

Bogumil Hrabak

Filozofski fakultet, Novi Sad

TRGOVINSKE VEZE PEZARA I DUBROVNIKA DO 1700. GODINE

Već je zapaženo da je poslovanje u gradovima Ankonske Marke za Dubrovčane bilo privlačno — (a) zbog blizine i geografskog položaja, jer je preko Ankone i Dubrovnika prelazila poprečna saobraćajnica koja je Toskanu i severozapadne strane Italije, nasuprot Veneciji, povezivala sa središnjim delovima Balkanskog poluostrva i vizantijskim kopnenim posedima; (b) zbog činjenice da se privreda Dubrovnika i gradova Marke komplementarno dopunjavala.¹ Mada te konstatacije vrede i kad je reč o Pezaru (Pesaro), privredni odnosi između toga grada i Dubrovnika uspostavljeni su relativno kasno. Trgovinskog ugovora između te dve varoši, kojim bi se regulisala carina i ostala pristanišna davanja, nije bilo čak ni u XIV veku, mada su takvi sporazumi postojali još stoleće ranije i s nekim manjim mestima Marke. Kad su se krajem prve četvrtine XV veka Dubrovčani počeli usmeravati na Rimini, Pezaro i Fano, u Ankoni se osetio manjak u carinskim prihodima, te Ankonjani nisu hteli da produže važnost dotadašnjeg ugovora s gradom sv. Vlaha iz godine 1397. Dubrovčani su tada lepo bili prihvatili u Pezaru i Fanu, gradovima porodice Malatesta, te su se trudili da znatnije povlastice steknu i u Firmu, varoši Lodovika Migliorati.²

I. Pezarci u Dubrovniku do oko 1420. godine

Prvo pismeno svedočanstvo o boravku Pezaraca u gradu pod Srđem potiče iz 1281. godine, kada je obućar Zane (Zannus) iz ankonske Kaurole (Caurola) uzeo nekog Ćemina (Geminus) iz Pezara na dvogodišnji rad.³ Pezaro je u prvoj polovini XIV stoleća već izvozio i neagrarne proizvode: jedan mletački podatak govori o tome da je neki Pezarac prodao jednom Mlečaninu crepova (1334).⁴ Kao privlačno privredno središte Pezaro je u drugoj polovini toga stoleća privukao i neke Slovence, koji su se u njemu naselili. Takav je bio i Dobrun Milošević koji se (1373) žalio u Dubrovniku na dvojicu svojih mornara (od kojih je jedan takođe nosio slovensko ime i prezime); kad su bili u Veneciji ta dvojica su istukla i opljačkala Dobrunovog momka Obrada i napustila su brod; pored pomenutih, na lađi su se nalazili

¹ B. Hrabak, Rekanati i Dubrovnik do sredine XVII stoleća, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku XXVI (1988), 103.

² B. Hrabak, Prisustvo Bokelja u sajamskim gradovima Ankonske Marke i u Lančanu (do 1600. godine), Boka XIX, Herceg-Novi 1987, 62 i 68.

³ G. Cremošnik, Spisi dubrovačke kancelarije, knj. I, Zagreb 1951, n° 499, 696, 873; J. Lučić, Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV stoljeća, Zagreb 1979, 94, n° 696.

⁴ S. Ljubić, Listine V, Zagreb 1875, 265 od 24. VIII 1334.

još pisar, naukler i četiri mornara,⁵ dakle, plovilo je imalo ukupno deset članova posade, što znači da brod nije bio od najmanjih. U isto vreme Pezaraca je bilo po dalmatinskim gradovima. Jednom mesaru iz Pezara omogućio je dvogodišnju službu u Zadru neki Antonio Đovanijev iz Monte Flore (u riminijskom komitatu).⁶

Pezarci su u Dubrovniku dolazili u doticaj i s ljudima iz drugih sredina. Pezarac Sandro pokojnog Mučolija (Muciolli) zasporio se s nekim Lazarom iz Drača oko mere soli koju je Sandro u Dubrovniku prodao Lazaru; stoga su izabrali tri presuditelja, od kojih je jedan bio Dubrovčanin iz Venecije a jedan opštinski lekar Italijan.⁷ Plovidba Dubrovčana trgovačkim poslom u Marku tada nije bila retka. Matko Skvarčić otputovao je sa svojom barkom za nekog Stojka Ranjinu, svakako plemićkog bastarda, u Ankonu, Fano i Rekanati, da bi, pošto nešto malo iskrca, bio 15 dana na utovaru; pri povratku, na Hvaru, Ranjina je trebalo da saopšti brodaru gde bi se obavio istovar.⁸ Pezarci su se tada u Dubrovniku bavili pre svega kupovinom srebra, kao i Ankonjani i Toskanci.⁹ Inače, samostalan srebrni novac javio se u Pezaru u drugoj polovini XIV stoleća.¹⁰

Kontakata Dubrovčana s Pezarom ipak nije bilo mnogo ni prve dve decenije XV stoleća. Drugog januara 1412. Senat je uputio predstavnika Malatesti, gospodaru Pezara. Osmoga juna iste godine isti organ je molio Karla Malatestu da, s obzirom na ranije prijateljstvo, oslobodi neku dubrovačku lađu krcatu raznom robom, a uhvaćenu pod optužbom da se njena posada bavila krijumčarenjem, i da je oslobodi plaćanu razrezane globe od sto dukata. Dve i po godine kasnije Veće umoljenih je ponovo pisalo gospodaru Pezara, kao što je (novembra 1417) molilo Karla Malatestu da pomogne dubrovačkim mornarima posle smrti patruna njihove karakije, Paskoja s Koločepa. Dva dana potom dubrovačka vlastela je zahvalila Malatesti Pezarcu na povlasticama koje je podelio dubrovačkim trgovcima. Najzad, 30. decembra iste godine dubrovački knez s malovećnicima molio je Malatestu Pezarca da pomogne posadi neke dubrovačke barke koja je pretrpela brodolom.¹¹ Odnosi ipak nisu bili idealni. Dubrovački senat se (1417) pritužio papi Martinu V protiv načelnika Pezara i Rekanatija zbog nekih nepravdi nanesenih dubrovačkim trgovcima. Dubrovčani su u Pezaru tada uživali znatne privilegije, i one se pominju kao primer za ugled kad je valjalo urediti dubrovačke odnose sa Fermom.¹²

Dubrovački pomorci se pominju u Pezaru u drugoj deceniji XV veka kao dovoznici robe s istočnih strana. Neki Firetinac unajmio je lađu za prevoz prirodnih plodova s Levanta u Pezaro (1413); za kupovinu robe brodar je primio 60 dukata, miljar i po gvožđa i deset libri bibera u zrnu.¹³ Koncem 1417. gospodar Pezara Ma-

⁵ Historijski arhiv u Dubrovniku (u daljem tekstu: HAD), Lam. for. I, 100' od 9. II 1373. — U Pezaro dolaze (1388) i ljudi iz severne Albanije (Acta Albaniae veneta, Josephi Valentini labore, t. II, Mediolani 1968, 121).

⁶ Historijski arhiv u Zadru, Spisi zadarskih notara, Articutius di Rivignano, busta IV, fasc. I, fol. 145'; B. Hrabak, Rimini u dubrovačkoj trgovini, Istorijski časopis XXXVI, Beograd 1989, 36.

⁷ HAD, Div. canc. XXIII, 93 od 3. IV 1372.

⁸ HAD, Div. canc. XXVI, 60' od 4. IV 1386.

⁹ M. J. Dinić, Iz Dubrovačkog arhiva, knj. II, Beograd 1958, 2, 4, 6, 13, 15, 46.

¹⁰ Fr. Rosati Panvini, Monete, zeche e circolazione monetaria, nelle Marche tra medioevo ed età moderna, Mercati, mercanti, denaro nelle Marche (secoli XIV-XIX), Ancona 1989, 533.

¹¹ HAD, Lett. Lev. VII, 29' i 46'; VIII, 8, 45, 45'.

¹² P. Matković, Prilozi k trgovačko-političkoj historiji republike dubrovačke, Rad JAZU XV, Zagreb 1871, 16.

¹³ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) et le Levant au moyen âge, Paris-La Haye 1961, 262, n° 602 od 15. VI 1413. — Autor tvrdi da su posredi kesteni.

latesta de Malatestis obavestio je svog predstavnika u gradu sv. Vlaha o sporu koji je u ankonskoj luci nastao između Dubrovčana i Ankonjana usled dovoza neke robe iz Vizantije, pa je tražio posredovanje dubrovačkih vlasti.¹⁴ On je (3. novembra 1417) pozvao Dubrovčane da slobodno posećuju njegove sajmove i posluje s trgovcima njegove teritorije.¹⁵ Godine 1418. kao gospodar Pezara beleži se Antonio, sin Karla Gverinija (Guerini) i unuk Galeaca (Galeazo) Ugarina; uz njega je poslove vodio Roberto, grof Soljana (Sogliano). Antonio je stekao lepo obrazovanje iz književnosti i filozofije; da bi produbio svoje znanje, otišao je u Pariz, gde je i umro. Sasvim drukčiji je bio njegov stric Galeaco, sin Galeaca Ugarina, gospodara Fanoa, a zatim i Pezara i Fosanbruna (Fossanbruno).¹⁶ Preko Pezara Pračani su (1419–34) dovozili u Dubrovnik tkanine.¹⁷

Od kraja druge decenije XV stoleća Firetinci su bili činilac koji je podigao vrednost pristaništa Pezara, a time i varoši. Preko Pezara krenuo je promet iz Toskane iz Dubrovnik i središne delove Balkanskog poluotoka, i to tako da su iz Firence, Prata, Sijene i okolnih varoši stizale tkanine i druge manufakturne izradvine, a preko gradova sv. Vlaha pre svega srebro i vosak. S tim je u vezi bilo naseljavanje Firentinaca u Dubrovniku i Pezaru. Đorđe Guci (Gucci), stanovnik Dubrovnika, osigurao je jednom Gučetiću srebro koje je ovaj slao u Pezaro Đovaniju A. del Bonadutu (Bonagiuta); pomenuti privrednik imao je da plemeniti metal dalje ekspeduje Robertu del Bono i Pejtocu dela Luka (Peitoco della Luca); dva komada srebra od 48 libara i 9,33 unče trebalo je da preveze barka Paskoja Radanovića, a 24 libre i 11,33 unče barka Šimuna s Lopuda, što je vredelo u gradu pod Srđem 580 dukata.¹⁸ U Pezaro je obično išlo bosansko srebro koje bi se izvozilo dalje u Firencu.¹⁹ Pomenuti Firentinac je krajem te godine osigurao 16 svitaka voska za Pezaro na ladici Stijepa Vlahovića; osiguranje se odnosilo na 300 dukata a od prirodnih i drugih udesa.²⁰ Libra voska pri izvozu u Pezaro (1427) stajala je 9,25 dukata, skuplje nego za Veneciju (7,5) i Feraru (8,5 i 9).

Firentinci su se i naredne dekade bavili osiguranjem voska i drugih sirovina na ruti Dubrovnik – Pezaro. Aprila 1420. Đorđe Guci osigurao je Danijelu V. Sorkočeviću deset svitaka voska (sa 2450 libara), što je na barci Radovaca s Koločepa slato poznatim pezarskim trgovcima Arduinu de Arduinis i Bartolomeu Copi (Zoppi ili Zompi); vosak je vredelo 500 dukata a stopa osiguranja iznosila je 2%.²¹ Novembra iste godine Guci je osigurao Đovaniju de Luka 14 miljara voska, što je upućeno pomenutoj dvojici pezarskih trgovaca na barci Dživa Petrovića.²² Guci je Đovaniju Bl. de Luka (februara 1421) osigurao 71 paket voska (15.090 libara, u vrednosti od 1200 dukata) na barci Điva Petrovića za spomenutog Arduina; zanim-

¹⁴ HAD, Lam. polit. II, 93 od 10. XI 1417; N. Iorga, Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle, t. II, Paris 1899, 161.

¹⁵ HAD, Div. not. XIII, 292 od 26. IX 1422.

¹⁶ Stefano Parti, Croache de Malatesti, a cura de M. P. Bianchi, Rimini 1899, 6, 7.

¹⁷ D. Dinić-Knežević, Tkanine u privredi srednjovekovnog Dubrovnika, Beograd 1982, 130.

¹⁸ HAD, Div. not. XIII, 5 do 23. VIII 1419.

¹⁹ I. Božić, Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika u XIV i XV veku, Istorijski glasnik br. 1/1949, 50; D. Kovačević, Trgovina u srednjovekovnoj Bosni, Sarajevo 1961, 167–8; B. Hrabak, Dubrovačko srebro u Italiji i Kataloniji u XIV i XV veku, Istorijski glasnik 1-2/1980, 71.

²⁰ HAD, Div. not. XIII, 34 od 22. XII 1419.

²¹ Isto, 73 od 30. IV 1420.

²² Isto, 131 od 4. XI 1420. (i od gusara)

ljiv je uslov da se plovidba obavi preko Ankone, da tovar ne bi bio oduzet kao krijumčaren vosak Bosanaca u Marki.²³ Garancijom brodskim tovara bavio se i Fiorentinac Bernardo Sliv. de Belfradelis, stanovnik Dubrovnika; on je preuzeto obezbeđenje robe od 200 dukata Mihi J. Crijeviću na ladici Vlahote Obradovića, s tim da se teret preda Bartolomeu Copi ili Frančesku Riduinu (Rimini), po niskoj stopi od 1,25%.²⁴

II. Trgovinski odnosi Dubrovnika i Pezara 1420 – 1520.

Firentinci naseljeni u Dubrovniku nisu se bavili samo osiguranjem robe za Pezaro, nego su preduzimali i vlastite poslovne akcije. Pomenuti Đorđo Guci, primivši menicu od Arduina de Arduinis i Bartolomea Copi, srodnika Filipa Đorđovog, nećaka Petra Pantele, poznatog vunarskog preduzimača u Dubrovniku, zatražio je od te dvojice naplatu od sto dukata; taj novac je Filip mogao da podigne u Pezaru, kamo je trebalo da putuje; u slučaju da iznos ne bi mogao da podigne u Pezaru, Fiorentinac se obavezao da će sto dukata vratiti Panteli i njegovom sestriću.¹ I drugi Italijani, povezani s Dubrovčanima, saobraćali su sa srednjom Italijom preko Pezara, koji se nalazio na direktnom pravcu Firence. Neki Mazo (Maso) iz Ortone, pri povratku iz Rima, gdje je primio oprostajnice, umro je u Pezaru (avgusta 1423); u napisanom testamentu stajalo je, pored ostalog, da poklanja neki novac jednom dubrovačkom pomorcu, koji bi legat predao nekoj ženi.²

Dubrovčani su s Pezarom i 20-ih godina održavali osrednji promet. Dubrovačka vlada je (februara 1421) poslala jednog svog kancelara u Ankonu da u Marki, dakle i u Pezaru, nađe žita za prehranu grada. Dubrovački senatori su i naredne godine dozvoljavali da lađe iz Pezara mogu donositi robu u grad pod Srđem.³ U obrnutom pravcu, Dubrovčani su u Pezaro otpravljali vosak, doturajući ga tu kao i u Ankonu (1420).⁴ Pezaro se tada već nalazio u nizu mesta u kojima su se rešavali sporovi Dubrovčana i pripadnika drugih naselja.⁵ Pojedini Dubrovčani su imenovali (1429) neke svoje sugrađane da kao specijalni punomoćnici sakupe potraživanja koja su imali u Pezaru.⁶ Od 20-ih pa do kraja 50-ih godina XV stoleća u Dubrovnik je povremeno dovožen iz Pezara lan, koji je dopreman iz nekih krajeva južne Italije.⁷ Gospodar Pezara ugledao se na svog rodaka Pandolfa Malatestu (1426), te je oslobodio Dubrovčane plaćanja carina; to je ishodio Klime Rastić kao dubrovački poslanik.⁸ Ipak, Pezarcac je (1429) zadržao neki vosak.⁹ Za prenos srebra u Firencu ranije je služila luka Ankona. Već početkom 20-ih godina Dubrovčani su beli

²³ Isto, 158' od 21. II 1421.

²⁴ HAD, Div. not. XIV, 10' od 5. VI 1425 (od bure, požara i gusara).

¹ HAD, Div. not. XIII, 161' od 4. III 1421.

² HAD, Test. not. XI, 88' od 30. X 1423.

³ HAD, Cons. rog. II, 17' (7. II 1421), 102' (11. VII 1422). — O žitu iz Pezara 1421. i 1422. vid.: T. Smičiklas, Codex diplomaticus, VII, 157; VIII, 17.

⁴ HAD, Sent. canc. VII, 39 od 23. XII 1423.

⁵ HAD, Deb. XV, 257; I. Voje, Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku, Sarajevo 1976, 160.

⁶ HAD, Div. not. XVI, 67 – 8 od 2. V 1429. — Godine 1428. napisao je oporuku u Pezaru Rusko Iv. Saraka (Test. not. XI, 185).

⁷ HAD, Test. not. XI, 68; XIII, 172' – 3; Int. canc. II, 67 – 7'; D. Dinić-Knežević, Tkanine, 9 – 10.

⁸ B. Hrabak, Rimini, 6.

⁹ HAD, Lett. Lev. X, 102 od 6. XII 1429;

metal prenosili u Toskanu i preko Urbina, a zatim (1429) će poći stopama Firentinaca te će kao glavnu skalu tretirati pristanište Pezara.¹⁰ Upravo od 20-ih godina, otvaranjem u Srbiji pa i u Bosni tzv. mladih rudnika, popravili su se uslovi za izvoz srebra, glavnog izvora blagostanja Dubrovnika u to doba.

Od oko 1425. Pezaro je stekao položaj središta i žiže dubrovačkog prometa u Ankonskoj Marki. Kad je umro gospodar toga grada, Pandolfo (1430), privremeno su se pogoršali poslovnici izgledi Dubrovčana u toj varoši. To je navelo dubrovačku vladu da (3. oktobra) zabrani dubrovačkim pomorcima da terete upućuju u Pezaro i u posede gospodara toga grada.¹¹ Dok je u Pezaru vladao Galeaco Malatesta, Fano i Rimini došli su u ruke Pandolfovog sina Sismonda s kojim su Dubrovčani održavali prijateljske veze. Treba pretpostaviti da su Sismondovom intervencijom popravljani odnosi i sa Pezaro. Tada je dubrovačko Vijeće umoljenih (7. aprila 1431) dopustilo svojim podanicima da sa robom i sirovinama idu u Pezaro. Gospodar toga grada vratio je važnost povlasticâ koje su Dubrovčani uživali u varoši. Posle toga (26. maja) u Dubrovniku je izabrana komisija koja je pregledala odredbe o pogodnostima koje su označile pezarske vlasti. Na povoljan komisijski izveštaj, senat je potvrdio klauzule koje su dubrovačke trgovce oslobađale carinskih obaveza, kao što je usvojio odluke o recipročnom tretmanu Pezaraca u Dubrovniku.¹²

I 30-ih godina srebro i vosak zauzimaju glavno mesto u dubrovačkom izvozu, i to u režiji Firentinaca i Pračana. Jedan trgovac iz Marke, Pjetro Ungaro, za neke srebro koje je primio od jednog Rastića predao je dubrovačkim masarima (1435) celokupnu količinu žita koje je držao u dva odeljka fundika.¹³ Aprila 1439. dvojica dubrovačkih patricija, Ivan A. M. Volčević i Mato Nik. Đurđević, sklopili su trgovačko društvo, uloživši svaki po 800 dukata, da bi izvozili srebro iz rodnog grada preko Pezara (gde je poslovao Stijepo Nik. Đurđević) u Firencu za Benju deli Strocchi (Begno delli Strozzi); kad se namire troškovi prevoza i oni u Pezaru, dubrovački vlasnici kapitala i izvoznici delili bi čistu dobit popola.¹⁴

Santo i drugi članovi porodice de Arduinis tesno su sarađivali s finansijerima u Firenci. Faktor Margarete, udove Frančeska Arduinija iz Pezara, koja je vodila poslove zajedno sa svojim deverom Santom, primio je od Firentinca Stolda Gori de Rabato preostalih 97 i po dukata.¹⁵ U tranzitu dobara iz Dubrovnika u Italiju Firentincima uz bok nalazili su se Pračani. Đovani Ceki (Zecchi), računovođa Dubrovačke opštine, prema dogovoru sa komisionarom u Marki, pomenutim Santom, unajmio je neku lopudsku barku za plovidbu u Ankonu, Fano i Pezaro, s tim da Santo odredi gde bi bio delimičan a gdje potpun iskrcaj; pri odlasku brodar je trebalo je zastane u Zadru, dok bi istovar u Marki trajao 13 dana.¹⁶ Pračani su u Pezaro slali i vosak. To je sredinom 30-ih godina činio neki Gabriel Nikolin, ukrcavši na

¹⁰ B. Hrabak, Prisustvo Bokelja, 69; Cons. rog. III, 12; B. Hrabak, Dubrovačko srebro, 71. — Na putu ka Jadranu i balkanskim zemljama Firentinci su ponekad magacionirali tkanine u gradiću Arcu (Arezzo), gde je morala da se plaća carina tamošnjim doganijerima (Jedan primer iz februara 1382: M. J. Dinić, Odluke veća Dubrovačke Republike, knj. I, Beograd 1951, 210).

¹¹ HAD, Cons. rog. III, 234 (14. IX 1430); IV, 238' (3. X 1430).

¹² B. Hrabak, Prisustvo Bokelja, 69.

¹³ B. Hrabak, Dubrovačko srebro, 58, 71.

¹⁴ HAD, Div. not. XXIII, 35 od 18. IV 1439.

¹⁵ HAD, Div. not. XVIII, 67' od 6. VII 1433. — Vidi i: Lett. Lev. XI, 126 od 29. XII 1433 = 1432.

¹⁶ Za presedeli dan brodar bi dobio 29 groša; prevoznina bi iznosila 50 dukata i bila bi isplaćivana po povratku lađice u Dubrovniku (HAD, Div. not. XX, 145 od 14. I 1436).

jednu dubrovačku barku šest svitaka (1318 libara) voska, što je u Pezaru trebalo da prihvati Frančesko Vagusio (Vagusio); odmah prilikom primopredaje robe valjalo je Gabrielu isplatiti 91 dukat.¹⁷

Santo Arduini razgranuo je poslove i u gradu sv. Vlaha. Tu je (krajem 1431) dao 70 i po dukata jednom bojadisaru iz Riminija, te je dug morao da naplaćuje preko dubrovačkog suda.¹⁸ Santo se i pre toga sudio (juna 1430) u Dubrovniku s jednim žiteljem Riminija koji je takođe stanovao u Dubrovniku.¹⁹ Santo je pravno zastupao i sina Bartolomea Copi; u tom svojstvu dao je poslovnu razrešnicu Bazi ju Bartolomeovom iz Prata, koji je sredinom 1430. vodio kompaniju s Đovanijem i maloletnom decom pokojnog Nikole de Copis; godine 1432. Santo je preko dubrovačkog suda izveo naplatu tri zakasnele isplatne obaveze od 327 dukata i 16 groša.²⁰ Naredne godine Santo se zajedno s Albertom de Metelis zadužio kod jednog Tranjica iz Dubrovnika na 131 dukat.²¹ Santo je poslednjih dana 1435. boravio u Dubrovniku kao građanin Venecije, gde je za svoje punomoćnike imenovao Antonija Selope iz Verone, inače stanovnika Pezara, i svog rodaka Đovanija Lud. de Arduinis, građanina Riminija, davši im zadatak da naplate njegova potraživanja od Nikole Frančeskogov, nekad bojadisara u gradu sv. Vlaha.²²

Pozajmljivanjem novca uz visoku kamatu već tih godina bavio se u Dubrovniku kasnije veoma dobro poznat Pezarać Monaldo, sin magistra Anzelma Sipuko, apotekar u Dubrovniku, doseljen 1430; godine 1434. u tom poslu još nije bio sasvim samostalan, te se na sudu pojavljivao u naplati obligacija Santa.²³ Jedan drugi Pezarać dao je 1430. u Dubrovniku bojadisaru Nikoli Frančeskovom iz Riminija 16 i po dukata na zajam.²⁴ Bilo je tada i nedoličnih Pezaraća: neki Stefano je opljačkao na brodiću pred Dubrovnikom svog kompanjona, jednog Zadrana.²⁵

Poslovni kanal Dubrovnik–Pezaro koristili su i neki dubrovački Katalonci. Anton Feruco (Ferucius) je, na primer, svoja potraživanja u Pezaru naplatio preko Nikole Satre kao zastupnika.²⁶

Pezaro je bio najveća italijanska luka koja je prihvatala vosak iz Dubrovnika. To se jasno vidi iz izračunavanja koja je na osnovu poslovne knjige Nikole i Luke Kabužića (1426–32) obavila D. Kovačević–Kojić. Reč je o velikim količinama: 380.387 litara prerađenog, čistog voska, što čini 136.178 i po kilograma, dakle preko 13 i po vagona, a vredele su 30.787 dukata. Od 265.602 litre, koliko je izvezeno u pet najvećih uvoznih italijanskih pristaništa, na Pezaro je otpadalo 182.315, što znači gotovo polovinu eksporta, dok je druga polovina otpremljena u Rimini, Fano, Fermo i Veneciju (samo 5235 litara). U Pezaru su glavni uvoznici bili često po-

¹⁷ HAD, Div. not. XVII, 204 od 18. III 1434.

¹⁸ HAD, Sent. canc. VIII b, 72' od 15. V 1432.

¹⁹ HAD, Div. canc. XLVI, 185–5' od 12. VI 1430.

²⁰ HAD, Sent. canc. VIII B, 66 i 72 od 7. aprila i 5. maja 1432.

²¹ HAD, Div. not. XVIII, 68' od 6. VII 1433.

²² HAD, Div. not. XX, 133'–4 od 31. XII 1436 (= 1435).

²³ HAD, Sent. canc. VIII c, 20–0' od 25. VI 1434. — Vid. i: Div. canc. XLVIII, 106 (verovnik). — O Monaldovu dolasku vid.: Genealogia dei cittadini Ragusei (Cingria, kopija u Istorijском institutu SANU), 267–8. Iako poznat kao zajmodavac koji je rado koristio sudski autoritet (jedan primer: Sent. canc. VIII b, 72'), Santo je ponekad bio neuredan platiša, na primer 1432. dužnik nekim Dubrovčanima (Div. not. XVII, 269).

²⁴ HAD, Deb. not. XIV, 407.

²⁵ HAD, Lam. for. XIII, 95' od 22. XI 1439.

²⁶ HAD, Proc. not. I, 113' — od 20. VIII 1437; N. Fejić, Španci u Dubrovniku u srednjem veku, Beograd 1988, 148.

minjani Bartolomeo Copi i Frančesko Arduini kao i Đovani Bonadusta. Prva dvojica (uvezla su 88.697 litara) predlagala su da izvoz preko Ferma bude usmeren na Pezaro. Isporuke su, inače, upućivane preko Ankone, gde su carinici priređivali uvoznicima mnogo neprijatnosti.²⁷ Izgleda da su Frančesko Arduini i Bartolomeo Copi novčanim pozajmicama finansirali sakupljanje voska u Dubrovniku, jer su (1430) trojici Dubrovčana, svojim dužnicima, naložili da im ostatak vrednosti po obračunu kompenziraju slanjem svitaka voska u Pezaro.²⁸

Prema jednom mišljenju, u dubrovačkom izvozu XV veka vosak je po značaju dolazio odmah iza plemenitih metala, a Pezaro mu je bio glavno odredište.²⁹

Navedeni podaci jasno svedoče o aktivnim pozicijama Dubrovnika u razmeni dobara s Pezarom od sredine 20-ih godina XV stoleća. Ipak, bilo je dopremanje robe u Dubrovnik i iz Pezara. Registrovan je (aprila 1437) utovar espapa u Pezaru na neku dubrovačku barku za Frana Benešu, uz vozarinu od 13 dukata.³⁰

Sredinom 40-ih godina na dubrovačkoj strani kao da su se javile nedoumice u vezi s carinskim tretmanom Pezaraca. O jednom od njih je (januara 1446) rešavano u Vijeću umoljenih te odlučeno da treba da plati dažbine na robu koju je uneo u svoje posedovanje u Dubrovniku, kao što su dotad plaćali njegovi zemljaci.³¹ Isto vladajuće telo je krajem decenije odgovorilo na pismo gospodara Pezara Alesandra;³² bio je to Alesandro Sforca (iz milanske vladajuće porodice) koji je 1445. zavladao Pezarom.³³ Sforca nije bio zadovoljan neproporcionalnim statusom pezarških građana u Dubrovniku, te je (juna 1448) zapretio Republici uvođenjem novih nameta za dubrovačke trgovce ako se i Pezarcima ne bi dale analogne garantije u gradu pod Srđem; dubrovačka vlada uputila ga je na ugovor iz 1431. u kome nije pomenuta nikakva carinska bonifikacija za Pezarce u Dubrovniku; Alesandro je odustao od zahteva kad mu je Republika zapretila da će celokupnu svoju trgovinu u Marki preorijentisati na kakav drugi grad.³⁴ Pezaro se i dalje sreće kao mesto za sudsko regulisanje sporova između Dubrovčana i Italijana, primerice kad su u pitanju bili ljudi iz Vičence (Vicenza), Fabrijana i Kastro Torieli (Castro Torrieli), po jednom aktu načinjeno u ono vreme trgovački vrlo vrednoj varoši Kamerinu (Camerino); drugi gradovi osim Dubrovnika nisu izričito navedeni.³⁵

Pezaro se u to doba, uz Firencu, Prato i neke gradove severne i srednje Italije javlja kao najveći primalac bosanskog izvoza.³⁶ To se posebno odnosilo i dalje na bosansko i srbijansko srebro, koje je odnošeno u Pezaro (pa u Toskanu), u Veneciju, Napulj i neke varoši južne Italije.³⁷ Izvesni Fiorentinci u Dubrovniku izvezli su

²⁷ D. Kovačević-Kojić, O izvozu voska iz srednjovekovne Srbije i Bosne preko Dubrovnika, Istorijski časopis XVIII, Beograd 1971, 145–52; J. Tadić, Istorija Dubrovnika do polovine XV veka, Isto, 36; D. Kovačević, Trgovina, 57, 174.

²⁸ HAD, Deb. XV, 11 od 24. XI 1430.

²⁹ I. Božić, Ekonomski i društveni razvitak Dubrovnika u XIV–XV veku, Istorijski glasnik br. 1/1949, 46; Isti, Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku, Beograd 1952, 307.

³⁰ HAD, Div. canc. L, 194 od 21. IV 1437.

³¹ HAD, Cons. rog. IX, 209' od 22. I 1446.

³² HAD, Cons. rog. XI, 125' od 6. XI 1449.

³³ F. G. Battaglini, Memorie storiche di Rimini e de'suoi signori, Rimini, 408–9.

³⁴ Chronica Ragusina Junii de Restis item Joannis Gundulae, ed. Sp. Nodilo, Zagreb 1893, 300–1; Lett. Lev. XIV, 23 (2. XII 1449); I. Božić, Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku, Beograd 1952, 145 (dubrovačko vino u Pezaru); Div. canc. LV, 210'–11 (8. XI 1441; B. Krekić, Dubrovnik (Raguse), 325, n° 948.

³⁵ HAD, Div. not. XXXII, 156–6' od 18. VI 1449.

³⁶ D. Kovačević, Trgovina, 186.

³⁷ I. Božić, Ekonomski i društveni razvitak, 50; Isti, Dubrovnik i Turska, 278.

(jula 1449) 1350 libara skupog crvca (realgara) u Rimini, Pezaro i Ankonu, a za račun drugih Firentinaca, njihovih dužnika.³⁸ Iz Pezara se izričito pominje dovoz lana u grad sv. Vlaha,³⁹ 1448–9. prosa (preko Monalda Vigantija)⁴⁰ i vina 1441, od čije prodaje novac je imao da se odnese u Artu i tamo plasira u proizvode zemlje.⁴¹

Aktivna pozicija dubrovačke strane povećavana je angažovanjem brodskog prostora za potrebe Pezaraca, s obzirom da Pezaro nije raspolagao dovoljnim brojem lađa. Taj se prevoz odnosio na robu iz Pezara Firentinaca i ljudi iz Marke (Fossanbruno, Ancona), na primer za Trani,⁴² ili još češće za dovoz apulijskog žita i ulja u Pezaro; pogodbu s pomorcima svršavali su Pezarci stalno nastanjeni u Dubrovniku.⁴³ Na sličan način su Pezarci, primerice Antonio N. Copi, uzimali brodove iz mesta Fano za utovar ogrevnog drva iz Arzene (Albanija) ili Raše (Istra).⁴⁴ Takvo zakupljivanje dubrovačkih plovila bilo je posebno razumljivo kod utovara u Albaniji, Epiru ili na jonskim ostrvima, gde su dobro poznavali dubrovačke privrednike. Jedan trgovac iz Kamerina ukrcao je vina, sapuna i tkanina za 572 dukata, s tim da se to proda i da se uvećanim novcem pođe u Valonu i utovari roba za Pezaro — navodno kestenje.⁴⁵ Na sličan način je jedan Pezarac ukrcao u Ankoni jedan lopudski barkusij za plovidbu za Kefaloniju, no brodar, kad je stigao u Dubrovnik, nije hteo dalje, mada je trebalo prebaciti i robe i putnika.⁴⁶ U Arti je na dubrovačku lađu utovarena valonea (hrastova šišarka za štavljenje kože) za Pezaro ili Veneciju; takvo rezervisanje brodskog prostora za 30 »kola« obavio je u Dubrovniku komisionar Frančesko Pittija (Pitti).⁴⁷

Izvoz voska za Pezaro javlja se izričito samo u jednom dokumentu. Za 34 svitka (sa 5972 litre) u vrednosti 477 dukata i 37 i po dinara Stijepa Nalješkovića trebalo je preko komisionara u Pezaru, Paskoja Marotića, nabaviti vunu matricinu; vosak je cenjen s osam dukata za centenar, a vuna s 15 dukata za miljar dubrovačke mere; transakciju je valjalo izvesti za mesec dana, a vosak bi plovio na rizik broda-
ra, sa Šipana.⁴⁸

Održavanje sajma u Pezaru prvi put je zabeleženo u dubrovačkoj arhivskoj građi leta 1444; za odlazak na godišnji vašar zatražena je dozvola vlasti u Ankoni, što je zaista čudno, kao da je Ankona smatrala da pezarska »fiera« ugrožava njene trgovinske mogućnosti. U to vreme, slično kao i za druga sajamska mesta, gusarske fuste kružile su u vodama Pezara, konkretno tri katalonske i po jedna iz Manfredonije i grada Vieste. Jednom dubrovačkom nobilu, Zamanji, Katalonci su oduzeli 926 dukata, dobijenih od prodatog voska.⁴⁹ Sajam je održavan meseca juna.

Dve najznačajnije poslovne ličnosti iz Pezara u Dubrovniku 40-ih godina bili su Santo iz razgranate porodice Arduini i apotekar Monaldo Anzelmov. Monaldo je bio svestran komercijalac kome je apotekarski poziv bio samo paralelno zani-

³⁸ HAD, Div. not. XXXIII, 166 od 10. VII 1449.

³⁹ HAD, Sent. canc. XII, 97'.

⁴⁰ HAD, Cons. min. XII, 11 (26. IX 1448), 74 (26. IV 1449).

⁴¹ HAD, Div. canc. LV, 216–17; B. Krekić, Dubrovnik i Levant (1280–1466), Beograd 1956, 92.

⁴² HAD, Div. not. XXVI, 150' od 8. II 1443.

⁴³ M. Spremić, Dobrovnik i Aragonci 1442–1495, Beograd 1971, 92 i 87, 114.

⁴⁴ HAD, Div. canc. LX, 219 od 11. IX 1447.

⁴⁵ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 325, n° 968 (8. XI 1441); Div. canc. LV, 216'.

⁴⁶ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 345, n° 1132.

⁴⁷ HAD, Div. not. XXXIV, 38' od 15. II 1449.

⁴⁸ HAD, Div. not. XXXV, 4' od 9. X 1449.

⁴⁹ HAD, Lam. for. XVIII, 18' od 9. VII 1444.

manje. Većem broju ljudi bio je te decenije pravni zastupnik u Dubrovniku. Kao punomoćnik jednog venecijanskog liferanta primio je ponudu od Dubrovačke opštine da joj nabavi proso i pšenicu, što je i učinio.⁵⁰ Postavio se jamcem za nekog Stefana iz Kandije, stanovnika Krfa.⁵¹ Kao opunomoćenik nekog apotekara Pavla trebalo je da izvuče pare od njegovih dužnika.⁵² U istoj funkciji zaključio je s jednom devojkom ugovor da ode da služi u Pezaru.⁵³ Sam je takođe prijavio nenaplaćene obveznice, na primer, u prva tri meseca 1446. tri obligacije na po nekoliko desetina dukata.⁵⁴ Kad obična obznana ne bi urodila plodom, nenaplaćene priznanice podnosio je sudu — 1448. jednu na 34 dukata i 24 groša, jednu 1449. s rođakom Pavlom na 36 dukata za tri sukna od 50 tkačkih jedinica.⁵⁵ Na Monaldov zahtev više je puta sekvestrovana roba ili imovina za neisplaćene obaveze, čak i na uštrb poznatih stranih trgovaca, kakav je bio Anielo Čekape (Cecapesse) iz Napulja.⁵⁶ Bio je vrlo vešt u sklapanju kompanija. Udružio se s Paolom Tomazijevim iz Kamerina, također apotekarom;⁵⁷ obojica su dali 504 i po dukata jednom dubrovačkom pučaninu da s tim novcem trguje u Apuliji, »Romaniji« pa i u Dubrovniku uz predavanje polovine dobiti.⁵⁸ Obojica su poslovala s poznatim Mantovancem Galeacom Brunjolijem (Brugnoli), koji je, pak, imao ortaka u Veneciji.⁵⁹ Monaldo je i sam trgovao s Brunjolijem u Napuljskoj Kraljevini.⁶⁰ Poslovni partner mu je bio i Martin Riki (Ricchi), te mu je dao 16 dukata da oslobodi s neke dubrovačke barke robu za 155 dukata.⁶¹ Uz pomoć brođara i jednog poznanika iz Ankone poslao je dvojici prijatelja iz Ankone 63 džaka (libera 19.571) badema i pristao je na nepovoljnu pogodbu da samo za ekspediciju do obližnje Valone deli s tom dvojicom polovinu dobiti.⁶² Jednom majstoru livcu iz Pize dao je 220 libri metala da izlije zvono.⁶³ Kao što se vidi, nije bilo posla koga se nije prihvatao, ako je, i to pomoću drugog, mogao da izvuče koristi.

Monaldova poslovna sprega s rođakom Paolom iz Kamerina trajala je do 1450, kad je Paolo napisao testament pa umro. U Paolovoj apoteci, koju je vodio u kompaniji sa P. Pantelom, nalazilo se medikamenata i ostale robe u vrednosti od 1400 perpera. Iz oporuke se vidi i snaga obrtnog kapitala trgovačkog društva Paola i Monalda; glavnica nije bila tako velika (2484 dukata i 29 dinara, od čega je Monaldu pripadalo 1676 dukata i 25 groša), te se akciona sposobnost više sastojala u inicijativi i brzini obrta sredstava. Poslovne knjige vodio je i firmu zastupao okretni Monaldo.⁶⁴ Sekvestri koje su Monaldo i Paolo zahtevali nisu se ticali samo jevtinije, potrošne robe i stvari; avgusta 1444. tražili su poslovno uzapćenje i barkusija nekog Tomka, što su vlasti prihvatile te su naložile čuvarima luke kod lučkog lan-

⁵⁰ HAD, Cons. maius IX, 25 i 91; Div. not. XXXIII, 9' od 15. V 1449.

⁵¹ HAD, Div. canc. LXI, 69' od 16. IX 1449.

⁵² HAD, Div. canc. LX, 82 od 23. XII 1446; Div. not. XXXIII, 146 od 26. V 1449.

⁵³ HAD, Div. canc. LX, 238 od 14. X 1447.

⁵⁴ HAD, Div. not. XXXI, 7, 7, 29.

⁵⁵ HAD, Sent, canc. XV, 150'; 164.

⁵⁶ HAD, Div. canc. LIV, 122 (23. II 1440); LX, 53' (2. XI 1447); LXI, 31 (8. I 1448).

⁵⁷ HAD, Div. not. XXXI, 169' (22. XII 1446), 188' (9. II 1447).

⁵⁸ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 353, n° 1124.

⁵⁹ HAD, Div. not. XXXII, 1 od 9. VI 1447.

⁶⁰ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 353, n° 1124.

⁶¹ HAD, Div. not. XXX, 158' od 8. III 1447.

⁶² HAD, Div. not. XXXII, 130' od 16. III 1448.

⁶³ HAD, Div. not. XXXV, 4 od 8. X 1449.

⁶⁴ D. Dinić-Knežević, Tkanine, 237.

ca da onemoguće isplivljavanje pomenute ladice.⁶⁵ Monaldo i Paolo su kreditirali za njih značajnije Italijane u Dubrovniku: dali su 200 dukata Kremoncu Egidiju, notararu dubrovačke opštine, što je on pred smrt vratio preko Bože (Natala) Dobr. Nalješkovića.⁶⁶ Kod Monalda su sekvestrovana dobra Krfljanina Stefana de Kala, brodarar.⁶⁷ Zajedno s ortakom Paolom dao je novac jednom poslovnom čoveku da tim novcem trguje u Apuliji i »Romaniji« s tim da daje polovinu zarade.⁶⁸

Većina podataka o Santu Arduiniju 40-ih godina govori o njemu kao kreditoru-zelenašu. Takvih je dokumenata u 1446. godini 28, a tiču se svote od 1512 dukata i 286 dinara; pozajmice su bile manje, po nekoliko desetina, i to manjim privrednicima, i samo su tri kredita prelazila sto dukata.⁶⁹ Kao pozajmljivač novca, Santo se morao pojavljivati i na sudu da utera dugove od neurednih dužnika.⁷⁰ Santo se, međutim, bavio i uvozom hrane, te je za dovoz pšenice iz Riminija zakupio celi brodski prostor jednog dubrovačkog barkusija od 26 »kola« nosivosti s pet članova posade; ladica je trebalo da poseti i luke Pezara i Ankone pa da se s preostalim teretom pojavi u dubrovačkom pristaništu, gde bi primila vozarinu od 38 dukata.⁷¹ Na jednom aktu iz 1446. Santo je zabeležen kao svedok u uglednom društvu stranaca: uz dvojicu Katalonaca, dvojicu iz Urbina i uz po jednog iz Riminija, Ferma i Barija.⁷² Kao venecijanski građanin, bio je pravni zastupnik jednog Venecijanca, te je u tom svojstvu dao 138 1/3 dukata jednom dubrovačkom partneru.⁷³

Godine 1448-9. trired se javlja apotekar Simon, sin magistra Đovanija iz Pezara, koji će naredne decenije pokazati poslovne odlike slične Monaldovim; kao punomoćnik jednog Venecijanca, oslobodio je jednog komitenta kamate (aptaj).⁷⁴ Počeo je u Dubrovniku kao momak apotekara Martina, koji je još kao šegrt imao knjigu dužnika te je na obligacije davao male svote novca.⁷⁵ Prvi izvozni posao odnosio se na eksport sklavina u Pezaro nekom Pjetru iz Fabrijana, i to u zajednici s Petrom, apotekarom iz Dubrovnika, prema kome nije baš bio korektan.⁷⁶ Zajedno s nekim trećim Pjetrom iz mesta Leče dugovao je Bartolomeu iz Leče 46 dukata, za što su morali da mu upute neku trubu firentinskog sukna, sapuna i ulja.⁷⁷ Možda je zbog ulja ili njegovog prevoza obavio neku isplatu i jednom Krfljaninu.⁷⁸ I sa svojim principalom Martinovom Đov. de Riko kao i s nekim Dubrovčaninom vodio je intenzivne poslove.⁷⁹ Kao što se vidi, Italijani apotekari, posebno oni iz Ankonске Marke, bili su poslovni ljudi prvog ranga.

Od ostalih Pezaraca koji su delovali na dubrovačkoj pijaci treba pomenuti Principala (Principale) Antonijevog, koji je (juna 1449) zaključio poslovanje s Galea-

⁶⁵ HAD, Div. not. XXVIII, 66 od 21. VIII 1444.

⁶⁶ HAD, Div. not. XXXIII, 86 od 4. II 1449.

⁶⁷ HAD, Div. canc. LXI, 66' od 13. III 1648.

⁶⁸ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 353 (11. III 1447).

⁶⁹ HAD, Div. not. XXXI, 37, 37, 37', 38, 39, 41, 44', 46, 46, 47, 48, 68', 83', 81', 84, 103, 132' 141, 149', 164', 165', 166', 169.

⁷⁰ HAD, Sent. canc. XIV, 42' (19. IX 1446); XV, 70 (5. VI 1448), 84' (28. VI 1448).

⁷¹ HAD, Div. not. XXXIII, 98 od 27. II 1449.

⁷² HAD, Div. not. XXX 103' od 31. VIII 1446.

⁷³ HAD, Div. not. XXVI, 148-8' od 30. I 1443.

⁷⁴ HAD, Div. not. XXXV, 28'-9 i 28; Div. canc. LXI, 160.

⁷⁵ HAD, Div. canc. LX, 142 (21. IV 1447). — Marta 1445. zaključio je ortački posao s jednim apotekarom u Dubrovniku (Deb. XXIII, 2 od 7. III 1445).

⁷⁶ HAD, Lett. Lev. VIII, 116 od 28. IV 1447.

⁷⁷ HAD, Deb. XXIX, 6'; D. Dinić-Knežević, Tkanine, 224.

⁷⁸ B. Krekić, Dubrovnik (Raguse) 353, n° 1127.

⁷⁹ HAD, Div. canc. LX, 142 od 21. IV 1447.

com Brunjolijem.⁸⁰ Firentinci iz Dubrovnika su i te dekade održavali veze s Pezaram, ali u ovo vreme kao dužnici: neki Ristori Monaldu, a udova Stolda Gori de Rabata Jakopu Areu.⁸¹ Jedan lekar Italijan bio je dužan Đorđu (ili Jeronimu) de Rainaldis iz Pezara, te je želeo da dug namiri menicom na Jakopa Arduinija, koji je tada živio još u Pezaru, i to za isplatu bojeve materije gvada, što je od njega primio u Dubrovniku.⁸² Aktivan poslovni Pezarcac u Dubrovniku bio je i apotekar Frančesko Britius.⁸³

Pedesetih godina, kad je Pezaram i dalje vladao Alesandro Sforca, politički odnosi Dubrovnika s Pezaram su se zaoštrili. Najpre su knez i Malovijeće morali pisati gospodaru Pezara, izvinjavajući se zbog nekog slučaja sa Santom Arduinijem i njegovim sinovcem.⁸⁴ Alesandro je ometao saobraćaj između Firenze i grada sv. Vlahu, o čemu je pisala firentinska opština, dodajući o nastaloj šteti svojih trgovaca tako i o gubicima Dubrovčana Marina Buće i Miha Rastića; dubrovačka vlada se (8. februara 1455) obratila trgovcima u Pezaru tražeći da svojim uticajem onemoguće takvu praksu svoga gospodara, nagoveštavajući da bi se Dubrovčani mogli poslužiti sekvestrom robe Pezaraca.⁸⁵ Odnosi sa Sforcom krajnje su se zaoštrili početkom 1455; pezarski trgovac, koji je u gradu pod Srdem bio Alesandrov agent, pozvan je u Malo vijeće da mu se saopšti senatski zaključak. Poslednje nedelje januara ponovo je pisano gospodaru Pezara. Potom je Monaldo Anzelmov podneo pismenu informaciju o vezama faktora Sforcinog s dvojicom uglednih patricija (Marinom Bunićem i Lampricom Crijevićem). Odluka u vezi s tim je dvaput odlagana u Senatu, no već pre toga (1. februara) zadržana je barka s robom i trgovcima od plovidbe u Pezaro, Ankonu i za Milano; ipak, nekom Mikielu iz Pezara bilo je dozvoljeno da ode u Marku, ali na praznoj dubrovačkoj barci. Zatim je (4. februara) doneseno načelno odobrenje dubrovačkim trgovcima da mogu sa svojim teretom ići u Ankonu i drugde u Marki, izuzev područja gospodara Alesandra Sforce; predlog da se prekršioći te odluke kazne s 50% vrednosti tovara ipak nije prošla u senatu.⁸⁶ Takvi odnosi nisu smetali Dubrovačkoj Republici da u svom sukobu s hercegom Stjepanom Kosačom (1452) primi u službu najamnike iz Pezara i Rekanatija.⁸⁷

Iz šeste decenije stoleća postoje dokumenti o prevozu voska i crvca iz Dubrovnika u Pezaro. Apotekar Simon iz Pezara za dug od 207 i po dukata obećao je svom zajmodavcu, Tomazinu Andrijinom, da će mu poslati finog voska (po 8 dukata za centenar) u Rimini, avgusta 1451. godine.⁸⁸ Tisuću i sto litara crvca, prema uzorku koji se nalazio kod Simona iz Pize u Pezaru, ekspedovao je (avgusta 1457) u Pezaro Marin Batalov s rizikom na plovidbi kupca, Frančeska Pjetrovog.⁸⁹ Septembra i novembra 1459. Marin Dobr. Buća isporučio je Đovaniju Mat. Veniciju (Venizi) iz

⁸⁰ HAD, Div. not. XXXIII, 160' od 24. VI 1449.

⁸¹ HAD, Div. not. XXXIV, 236 (16. X 1449); Sent. canc. XVI, 15 (jun 1449).

⁸² HAD, Div. not. XXXV, 7 od 15. X 1449.

⁸³ HAD, Deb. LXXXIII, 224' od 13. II 1455.

⁸⁴ HAD, Cons. rog. XII, 125 od 20. VIII 1451.

⁸⁵ HAD, Lett. Lev. XVI, 236 od 8. II 1455.

⁸⁶ HAD, Cons. rog. XIV, 122 (13. I 1455), 125 (24. I 1455), 130 i 130' (7. i 11. II 1455), 128' i 129 (1. II 1455), 129' (4. II 1455).

⁸⁷ S. Ćirković, Vesti Brolja da Lavelo kao izvor za istoriju Bosne i Dubrovnika, Istorijski časopis XII – XIII, Beograd 1962, 188; S. Ćirković, Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba, Beograd 1964, 82.

⁸⁸ HAD, Deb. XXVI, 129 od 4. IV 1451.

⁸⁹ HAD, Deb. XXXI, 92 od 2. VIII 1454.

Firence i drugovima 917 litara realgara (prema obavezi još od 29. decembra 1457. godine).⁹⁰ U to doba izvožena je u Pezaro i u Marku izvesna količina dubrovačkog sukna. Pezarcac Marin del Torto i Đovani iz Urbina izneli su iz Dubrovnika vunjenih tkanina dubrovačke produkcije za jednog Urbinjanina. Sredinom aprila 1454. Ivan Andr. Volčević se obavezao Jakobu Andruškovom iz Pezara da će mu isporučiti 11 truba dubrovačkog štofa od 50 tkačkih jedinica širine.⁹¹

I tada ima slučajeva da Pezarci uzimaju u najam dubrovačke lađe za prevoz robe u Pezaro i iz njega u Veneciju i Dalmaciju.⁹² Februara 1455. zadržane su u Dubrovniku dve barke, jedna na putu u Ankonu i druga za Pezaro, svakako zbog lažnog predstavljanja.⁹³ Uopšte, u izazivanju prekršaja od Italijana u gradu pod Srđem prednjačili su Pezarci. Dva dubrovačka patricija uzela su na plovidbu jedan nešto veći brod (od 16 članova posade) da se žito iz Barlete najpre dopremi na Hi-os ili Rod, a da se zatim ukrca roba za Dubrovnik, odnosno i za Ankonu i Pezaro; prevoznina do Dubrovnika iznosila je 124, a do Ankone i Pezara znatno je uvećana — 184 dukata.⁹⁴ U ovoj deceniji dalje je ojačao menični saobraćaj na relaciji Dubrovnik — Pezaro.⁹⁵ U jednom slučaju menica je trasirana na Nikolu Karlija (Carli) u Pezaro da se naplati 16 sukana (bojenih bojom »bala«), što je u Dubrovniku predao jedan Korčulanin.⁹⁶

Sredinom stoleća Pezarcac Monaldo A. Viganti dalje je razvio svoje poslovanje u gradu sv. Vlaha. Odlukom Velikog vijeća 19. oktobra 1451. zbog dobrog vladanja postao je dubrovački građanin.⁹⁷ Monaldo je i tada predstavljao založenu robu dužnicima, a pre nego što ju je izložio dražbi,⁹⁸ ali manje nego ranije. Morao je pribegavati sekvestru, odnosno prihvatiti uzapćenje tuđe robe u svojim rukama,⁹⁹ kao što je preko suda tražio naplatu neizmirenih obveznica.¹⁰⁰ Kredite je davao i naplaćivao i od svojih Pezaraca.¹⁰¹ Pozivajući se na presudu, prodao je efekata jednom svom dužniku za 138 dukata.¹⁰² Sudski se natezao i sa P. Pantelom kao nasljednik Paola iz Kamerina, koji je bio i Monaldijev prodavac roba.¹⁰³ Bio je punomoćnik i jemac jednog dubrovačkog bojadisara, pa je u tom svojstvu naplaćivao njegova potraživanja.¹⁰⁴ Kad je bio primoran da sam zalaže stvari u poklad je odlazilo zlato i boja »grana« u prahu. (316 džakova za 75 dukata.)¹⁰⁵ Poslovno je bio ak-

⁹⁰ HAD, Div. not. XLII, 155 od 11. VII 1454.

⁹¹ D. Dinić-Knežević, *Tkanine*, 152, 243.

⁹² HAD, Div. not. XLI, 71 (1457); XL, 62 (23. X 1455).

⁹³ HAD, Cons. rog. XIV, 128 od 1. II 1455.

⁹⁴ B. Krekić, *Dubrovnik (Raguse)*, 397, n° 135–8.

⁹⁵ HAD, Div. not. XXIX, 51 (1444); XXX, 89'; XXXV, 39; XLIII, 55 (1459); Div. canc. LXV, 77–7'; M. Spremić, n.d., 121.

⁹⁶ HAD, Div. canc. LXVI, 155 od 23. VII 1457.

⁹⁷ HAD, Cons. maius IX, 211 od 19. X 1451 (pored 113 pozitivnih bilo je i 5 negativnih glasova).

⁹⁸ HAD, Div. canc. LXIII, 233', (13. XII 1452).

⁹⁹ HAD, Div. canc. LXV, 8 (15. IX 1455); LXVI, 39 (10. XII 1456); LXII, 163' (4. XI 1450).

¹⁰⁰ HAD, Sent. canc. XVII, 115 (11. VIII 1452); XXI, 56 (27. II 1459).

¹⁰¹ HAD, Sent. canc. XXI, 46 (4. XII 1459: ser Sepulkro, notar Pezara); I. Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, Sarajevo 1976, 152 i 246.

¹⁰² HAD, Sent. canc. XVI, 10; Vend. canc. XIII, 63' (15. XII 1454).

¹⁰³ HAD, Sent. canc. XIX, 101' (17. I 1456); XVIII, 41'–2 (15. X 1453); XXI, 85–5' (2. V 1454).

¹⁰⁴ HAD, Div. not. XLIII, 180' (od 24. IX 1460).

¹⁰⁵ HAD, Div. canc. LXII, 112' (13. VIII 1450); LXIV, 136' (13. XI 1454).

tivan i na Siciliji, te je sa još tri Dubrovčana tamo slao neka pisma,¹⁰⁶ a dvared je najmio lađe za utovar na velikom ostrvu.¹⁰⁷ Uostalom, u sicilijanskoj Sirakuzi jedan Katolonac je kao njegov punomoćnik primio od drugog Katalonca 300 dukata, što je ovome Monaldo pozajmio u Dubrovniku.¹⁰⁸ Radio je i sa Huanom Sparterom, primajući u depozit, kao i Huan, robe od Venecijanca Bartolomea Đordanija; ova je zatim bila sekvestrovana u korist jednog apotekara.¹⁰⁹ Monaldo je pravilno shvatao unosnost poslovanja u Valoni i na ranijem vizantijskom području (»Romanija«), pa je jednom Dubrovčaninu predao 424 1/4 dukata u novcu i začinama da njima posluje jednu godinu, uz predavanje polovine dobiti.¹¹⁰ S jednim Korčulaninom okončao je zajednički rad maja 1450. godine.¹¹¹ Monaldo je prekupio i robu i predmete u dućanu pokojnog dubrovačkog Firentinca Đovanija Rikija,¹¹² što je po pravilu bila zgoda lakog bogaćenja na tuđ račun. S Firentincem Baldezarom Đentilisom (Gentilis) bio je jednom svedok.¹¹³ Kao ugledan stranac, kasnije primljen i u bratovštinu antunina, obavljao je niz društvenih uloga. Bio je tutor maletoletne dece¹¹⁴ i staratelj zaostavštine, na primer Venecijanca Bartolomea Đordana, zajedno s vrlo cenjenim katalonskim trgovcem Huanom Sparterom.¹¹⁵ U nizu sporova arbitrirao je, obično s nekim Firentincem ili drugim Italijanom.¹¹⁶

Iz porodice Arduini javljaju se u ovo vreme dva prestavnika — Santo i njegov sinovac Jakopo. Santo se pominje samo u prvoj poludeceniji. Maja 1452. okončao je zajedničko delovanje s Vitosavom Masarom (Massara),¹¹⁷ a još oktobra 1455. radio je preko Frančeska Bartolomeovog, nadbiskupovog faktora, Firentinca, kao punomoćnika.¹¹⁸ Jakopo je počeo na način kreditora — založnika (»feneratora«): primao je u zalog i delove odeće jednog opštinskog kancelara,¹¹⁹ bio je kreditor dubrovačkih suknara od kojih je naplatu primao i u izrađenim tkaninama.¹²⁰ Preko suda je naplaćivao neizmirene obligacije.¹²¹ Kao pravni zastupnik jednog urbinskog trgovca primio je po sudskom rešenju i veće isplate, od 864 i po dukata.¹²² Kao i drugi verovnici, pozajmljivao je dubrovačkim bojadisarima i drugim tekstilcima male svote novca.¹²³ Kad mu je neka pošiljka olova za Pezaro uzapćena pod izgovorom da krijumčari, intervenisao je preko jednog Dubrovčanina u Veneciji i

¹⁰⁶ HAD, Div. not. XXXV, 51' od 11. III 1450.

¹⁰⁷ HAD, Div. canc. LXII, 108' (6. VIII 1450); LXII, 224' (18. XI 1452).

¹⁰⁸ B. Hrabak, Katalonci između italijanskih gradova i Dubrovnika (1390–1530). *Acta historico-oconomica Iugoslaviae*, vol. XIII, Zagreb 1986, 175.

¹⁰⁹ HAD, Div. canc. LXII, 204' od 12. I. 1451.

¹¹⁰ HAD, Div. not. XXXV, 113'–4 (15. VII 1450); B. Krekić, Dubrovnik (Raguse), 363.

¹¹¹ HAD, Div. not. XXXV, 90 od 23. V 1450.

¹¹² HAD, Div. not. XLII, 168–8' i 169 (avgusta 1459).

¹¹³ HAD, Div. not. XXXIX, 12 od 22. II 1454.

¹¹⁴ HAD, Div. not. XXXIII, 181' od 6. VII 1459; tu je pri sabiranju roba opet suočen s P. Pantelom, te su obračun obavili pomoću arbitara.

¹¹⁵ HAD, Div. canc. LXII, 187 (19. XII 1450), 204 (sekvestar za naplatu đumruka jednom apotekaru).

¹¹⁶ HAD, Div. not. XXXVIII, 3'–4' (5. I 1453); XLII, 80 (23. V 1459), 89' (15. III 1459), 154' (10. VII 1459), 182'–3(8. IX 1459), 196–99' (16. III 1459); Div. canc. LXVIII, 20–1 (24. XI 1458); B. Krekić, Dubrovnik (Raguse), 377, n° 1245; 403, n° 1396.

¹¹⁷ HAD, Div. not. XXXVI, 118 od 21. IV 1452.

¹¹⁸ HAD, Div. canc. LXV, 111 od 29. X 1455.

¹¹⁹ HAD, Div. canc. LXIV, 61' (6. IX 1454); Div. not. XXXVIII, 9' (19. I. 1453).

¹²⁰ D. Dinić-Knežević, *Tkanine*, 152, 182.

¹²¹ HAD, Sent. canc. XVIII, 53' (7. XI 1453), 116' (17. VII 1454).

¹²² HAD, Div. not. XXXVI, 117 od 19. V 1452.

¹²³ HAD, Div. not. XXXIX, 110 od 19. IX 1454.

morao je pristati na prisilnu prodaju po sniženoj ceni, iz čega je ipak izvukao 1103 dukata.¹²⁴

Pezarac Simon Đovanijev, apotekar, jače se založio u preuzimanju tkanina od raznih suknara u Dubrovniku: 1452. kupio je 12, naredne godine 100 truba u raznim bojama i širinama, 1454. — 16 od 60 i 18 od 50 tkačnih jedinica, 1455. — 13 topova od 50 jedinica.¹²⁵ Njegovo trgovačko društvo izvezilo je šajak (rašu) i vunene ogrtače (sklavine) na Siciliju.¹²⁶ S jednim Gučetićem slao je (1451) tkanine u »Romaniju«; brod je uspeo da umakne nekoj katalonskoj pljačkaškoj triremi, ali je bio opljenjen od stanovništva jednog otočića kraj Krfa.¹²⁷ To ga iskustvo ipak nije odbilo od poslovanja s epirskom obalom, kamo je oktobra iste godine poslao jednu lopudsku lađu (s pet članova posade) da za Dubrovnik robu utovari u Arti.¹²⁸ Ima više dokumenata o Simonovom uzimanju kuće u zakup.¹²⁹ Od jednog Bunića primio je dućan u desetgodišnji najam, plaćajući po 40 perpera godišnje.¹³⁰ Od jednog sveštenika preuzeo je još jedan smeštajni prostor, za koji je plaćao 23 perpera godišnje zakupnine.¹³¹ Od nekog Radohnića iz Župe kupio je vinograd te ostvario pravo polovice.¹³² I on je prezentirao dužnicima zaloge pred dražbu¹³³ i primao sekvestar tuđe imovine u svojim rukama, na primer za interes dubrovačkog Firentinca Luke Martinija.¹³⁴ Jedna njegova zadužnica data je na uterivanje jednom svešteniku.¹³⁵ U Italiji je najviše bio povezan s Apulijom, Lančanom i Riminijem.¹³⁶

Manji privrednici ili lekari, koji se samo ponekad sreću u arhivskoj građi Dubrovnika, bili su u to vreme: Andrija de Pardo,¹³⁷ lekar Đovani Marija, primljen u opštinsku službu¹³⁸ i Marin del Torto.¹³⁹

Pračane iz Pezara su u Dubrovniku sredinom stoleća zamenili Pizanci, takođe s područja firentinske države. Pizanac je bio i Bartolomeo Copi. Krajem 50-ih godina Simon iz Santo Kašana (Cassano), stanovnik Pezara, dao je na poček sinu Radoslava Sulkovića šest firentinskih peča sukna, izrađenih od vune sv. Martina.¹⁴⁰ Mada su nabavke većih količina srebra već prošle, Firentinci ipak nisu odmah nestali s dubrovačke tržnice i skele. Đovani Matea Beniçi (Benici), ortak Antonija Bern. Mikulija (Miculi) iz Firence, senzala u Pezaru, uz garantni potpis Simona iz

¹²⁴ HAD, Div. not. XXXIX, 136'–7 od 5. XI 1454.

¹²⁵ D. Dinić-Knežević, Tkanine, 237.

¹²⁶ I. Voje, n.d., 303–4, 289.

¹²⁷ HAD, Lett. Lev. XV, 163; N. Iorga, Notes et extraits, v. II, 448 (1. VI 1451).

¹²⁸ HAD, Div. canc. LXIII, 31 (9. X 1451); B. Krekić, Dubrovnik (Raguse), 374, n° 1229.

¹²⁹ HAD, Div. not. XXXV, 108'–9 (7. VII 1450, od jednog zlatara); XLI, 108' (11. II 1457); V. Han, Arhivska građa o staklu i staklarstvu u Dubrovniku (XIV–XVI), Beograd 1479, 84, n° 147; Div. canc. LXV, 36 (31. V 1455).

¹³⁰ HAD, Div. not. XXXVIII, 158' od 16. XI 1453.

¹³¹ HAD, Div. not. XXXVI, 28 od 16. IV 1451.

¹³² HAD, Div. not. XLII, 13' od 16. XI 1458.

¹³³ HAD, Div. canc. LXIII, 123 od 17. V 1452.

¹³⁴ HAD, Div. canc. LXII, 146' od 6. I 1451. — Arbitri za jedan njegov spor: Div. not. XXXVIII, 53' (9. V 1543).

¹³⁵ HAD, Div. canc. LXVI, 15' (6. VII 1456); Div. not. XLIV, 86 (29. III 1456).

¹³⁶ R. Jeremić — J. Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II, Beograd 1939, 153; I. Voje, n. d., 289; B. Hrabak, Rimini, 8.

¹³⁷ HAD, Div. canc. LXVIII, 120' od 13. V 1459: predavanje zaloga pred dražbu.

¹³⁸ HAD, Cons. rog. XV, 185' od 17. XII 1457.

¹³⁹ HAD, Deb. XXXI, 84': kupovina sukna za jednog Urbinjanina.

¹⁴⁰ HAD, Div. not. XLII, 121.

S. Kašana i Monalda de Pardo i još dva svedoka, ušao je u kreditni posao s dvojicom Dubrovčana.¹⁴¹

U sedmoj deceniji XV stoleća Alesandro Sforca nije bio mekši prema dubrovačkim trgovcima i gosparima. Prvih dana 1460. Đunju Gradiću je poručeno da pođe u Pezaro da bi oslobodio dubrovačke trgovce i njihovu imovinu; imao je da poseti Sforcu, da se gorko žali i da mu preporuči nezavidan položaj dubrovačkih plemića i zatraži da se zadržane stvari Dubrovčana do daljeg smeste u fundik Santa Arduinija; Sforci bi obećao da će dubrovački trgovci koji odlaze u Marku tamo dolaziti preko Pezara; ako za osam dana ne bi isposlovao oslobodjenje dubrovačkih trgovca, ne bi trebalo da dalje interveniše, nego da preko kurira podnose izveštaj.¹⁴² Kad je jedna dubrovačka lađa htela da zaobiđe pezarsku luku i izbegne plaćanje dažbina, Alesandro je naredio da se brod uhvati i da se prema prisutnim Dubrovčanima sprovede represalija. Zbog toga je dubrovački poklisar Ivan Gundulić, na putu za Rim, imao (marta 1465) da svrati u Pezaro da razreši spor koji je nastao ni oko čega, zbog svega 15 dukata.¹⁴³ Oktobra 1464. u Dubrovnik je prispeo neki Lorenzo iz Pezara kao Alesandrov glasnik. Senat je rešio da ga pozove na svoju sednicu i sasluša Sforcine poruke. Krajem marta pomenuti poslanik imao je kao svoju bazu da koristi barku Matulina Zahunovića koja je bila uzrok novog zaosttravanja odnosa. Trgovci koji su imali robe na njoj, imali su da sakupe novac potreban za glasnikovo bavljenje u Pezaru, odnosno i za troškove puta u Milano ako bi to bilo potrebno. U drugoj polovini aprila 1465. u Pezaro je po nalogu Vijeća umoljenih krenuo Marin Radonjić. Ta okolnost bi ukazivala da raniji poklisar nije mogao postići da digne represalije ili je samo započeo akciju, te je trebalo da novi čovek sa svežim uputstvima okonča započeto. Direktive koje je valjalo dati glasniku potvrđene su tek 23. aprila.¹⁴⁴

Trećeg juna 1465. data je u Dubrovniku izjava u vezi s kompenzacijama štete nastala usled represalija: svi dubrovački i strani trgovci koji su imali robe na odnosnoj lađi morali su da učestvuju u »avareji« (havariji), a razrezanu svotu imali su da uplate u Pezaru; to je vredelo i za one kojima su tovarni listovi glasili za druga mesta, a ipak su u Pezaru nešto iskricali; plaćanju te solidarne odštete bila je podvrgnuta i roba iz tranzita, tj. ona koja nije ostala u Pezaru da se proda, nego je odmah nastavila putovanje kopnom.¹⁴⁵ Iz ovako proširene obaveze moglo bi se zaključiti da nanesena šteta nije bila mala. S uplatom »avareje«, odnosno naplatom prodate robe u uslovima koji nisu bili uobičajeni, kao da nešto nije išlo glatko. Tri-naest bala sklavina Mauricija (?) Abranija, primerice, što je 25. juna bilo prodato jednom trgovcu iz Areca, predstavljalo je nerešenu stvar još sredinom januara 1467. godine.¹⁴⁶ Treba reći da su članovi porodice Malatesta, doskorašnjih gospodara Pezara, bili prisutni u Pezaru. Kao gospodar grada pomenut je Sismondo Malatesta. Od njega ili njegovih komisionara u mestu trebalo je naplatiti 400 dukata i to je prema obligaciji imao da izvede pezarski veletrgovac Pandolfo de Arduinis; dug je napravio Dubrovčanin Rusko Teodorov u ime tada već umrlog Paskoja de

¹⁴¹ HAD, Div. not. XLI, 186–6' od 17. IX 1457.

¹⁴² HAD, Lett. Lev. XVI, 33–4 od 3. I 1460.

¹⁴³ HAD, Cons. rog. XVIII, 142' (26. III 1465), 143 (27. II 1465); B. Hrabak, Prisustvo Bokalja, 174.

¹⁴⁴ HAD, Cons. rog. XVIII, 97 (5. X 1464), 143 (26. i 27. III 1465), 143' (18.IV 1465), 154 (23. IV 1465).

¹⁴⁵ HAD, Cons. rog. XIX, 128' od 16. X 1466.

¹⁴⁶ HAD, Div. not. L, 108'–9 od 13. I 1467.

Pazede (Paseda), interes čije epitropije je predstavljao Firentinac Frančesko Bartolomei.¹⁴⁷

Posle prevage balkanskih proizvoda u trgovinskoj razmeni Dubrovnika i Pezara, od sredine XV veka izvozne liste u međusobnim kontaktima dveju varoši postale su ravnopravnije. Pezarski apotekari u Dubrovniku, Monaldo i Simon Đovanijev, kad su dubrovačke vlasti (1451) naredile prijavu stvari od kojih se spravlja barut, Monaldo je iskazao 350 litara sumpora i 200 šalitre, a Simon 2000 sumpora; prijavljivanje je obavilo ukupno njih jedanaest.¹⁴⁸ Te materije dozile su se iz Apulije i drugih pokrajina Italije. Nešto kasnije neki Frančesko iz Pezara isporučio je jednom Prodančiću vune iz rimskog i pezarskog kraja za 700 dukata.¹⁴⁹ Februara 1461. Malo vijeće je poslalo novac za kupovinu žita jednom svom podaniku u Pezaru.¹⁵⁰ Jedan žitarski trgovac iz Pezara, rododubrovčanin, dao je jednom Lopudaninu 1260 dukata da kupi sicilijanskog žita i da ga istovari u dve varoši između Barlete i Riminija koje su se nalazile pod upravom određenog vojvode.¹⁵¹ U tom poslu je korišćen dubrovački brodski prostor za unutrašnju italijansku trgovinu.

Kao i ranije, dubrovački brodari su opsluživali trgovce koji su dopremali sirovine iz balkanskih zemalja, ali tada dubrovačke. Poznati izvoznik metala iz Srbije i Bosne, Mato Tom. Bunić, jednom ladom (s osam članova posade) dozvaovao je iz Valone i Himare valoneje u Pezaro; utovar je ugovoren za 20 dana a vozarina je iznosila 70 dukata.¹⁵² Dva dubrovačka plemića i jedan iz Omble omogućili su najam barkusija Stanetića iz Neretve Piju Domenikovom de Madistris (Magistris) iz Pezara.¹⁵³

I u sedmom desetleću Monaldo Viganti je ostao središnja ličnost među Pezarcima u gradu pod Srđem. Ipak, kao da je već počeo da svoju mnogostruku komercijalnu delatnost privodi kraju. Godine 1462. zaključio je zajednički rad sa Franom, sinom bojadisara Filipa, kojom prilikom je bilo govora o jednom aktu u kome je pominjao 1500 dukata. Okončala je aktivnost i družba koju su sačinjavali Monaldo i Frano Beneša s jedne i Firentinac Đovani del Riko, dubrovački apotekar, s druge strane.¹⁵⁴ Ipak, marta iste godine Monaldo je primio na petogodišnju službu jednog momka kome, po običaju italijanskih trgovaca i zanatlija, ne bi pripala nikakva završna nagrada.¹⁵⁵ Preko Firentinca Ristora Zanolija, tada stanovnika Tarenta, Monaldo je tražio od tarenskog kapetana da mu namiri 341 1/4 dukata, što je kapetan bio dužan Monaldovom rođaku Paolu iz Kamerina.¹⁵⁶ Verovatno sa italijanskim ili arbanaškim jugom Monaldo je bio povezan i u dobavljanju sirove svile; jedna bala takvih vlakana sekvestrovana mu je na zahtev dvojice braće Sorkočevića.¹⁵⁷ Italijani svilari u gradu sv. Vlaha spadali su u krug njegovih partnera; jedan valutar svedočio je kad je Monaldo davao odgovor na traženje kancelara Ksenofonta Filelfa, a po dostavi pezarskih vlasti preko Terencija de Terencis.¹⁵⁸

¹⁴⁷ HAD, Sent. canc. XXIX, 70 od 3. IX 1468.

¹⁴⁸ HAD, Div. canc. LXIII, 29 od 4. X 1451.

¹⁴⁹ HAD, Div. not. XLIX, 27 od 16. X 1465.

¹⁵⁰ HAD, Cons. min. XVI, 271 od 7. II 1461.

¹⁵¹ B. Hrabak, Rimini, 15.

¹⁵² HAD, Div. canc. LXXI, 15 od 17. III 1463.

¹⁵³ HAD, Div. not. XLVI, 153–4 od 29. XII 1463 (= 1462).

¹⁵⁴ HAD, Div. not. XLVI, 48' (22. IV 1462), 118' (23. X 1462).

¹⁵⁵ Isto, 41–1' od 27. III 1462.

¹⁵⁶ HAD, Div. not. XLII, 54'–5 od 25. I 1459.

¹⁵⁷ HAD, Div. canc. LXXII, 57 od 24. XII 1464.

¹⁵⁸ HAD, Div. not. LIII, 192 od 15. VII 1469.

Zbog nenaplaćenih dugova Monaldo je tužio Riminijca Đovaniya Leončiniya (Leoncini).¹⁵⁹ Sam Monaldo umeo je, kao epitrop, da koristi novac zaostavštine, pa se senat setio da je trebalo da mu se nametne plaćanje 5% godišnje kamate.¹⁶⁰ Zato se i isplaćivalo obavljanje epitropskih i tutorski funkcija, tobože filantropskih. Monaldo je umeo i da krši trgovačka pravila gostoljubivog grada. Od jednog stranca (Pjera Ant. de Nassi) kupio je 1907 libara voska.¹⁶¹ Prestup se možda sastojao u tome što ga još nisu smatrali punopravnim dubrovačkim građaninom, a stranac ni u jednom mediteranskom gradu nije mogao da prodaje strancu. Kao rodak i tutor naslednika Paola iz Kamerina imao je spor s trojicom Italijana, od kojih su dvojica bili apotekari (jedan iz Firence), u vezi s inventarom Paolove apoteke, koji je pokazivao vrednost od 3259 perpera, od kojih je 2800 otpadalo na kompaniju Paolovu s njegovim ortakom Petrom.¹⁶² Monaldo je od jedne udovice preuzeo polovinu vinograda koji se nalazio na Šipanu.¹⁶³ Najpre (u 1451) je imao barkusij, koji je deset godina kasnije prodao jednom Lopudaninu. Potom je (1462) kupio veći brod, navu, gde je odmah prodao trećinu (osam karata)¹⁶⁴, valjda da isplati preostale troškove izgradnje lađe. Te godine udružio se s dvojicom Dubrovčana (kao 1456. s trojicom) radi kupovine robe na Siciliji.¹⁶⁵ Nije zaboravio ni svoju apotekarsku struku, te je trgovao lekovitim bilje, koje je u znatnijim količinama slao u Veneciju i u Ankonsku Marku.¹⁶⁶ I dalje je rado obavljao dužnost punomoćnika (1460) Venecijanaca i Ankonjana.¹⁶⁷ Bio je tražen arbitar u parnicama, često zajedno sa Firentincima. Sam, pak, sporio se sa dvared sa Riminijcem Leončinijem preko privatnih presuditelja.¹⁶⁸ Brinuo se za zaostavšinu umrlog apotekara Simona iz Pezara (1463) i za imovinu Nikole Karlija.¹⁶⁹ Oženio se marta 1451., imao je tri kćeri i tri sina, od kojih je zrele godine dočekao samo Jeronim. Bio je veliki prijatelj hercega Stjepana, te je bio u Herceg-Novom u časovima hercegovine smrti.¹⁷⁰

Terencije Jak. de Terenciis, jedan od najpominjanijih Pezaraca i Italijana u dubrovačkoj arhivskoj građi XV stoleća, postigao je znatnu delatnost već 60-ih godina. Bio je manje pravi trgovac, s vezama na sve strane i spreman na poslovni rizik, a više lokalni kreditor-zelenaš i »fenerator«. Kad je Radovin lojadisar morao da beži iz zavičaja zbog dugova, svi njegovi verovnici su se saglasili da može doći u rodni grad ako im odmah otplati 10% dugova, osim Terencija i jednog Urbinjanina.¹⁷¹ Kao primalac zaloga za pozajmljen novac, on je robu pre iznošenja na dražbu morao da »prezentuje« dužniku i da čeka osam dana eventualnu otplatu.¹⁷² Kao punomoćnik jednog Urbinjanina preko kancelara je opomenuo Mariota del Torto

¹⁵⁹ HAD, Sent. canc. XXV, 36 od 19. VII 1462.

¹⁶⁰ HAD, Cons. rog. XIX, 52' od 17. V 1464: naslede mešetara Luke Pavlova.

¹⁶¹ HAD, Div. canc. LXI, 214' – 5.

¹⁶² HAD, Div. not. XXXVI, 173' – 5 od 30. IX 1452, spor je rešen pomoću arbitara.

¹⁶³ HAD, Cons. min. XVII, 205' od 10. I 1469.

¹⁶⁴ HAD, Liber dotium VII, 7 at (10. II 1461), 19 (21. VI 1462).

¹⁶⁵ M. Spremić, n. d., 112.

¹⁶⁶ R. Jeremić – J. Tadić, Prilozi II, 152.

¹⁶⁷ HAD, Proc. not. III, 67' (16. VIII 1460), 68 (18. VIII 1460), 35 (7. V 1460).

¹⁶⁸ HAD, Div. not. XLVII, 174 – 4' (6. IV 1464); D. Dinić-Knežević, Dubrovnik i Ugarska u srednjem veku. Novi Sad 1986, 205; Div. canc. LXXI, 18 (22. III 1463); B. Hrabak, Rimini, passim.

¹⁶⁹ HAD, Cons. min. XVI, 88; XVII, 75.

¹⁷⁰ Genealogia (Cingria), 267.

¹⁷¹ HAD, Cons. rog. XVIII, 133' od 23. II 1465.

¹⁷² HAD, Div. canc. LXXI, 124 (11. I 1464), 126 (13. I 1464); LXXI', 98' (4. IV 1465).

na obligaciju.¹⁷³ Kao i drugi stranci, imao je ponekad muka sa zakupom kuće, pa je jednu takvu morao da napusti krajem 1462. na službeni zahtev.¹⁷⁴ Narednih godina primio je u službu dva momka.¹⁷⁵ Bio je, s Huanom Sparterom, arbitar u sporu jednog Firentinca s jednim iz Milana.¹⁷⁶

Od ostalih Pezaraca u gradu pod Srđem 60-ih godina Santo Arduini se pominje samo 1460, i to već u Pezaru, u sporu koji je imao s nekim patricijima Đurdevićima i s jednim zlatarom Dubrovčaninom.¹⁷⁷ Apotekar Simon takođe je samo te godine zabeležen, kad je sudom isterivao neki dug od 30 dukata.¹⁷⁸ Marioto del Torto, rodnom Perudanac, 1462. boravio je još u Dubrovniku, pomenut je kao svedok u stvari Pezarca Bernarda de Madistris.¹⁷⁹ Šest godina kasnije stanovao je u Pezaru i imao je jednog Urbinjanina kao pravnog zastupnika.¹⁸⁰ Pezarcac Pjetro Garratono (Garratono), dubrovački apotekar, kupio je malog Crnca iz Monte di Barka za 31 dukat.¹⁸¹

Bez Firentinaca Pezarci u Dubrovniku ni te deкаде nisu mogli da posluju. Na osnovu jedne presude, izrečene u Pezaru juna 1463, sekvestrovani su novac i stvari Frančeska Bartolomeija iz Firence u korist Mariba Kurijace (Ciruaza) iz Barija.¹⁸² Firentinac Marioto Melioreti postavio je Monalda Viganti za svog dubrovačkog opunomoćenika.¹⁸³

Intenzivne veze Dubrovčana s Pezalom dovele su do uspostave dubrovačkog konzulata u Pezaru. Novi konzul imao je da se (februara 1475) izabere umesto Pandulfa Arduinija.¹⁸⁴ Znači da je konzulat i ranije postojao, ali nije jasno kad je tačno po prvi put ustanovljen.

Izvoz sirovina iz Dubrovnika u Pezaro 70-ih godina obuhvatio je i stare i nove artikle. Poznati skupljač srebra u Srbiji, Grgur Sumičić, preko brodarka Martolice Lukšića primio je od pezarskog trgovca Nikole Điljidina (Giglićino) tkanina za vrednost od sto dukata, što je bila trampa za srebro; Sumičić je srebro i tkanine imao i kod jednog drugog dubrovačkog pučanina; od ovih sto dukata sekvestrovan je vrednost od 80 dukata po zahtevu braće Bartola i Frana Iv. Markovića.¹⁸⁵ Uz srebro iz kosovskih rudarskih naselja, Novobrdanin Benko Glavaš je izvezio i crvac za Manfredonca Valenta de Valentis i za firentinskog majstora Gasparija de Karunčis (Charuncis); preko Maroja Milutinovića u Dubrovniku Glavaš je za taj realgar primio iz Pezara svilene tkanine; Pezarci su bili samo posrednici, a predaja rudarskog proizvoda obavljena je u Firenci; kako je tih svita bilo više po vrednosti nego poslatog crvca, tutori Benkovih naslednika izjavili su da će Valentu i Santu,

¹⁷³ HAD, Div. not. XLVII, 68 od 23. IX 1463.

¹⁷⁴ HAD, Div. not. XLVI, 127 od 9. XI 1462.

¹⁷⁵ HAD, Div. not. XLVIII, 17 (16. VIII 1464); XLIX, 53 (2. XII 1463); I. Božić, Dubrovnik i Turska, 293.

¹⁷⁶ HAD, Div. not. XLVII, 189 od 14. V 1464.

¹⁷⁷ HAD, Div. not. XLIII, 160 od 2. VIII 1460.

¹⁷⁸ HAD, Sent. canc. XXII, 97' od 13. V. 1460.

¹⁷⁹ HAD, Div. not. XLVI, 98–8' od 24. VII 1462.

¹⁸⁰ HAD, Proc. not. IV, 73 od 25. VI 1468.

¹⁸¹ HAD, Div. canc. LXXIV, 35 od 1. X 1469.

¹⁸² HAD, Div. canc. LXXII, 22' od 6. IX 1464.

¹⁸³ HAD, Proc. not. III, 68 od 18. VIII 1460.

¹⁸⁴ HAD, Cons. rog. XXII, 169 od 11. III 1475; I. Mitić, Konzulati i konzularna služba starih Dubrovčana, Dubrovnik 1973, 37.

¹⁸⁵ HAD, Div. canc. LXXVII, 192' od 11. IV 1476.

braći de Valentis i Gaspariju isplatiti 734 dukata u Pezaru ili Veneciji, u nekoliko rata, s tim da prva bude u novembru 1478. i da iznosi 300 dukata.¹⁸⁶

S juga Albanije, ali i iz »Romanije« i dalje su Dubrovčani dopremali u Pezaro i Rimini valoneu, tj. hrastove šišarke za štavljenje koža. Jedan lopudski patrun primio je od nekih Gučetića 67 dukata za kupovinu robe u Epiru i 60 dukata za skupu vozarinu.¹⁸⁷ Bojenju tkanina služila je »grana«, samlevena kora hrastovine sa za-bodenim biljnim vašima, što se takode izvozilo iz Valone, Epira ali i iz drugih krajeva Balkanskog poluostrva. I »grana« je preko Pezara slata u Firencu. Godine 1476. neku količinu te materije uvezli su u Pezaro Marin Mih. Cicer i Bartol Iv. Markov, a za dobijen novac trebalo je da kupe nove »grane« (skupljala se i u pećskom kraju!), voska, olova i srebra.¹⁸⁸ Osnovna boja koja se dobijala od »grane« bila je ružičasta.¹⁸⁹

Vosak u Pezaro slao je i Lamprica Crijević; jedna isporuka 1471. iznosila je 23 svitaka; vosak je bio zadržan, svakako pod izgovorom da je kontraband, te je za njega pomorac morao isplatiti neznatnu svotu za njegovo oslobođenje.¹⁹⁰

Novi dubrovački izvozni proizvod za pezarsku pijacu predstavljale su sušene goveđe kože. Taj eksport počeo je u proleće 1479, a zatim je nekoliko stoleća trajao. Dva pučanina primila su 75 bala tih koža (vrednost od 247 dukata prve prodaje) da ih jednom lopudskom lađicom prevezu i prodadu u Pezaru Mikelu de Pardo, uz polovinu dobiti,¹⁹¹ što je predstavljalo laku zaradu. Dosta bala takvih koža tri meseca kasnije isti pezarski trgovac primio je od jednog drugog dubrovačkog pučanina i novcem od njegove prodaje trebalo je da namiri 104 dukata duga Urbinjanu Frančesku Gasparovom.¹⁹²

Firentici koji su bili glavni adresati rudarskih proizvoda i bojevih tvari, namirivali su isporuke sirovina svojim tkaninama, koje su često u Dubrovniku padale pod udar sekvestra za neplaćene pozajmice. Od trgovaca u Pezaru glavni posrednik u takvim transakcijama bio je Pandolfo Arduini.¹⁹³ Mikele de Pardo je ponekad usmeravao taj dubrovački izvoz i u severnom pravcu, vraćajući prodavcima veronska sukna.¹⁹⁴

Iz Pezara (1470) uvožena je i vuna, i to u podjednakim srazmerama »majorina« i »matricina«.¹⁹⁵

Dubrovački pomorci su i dalje svojim uslugama opsluživali pezarsku pijacu, kako trgovačku tako i novčarsku. Antun Nik. Butkov primio je 500 dukata od Marina Mih. Cicera da preko Pezara kupi u Veroni vunena sukna i drugog espapa; novac nije nosio u Dubrovnik, nego ga je primio u Pezaru od Pandulfa Arduinija.¹⁹⁶ Za naplatu prevoznine brodu Antana P. Milišića (s pet mornara) na plovidbi za Pe-

¹⁸⁶ HAD, Div. not. LXIII, 28' (20. II 1478), 63' (15. V 1478).

¹⁸⁷ HAD, Div. not. LIX, 20' od 1. IV 1475.

¹⁸⁸ HAD, Div. not. LXII, 64–4' od 22. VIII 1476.

¹⁸⁹ HAD, Div. canc. LXIX, 60 od 31. I 1460 (četiri džaka).

¹⁹⁰ HAD, Div. canc. LXXV, 7 od 19. XI 1471. — O izvozu voska 1473. vid.: I. Voje, n. d., 329.

¹⁹¹ HAD, Div. not. LXIII, 185–5' od 20. III 1479.

¹⁹² HAD, Div. canc. LXIV, 33' od 23. VI 1479.

¹⁹³ HAD, Mob. III, 26 at i 45.

¹⁹⁴ HAD, Div. not. LVIII, 88 od 28. VII 1474.

¹⁹⁵ B. Hrabak, Dovož italijanske vune u Dubrovnik u XV stoleću, Istorijski glasnik br. 1–2/1981, 97.

¹⁹⁶ HAD, Div. not. LIX, 34 od 29. IV 1475.

zaro i Rimini trebalo je doneti arbitražnu nagodbu.¹⁹⁷ Pezaro je bio i stanica meničnog saobraćaja Dubrovčana. Već pomenuti novac, dobijen od Padulfa, morao je biti preuzet obligacijom koja je imala karakter menice. Na Andrea Dela Salsa, trgovca u Riminiju, trasirana je menica s naplatom u Pezaru, a kako tamo taj novčani nalog nije primljen, isplata je obavljena u gradu pod Srđem u gotovu; Pezarac koji je odbio da prihvati menicu bio je Mikele de Pardo.¹⁹⁸ Slično menicama, i klasične obveznice («kirografi») stizali su iz Pezara za naplatu u Dubrovnik. Simko Alegretov (Radov), kao komisionar Ludovika Čikolinija (Cicholini) i Nikole Điljidi-
na i drugova, pojavio se na sudu protiv Franka Radeljića sa zahtevom da se njegovim principalima isplati 71 1/3 dukata prema zadužnici načinjenoj u Pezaru (20. decembra 1476).¹⁹⁹

Nekad glavni trgovac Pezarac u gradu sv. Vlaha, Monaldo Viganti, bio je u ovoj deceniji samo senka od nekadašnjeg aktivnog privrednika. Svoju kuću (pokrivenu crepom) s dva dućana u suteranu i s vrtom u pezarskom sesterciju Sant'Anđelo (koja je kuća nekada pripadala bogatom trgovcu Puciju – Puzzi –) predao je na upotrebu svojoj sestri Mikelini, ranije ženi Paola Tomazijeva iz Kamerina, nje-
noj ćerki Tomazini i deci ove.²⁰⁰ Već umoran od poslova vratio se prvobitnom zanimanju – apotekarskom. Od opštine je primio pozajmicu od 1000 perpera da bi iz Venecije nabavio specijalitete; taj dug nije izmirio ni tri godine kasnije.²⁰¹ Monaldo je prema opštini bio jamac i za velutara Nikolu, svog poslovnog prijatelja, koji je pobegao iz grada ostavši dužan 35 dukata; u Monaldovim rukama od njegove imovine ostalo je samo šest litara sirove svile.²⁰²

Poznata pezarska porodica Arduini više nije bila zastupljena boravkom svojih članova u gradu pod Srđem, ali je Pandulfo bio prisutan svojim poslovnim poduhvatima. On je i dalje bio posrednik između Dubrovnika i Firence; u tom svojstvu je i Jakovu Butkovom poslao manju količinu vunениh tkanina boja nebeskog plavetnila.²⁰³

Od Pezaraca, ranijih privrednika u Dubrovniku, treba u ovo vreme pomenuti Mikela de Pardo, koji je preko svog zastupnika Mariota del Tosto prijavio sudu žalbu na Đunja. L. Bunića; tražio je 24 dukata što je dao nekom patru, koji je istovario valoneu koju je poslao Bunić.²⁰⁴ Marioto del Tosto, Perudanac, došao je u grad sv. Vlaha sa spiskom Mikelovih dužnika, ali je naplatu vodio loše, pa je Terencije de Terenciis podneo sudu tužbu da mu nije dao razrešnicu za njegove ranije zajedničko poslovanje sa Mikelom.²⁰⁵ Mikele je u osnovi bio pomorac koji je u Dubrovnik slao robu Terenciju da je proda; ovaj mu je bio i punomoćnik, no u njega, izgleda, Mikele nije imao dovoljno poverenja, te je poslao novog zastupnika, Mariota, koji je od Terencija zatražio da preda Mikelovu robu, novac i popis veresije, te ga je eliminisao od daljeg rada; arbitar u tom poslovnom obračunu bio je ugledni katalonski trgovac Huan Sparter.²⁰⁶ Markantonio Stanideno (Stanigeno) iz Pezara

¹⁹⁷ HAD, Div. not. LXIV, 10' – 11 od 8. VI 1479.

¹⁹⁸ HAD, Div. canc. LXXIX, 157 od 19. VII 1479.

¹⁹⁹ HAD, Mob. III, 32 at (3. III 1478); Sent. canc. XXXIX, 44 (7. III 1478).

²⁰⁰ HAD, Div. not. LVII, 6 od 18. II 1473.

²⁰¹ HAD, Cons. min. XX, 191' (7. VIII 1477); XXI, 119 (18. II 1480).

²⁰² HAD, Div. canc. LXXVII, 60 od 13. V 1475.

²⁰³ HAD, Lam. for. XLVIII, 41 od 17. VI 1479. — Deset lakata firentinske mere odgovaralo je 8 1/2 lakata dubrovačke (Isto).

²⁰⁴ HAD, Mob. IV, 101' od 14. VII 1479.

²⁰⁵ Isto, 149 od 25. X 1479.

²⁰⁶ HAD, Div. not. LXIV, 80 – 0' (3. XI 1479), 97' (4. XII 1479).

ostao je zabeležen samo po tome što je primio u jednogodišnji zakup neke prostori-
rije za 26 perpera.²⁰⁷

Nova zvezda na dubrovačkom nebu iz redova Pezaraca trebalo je da bude Marko Ant. Camparoli (Zamparoli), opet apotekar. Njemu je nadbiskupov faktor Benedeto Andrejin iznajmio dva magacina — jedan kod vrata crkve Sv. Spasitelja, a drugi kod porte od Pustijerne.²⁰⁸ Protiv njega su časnici justicijari dobili jednu presudu, ali se Marko nije prepao, nego je odmah uložio apelativni priziv.²⁰⁹ On je postavio za svog pravnog zastupnika pezarskog plemića Antonija Korsija (Corsi) da protestuje Antonietu Berd Bekiju (Bechi) iz Ankone, koji se nalazio na Korsijevom brodu u luci Zatona.²¹⁰ Svakako zbog ugleda koji je stekao, pored jednog Urbinjanina, jednog drugog Italijana i dvojice dubrovačkih patricija, svedočio je kad je Firentinac, brodar Valensije, dao izjavu o transportu žita iz Marke.²¹¹

Mareskalk Mikele, sin majstora Andrije iz Pezara, bio je građanin Firenze, a zadržao se u dubrovačkoj opštinskoj službi samo pet meseci.²¹² Jedan sekvestar na devet svitaka voska Radula Budisalića zvanog Oblega izvršen je na molbu Andrea Gvidonisa (Guidonis) iz Pezara, i to zato što mu Oblega više meseci nije platio 91 dukat.²¹³

Najveći deo poslovnog opusa Terencija Jak. de Terenciis sastojao se u davanju novca na zalog i u izvlačenju dobiti iz procene vrednosti, odnosno i iz cene na dražbi zaloga. Postoji 20 prijavljenih »prezentacija« zaloga dužniku pred izlaženje na licitaciju. njihova vrednost nije bila velika: 271 dukat, 515 dinara, jedna truba sukna od 60 tkućkih jedinica, jedna od 70 jedinica te jedna muška i ženska praznička haljina.²¹⁴ Kao nekada Monaldo Viganti, i Terencije je davao poslovne pozajmice a primao »otplatu« u izrađenim tkaninama.²¹⁵ Teži je slučaj bio od zadužnica, jer se one nisu mogle izložiti preprodaji. Obe su u vidu žalbe prijavljivane sudu, koji je pozivao dužnika da odgovori svojoj obavezi i da se mimo parnice nagodi s verovnikom. Takve su žalbe registrovane u seriji »Mobile ordinaria«. Dužnik je često pokušao da dobije u vremenu, te je osporavao navode poverioca, sumnjao u autentičnost potpisa i uopšte izvrđavao svojim obavezama. Tada se išlo na redovnu parnicu suda, gde je vršeno veštačenje, saslušavani svedoci (u seriji »Intentiones cancellariae«), te donošenje presude. Od juna 1474. do novembra 1479. protokolirano je u »Mobilia« 27 takvih prijava. I tom prilikom su predmet obaveza bile ne samo svita nego i srebrne čaše i veronske kožice. Terencije se žalio ne samo protiv sitnih domaćih privrednika, nego i protiv Federika Kristofori (Christophori) iz Urbina i protiv Mariota del Torto, koji je kao punomoćnik Pezarca Mikela de Pardo i njega tužio.²¹⁶ U jednom slučaju obračun jasno pokazuje da je procena zaloga tako pode-

²⁰⁷ HAD, Div. not. LXIII, 161' od 15. I 1479.

²⁰⁸ HAD, Div. not. LX, 122'–3 od 6. IX 1476.

²⁰⁹ HAD, Cons. min. XX, 234' od 31. I 1478.

²¹⁰ HAD, Proc. not. V, 313 od 6. III 1475.

²¹¹ HAD, Div. not. LXIII, 15–6' od 24. VI 1476.

²¹² Z. Šundrica, Prilog proučavanju veterinarske službe u starom Dubrovniku, Beograd 1970, 43.

²¹³ HAD, Div. canc. LXXVII, 36' od 20. III 1475.

²¹⁴ HAD, Div. canc. LXXII, 98; LXXIV, 189, 181', 190; LXXV, 18', 24, 104; LXXVIII, 34, 144; LXXIX, 10', 11', 28', 106', 130', 130'; Div. not. LXIX, 16'.

²¹⁵ I. Voje, n. d., 290 i 270; Div. canc. LXXIV, 189.

²¹⁶ HAD, Mob. Ia, 144, 231, 246'; Ib, 232', 232'; II, 86 at, 86', 88'b, 131 at, 131' at, 132' at, 132' at; III, 33' at, 51', 53' at, 58' at, 98' at, 2' at, 104 at, 104' at, 19' at; IV, 76', 128, 148', 157', 53 at, 74' at.

šavana da zarada na založnoj pozajmici ispadne 25% ad valorem.²¹⁷ Obična trgovačka marža (izuzev kod žita i nekih drugih konjunkturnih proizvoda) iznosila je 20% uloženog novca. Treba reći da je i Terencije bivao dužnik (jednom Sorkočeviću na 147 dukata, iz čega je možda izvukao mogućnost davanja sitnih zelenaških pozajmica),²¹⁸ pa je i sam stavljaio u poklad komade tkanina za novac kad mu je hitno zatrebao.²¹⁹

Kad nije moglo da se obavi izravnjanje pred mirovnim sudijom, išlo se na redovno ročište. U toj deceniji Terencije je 37 puta vodio parnice, tj. prosečno svaka tri meseca po jednu. I tu je, pored sitnih domaćih ljudi (često bojadisara), bilo Italijana, kao što je kapar iz Venecije Karlo Andrejin, koje je sam tužio, ili je na sudu istupao kao zastupnik, primerice Nanija Nikolučija (Nicolutii) iz Urbina.²²⁰ Iz Urbina je još zastupao Filipa Simonovog,²²¹ te naslednika Nikole de Sanuča (Sanucis), odnosno Đovanija Nikolinovog protiv Marina Crijevića, apelujući i na Malo vijeće i Senat.²²² Bio je punomoćnik na sudu i Frančeska Nanija iz Rubina protiv marangona Đovanija Mar. de Korado (Corrado), rodom iz Santa Đenerija (Generio) kao i venecijanskog zlatara Bartolomea, rodom iz Pjačence.²²³ Od Italijana najviše je, dakle, radio s Urbinjanima. Bio je opunomoćenik i Mikela de Pardo iz Pezara.²²⁴ Terencije je u toj deceniji imao samo jednog pravozastupnika, jednog dubrovačkog pučanina, da mu utera 13 dukata duga.²²⁵ I ta okolnost ukazuje na zelenašku, a ne pravu trgovačku prirodu njegove delatnosti.

Ipak, Terencije je u to doba vodio nekoliko proizvodnih kompanija s dubrovačkim pučanima pa i s nekim strancima. S njima je zaključio poslovanje jula 1473, novembra 1474, marta 1475. i maja 1479. godine.²²⁶ Imao je jednu poslovnu zajednicu za izradu pojaseva od crvene svile s Marinom Žonatovićem, pa je posle okončanja rada zbog nekih zaloga Marin imao da plati 61 dukat.²²⁷ Majstor Karlo Andrejin, venecijanski kapar, okončao je družbu s Terencijem avgusta 1471, davši neke kape za dug od četiri dukata.²²⁸ Neki majstor iz Ortone držao je u Terencijevom magacinu svoje stvari.²²⁹

Za razliku od Monalda, Terencije nikad nije u to vreme bio biran za arbitra. Sam se te decenije dvared poveravao nagodbenom trgovačkom sudu: u sporu sa dvojicom braće iz Pezara s kojima je bio i Pandulfo Arduini²³⁰ i u sporu s Mariotom Perudancem, kao punomoćnikom Mikela de Pardo, kad je njegov izabranik bio Katalonac Anton Damit.²³¹

²¹⁷ HAD, Mob. III, 149 at.

²¹⁸ HAD, Div. not. LXIII, 94 od 14. VII 1478.

²¹⁹ HAD, Div. canc. LXXV, 3 od 9. VI 1471.

²²⁰ HAD, Sent. canc. XXXI, 112, 112'; XXXII, 32', 32'; XXXIII, 6, 7'; 37', 120, 136; XXXIV, 19, 20', 90, 90', 157, 163'; XXXV, 163', 164, 164'; XXXVI, 2; XXXVII, 117', 291 – 1; XXXVIII, 25', 26, 159'; XXXIX, 44, 81', 82, 82', 83, 83', 84, 171', 238, 238', 259; XL, 53'.

²²¹ HAD, Mob. II, 86 at (1. VIII 1476).

²²² HAD, Cons. min. XVIII, 97'; Cons. rog. XXI, 133, 137.

²²³ HAD, Sent. canc. XXXVIII, 25; XXXVI, 291.

²²⁴ HAD, Mob. IV, 149; Proc. not. VI, 8 – 9' (3. III 1479). — Njegov zastupnik: Proc. not. V, 321' (12. IV 1475).

²²⁵ HAD, Div. canc. LXXIV, 138' od 17. X 1470.

²²⁶ HAD, Div. not. LVII, 68; LVIII, 130; LIX, 19; Div. canc. LXXIX, 136'.

²²⁷ HAD, Div. canc. LXXV, 9' od 20. II 1472.

²²⁸ Isto, 75' od 6. VIII 1471.

²²⁹ Isto, 50 od 10. X 1471. — O Terenciju vid. sumarno: I. Voje, L'attività dei commercianti italiani a Ragusa.

²³⁰ HAD, Div. canc. LXXVII, 22' – 3 od 10. III 1475.

²³¹ B. Hrabak, Katalonci, 149.

Terencije je imao potreba za magacinskim prostorom. Jedan Bolonjac je predao u zakup neki suteran svoje kuće kod crkve sv. Petra a zatim je iznajmio u Širokoj ulici podrum ispod kuće Nikole Miletića.²³² Kao pretežno zajmodavcu gotovog novca, Terenciju nije bila potrebna radna snaga, tj. famuli. Samo je dvared u toj dekadi na po godinu dana uzeo u službu domaće momke.²³³

Arhivske građe u Dubrovniku o Pezaru i Pezarcima u posljednje dve dekade XV stoleća ima manje nego ranije, ali ne zato što je Pezaro prestao da bude atraktivan za Dubrovčane, nego zato što je Dubrovnik postao manje privlačan za Pezarce, tako da će, kao i u slučaju Riminija, Dubrovčani preuzeti ulogu pretežnijeg činioca u međusobnim privrednim odnosima.

Osnovni razlog atraktivnosti Pezara nalazio se u činjenici da je taj grad služio za transport za Firencu, a i zato što je u toj varoši održavan sajam. Dubrovačka vest o okupljanju na jesenjem sajmu registrovana je oktobra 1474. Tada su jedan Venecijanac i jedan Dubrovčanin zaključili posao o upućivanju 50 topova veroneskog sukna (tada jako u modi u Dubrovniku!) od 62 tkačke jedinice raznih ali poručenih boja u Pezaro u vreme njegove jesenje »fijere«; tu bi tekstil preuzeo kupac, koji je prilikom pogodbe uplatio prvih 500 mletačkih dukata; druga rata od 500 dukata bila bi isplaćena u Napulju, gde je sporazum i zaključen 28. septembra 1478. godine.²³⁴ O oktobarskom vašaru u Pezaru govori i jedna žalba od 2. novembra 1482, kad je plemić Nikola Iv. Martinušić digao glas protiv jednog lopudskog patruna koji se nije držao dogovora da Nikolu prebaci na sajamsku smotru.²³⁵ Postojanje »fiere« uticalo je na sklapanje aranžmana između poslovnih ljudi različitih varoši u Pezaru u poznojesenjskim tjednima. Na primer, obligacija Petra Iv. Roganovića o isplati 796 mletačkih dukata Đovaniju de Majnoldis iz Mantove sastavljena je u Pezaru 10. decembra 1476. godine,²³⁶ svakako posle održane privredne priredbe.

Slanje voska iz Dubrovnika nastavljeno je i u novim uslovima pezarskih jesenjih sajmova. Nekoliko svitaka u grupi od 32 preneo je Andro N. Držić novembra 1490. u Pezaro po računu dubrovačkog apotekara Jakoba Đuljanova; paketi su ostavljeni Mateu de Pardo.²³⁷ Pored voska iz dubrovačkog zaleđa, iz Bosne i Srbije, krajem stoleća počeo je pristizati i bolji i poznatiji vosak iz (Stare) Zagore. Septembra 1490. 40 konjskih tovara voska imao je da smesti u dubrovačkoj carinarnici Petar VI. Sorkočević, a cena je utvrđena na sedam dukata i 22 groša za centenar po dubrovačkoj meri; za nabavljanje robe Petar je imao da primi samo deset dukata, što bi značilo da je taj vosak mogao da nabavi i negde bliže i da nije morao da ide u Bugarsku; kupovina sirovine procenjena je na 1000 dukata, što je morao da vrati sinu Paladina Iv. Gundulića koji je vodio ceo posao, i to na godišnjem vašaru u Rekanatiju ili Pezaru; transport voska imao je da se obavi u Pezaro.²³⁸ Kad je reč o prodavcima s mletačkog područja, Pezarci su poštovali pravo mletačkog jadranskog monopola te su robu preuzimali u gradu na lagunama. Tako je brodar Miho

²³² HAD, Div. canc. LXXV, 77; Div. not. LVIII, 83'.

²³³ HAD, Div. canc. LXXVI, 32'; LXXVII, 166.

²³⁴ HAD, Div. not. LVIII, 122'2' od 24. X 1474. — Vid. i: I. Voje, n. d., 316. i 34 dinara komad vid.: Mob. XV, 135' at.

²³⁵ HAD, Mob. VI, 51' at od 2. XI 1482.

²³⁶ HAD, Div. not. LXV, 30—0' od 1. X 1480.

²³⁷ HAD, Div. not. LXX, 134' od 3. III 1491.

²³⁸ HAD, Div. not. LXXIX, 21' od 2. IX 1499.

iz Kotora, kao punomoćnik Benedeta P. de Kada (Chada) iz Pezara, predao sto milijara olova Frančesku Delfinu.²³⁹

U proizvode koje su i ranije Dubrovčani dovozili na pezarsko tržište spada i valonea. Nju su obično lopudski pomorci 90-ih godina nabavljali u Dragomestu (Petraski zaliv) i dopremali u Pezaro i Rimini; brodarina je iznosila 0,75 dukata za milijar, a puna cena proizvoda 2,5 dukata za milijar.²⁴⁰ Prema jednom ugovoru hras-tove šišarke iz Dragomesta lopudski brodar imao je da doveze u Dubrovnik, Pezaro ili eventualno u Rimini.²⁴¹ Iz Albanije su Lopudani dopremali i slano svinjsko meso trojice grčkih trgovaca u Herceg-Novu, Dubrovnik, u Neretvu i Pezaro.²⁴²

U proizvode s kojima su se Dubrovčani tek tada pojavili u Pezaru dolazi platno, svila i kamelot. Fino platno izvezero je na sajam zlatar Marin Ratković preko gruškog patruna Vlahuše Mihočevića zvanog Krvaričić: reč je bila samo o tri komada koja su u prvokupnji vredela samo osam dukata.²⁴³ Četrdeset svežanja sirove svile i sedam »tabli« kamelota (svita od kamilje dlake) prevezli su Đovani de Medičis (Medicis) i još jedan Firentinac na navi Lopudanina Jakoba Antičevića; spor je nastao zato jer je pomorac nešto zakasnio te su mu Firentinci umesto 43,5 dukata (tj. po dukat od svežnja i pola dukata za »tablu«) dali svega 21,75 dukata, tj. 50% ugovorene svote.²⁴⁴

U proizvode koji su iz Pezara stizali u grad sv. Vlahu dolazile su pre svega firentinske tkanine pa gvado i vuna. Firentinac Lukrecije Berlatto poslao je (februara 1488) Pandulfu Arduiniju 12 topova tkanina da ih ovaj ustupi Marinu Dživanoviću kako bi ih on izručio u Dubrovniku Ivanu Radeljiću zvanom Juha; kad roba nije isporučena, dva brata Sorkočevića su imali da naknade štetu; tekstil je u Pezaru sekvestrovan u posedu Vitka Budelića.²⁴⁵ Petar Radonjić prevezao je s oktobarskog vašara 1496. godine 29 vreća gvada i 35 džakova vune; gvada je bilo 5326 litara i tu je vozarina iznosila dukat od milijara, dok je za transport milijara vune davano više — pet perpera.²⁴⁶ Iz Marke su dolazile i vatrostalne ciglje koje su ugrađivane u peći u kojima su od rude dobijani metali.²⁴⁷ Neki Aragonac iz Pezara preko svog zemljaka u Dubrovniku izvezero je žita u Herceg-Novu.²⁴⁸ Lopudski brodovi prevozili su iz Pezara i čelik Urbinjana u Apuliju.²⁴⁹ Žito koje su dubrovačke lađe dovukle (1497) sa Sicilije, na molbu glasnika pezarskog gospodara, ustupljeno je ovom za količinu od sto dukata.²⁵⁰ U jesen iste godine dubrovački brodovi plovili su po skrobnu hranu na Siciliju ili u »Romaniju«; stvar je izveo dubrovački apotekar Jeronim, sin Monalda Vigantija, a u ime Frančeska i Paola Arduini iz Pezara; na Siciliji je po pšenicu krenuo s 1200 dukata Jakob Antičević (na lađi od 90 kola nosivosti i s 13 članova posade); imao je uputstvo da ako na Siciliji ne bi uspeo nabaviti

²³⁹ HAD, Div. not. LXVII, 122' od 10. V 1487.

²⁴⁰ HAD, Div. not. LXXIII, 29' (29. IX 1493); XCIIb, 181' (20. VII 1498).

²⁴¹ HAD, Div. canc. XCIIb, 181'.

²⁴² B. Hrabak, Izvoz žitarica iz Osmanlijskog carstva u XIV, XV i XVI stoleću, Priština 1971, 93.

²⁴³ HAD, Mob. VI, 102' od 18. XI 1482.

²⁴⁴ HAD, Sent. canc. LVII, 160 od 4. VIII 1498.

²⁴⁵ HAD, Mob. III, 45, 26 at. — O slanju 69 peča sukana iz Pezara 1496. po 9 duk.

²⁴⁶ HAD, Sent. canc. LV, 208' od 27. X 1496.

²⁴⁷ D. Roller, Dubrovački zanati u XV i XVII stoljeću, Zagreb 1951, 123 (prema odluci Malog vijeća od 15. januara 1493: Cons. min. XXIV, 119').

²⁴⁸ HAD, Div. not. LXVI, 146', aprila 1480.

²⁴⁹ HAD, Div. not. LX, 51' od 24. VI 1485.

²⁵⁰ HAD, Cons. rog. XXVIII, 14 od 21. II 1497.

zrnevlje, pređe u »Romaniju«; po istovaru u Pezaru vozarina je imala biti obračunata po šest dubrovačkih dinara za dubrovački star dovezen sa Sicilije i šest i po za žito iz »Romanije.«²⁵¹

Pri jedrenju dubrovačkih plovnih objekata u pravcu Pezara bilo je posljednjih godina XV veka izvesnih teškoća. Firentinci poslodavci nisu se držali utanačenja o »naulu«, te su plaćali manje ili uopšte nisu davali novac.²⁵² Dubrovačka vlada u nekim slučajevima zadržavala je isplivljavanje dubrovačkih brodova iz pezarske luke, želeći, svakako, da lađe u povratku plove u konvoju.²⁵³ Senat je (oktobra 1499) uslovio putovanje skupine dubrovačkih trgovaca u Pezaro prethodnom dozvolom Malog vijeća.²⁵⁴ Zahtevi za solidarnost u šteti pri plovidbi javljali su se već 1483. godine.²⁵⁵ Oktobra te godine lađe su presreli mletački ratni brodovi koji su dubrovačkim plovilima skinuli deo robe koja bi im se svidela, primerice voska i svile dvojice Sorkočevića namenjenih pezarskoj tržnici.²⁵⁶ U decembru 1499. lađe su u vodama Pezara bile izložene pljački, te su dva broda imala da budu obavještena o opasnosti jednim brzim kurirskim gripom koji je dubrovačka vlada hitno uputila prema Pezaru.²⁵⁷ Jedan Urbinjanin, naseljen u Pezaru, bio je uhvaćen od Turaka, te su ga neki Dubrovčani otkupili i prebacili u пристаниšte Krfa.²⁵⁸

Obimno poslovanje Terencija Jak. de Terenciis posustalo je 80-ih godina i on je morao da se oslanja na rad drugih. Godine 1480. i 1481. u osam slučajeva izvršio je »prezentaciju« zaloga svojih dužnika pred dražbu; polozi su vredeli samo 88 dukata i 21 dinar.²⁵⁹ Godine 1480. devet puta je uterivao potraživanja preko dubrovačkog suda, tražeći naplatu 141 dukata i 17 groša; prijem novca od jednog bojadisara, svakako Italijana, obavio je Terencijev punomoćnik Frančesko Gaspari, Urbinjanin.²⁶⁰ Terencije je i sam bio velik dužnik te je krajem 1481. morao da se udalji iz grada pod Srđem, a poslove je preuzela njegova žena Borisava. Nju je imenovao svojim zastupnikom prvih dana septembra 1481. godine.²⁶¹ Odmah posle Nove 1482. godine u njenim rukama izveden je sekvistar robe za 30 perpera.²⁶² Energična Borisava uzela je (oktobra 1482) u najam dućan ispod kuće Paola Čeka (Cecho) u ulici obućara. Glavni verovnici Terencijevi bili su njegovi Pezarci – Mikele de Pardo i porodica Nikoluci (preko opunomoćenog Frančeska Gasparija), i oni su sredinom novembra dozvolili da on dođe u Dubrovnik.²⁶³

Dok je bio pre bekstva u Dubrovniku, Terencije je krenuo s proizvodnjom u Dubrovniku mnogo traženog sapuna. Potašu je nabavljao i od nekih kmetova s Pelješca, a ulje je kupovao od Italijana (Paolo M. de Basilio²⁶⁴). Avgusta 1481. Malo vijeće je rešilo da se zabrani justicijarima da ga ometaju u fabrikaciji.²⁶⁵ U to doba

²⁵¹ HAD, Div. canc. XCIIb, 41 od 15. XII 1497.

²⁵² HAD, Sent. canc. LIV, 176' – 7 od 27. VI 1495.

²⁵³ HAD, Cons. min. XXV, 150 od 30. VI 1495.

²⁵⁴ HAD, Cons. rog. XXVIII, 167 od 31. X 1499.

²⁵⁵ HAD, Sent. canc. XLIII, 132 od 21. III 1483.

²⁵⁶ HAD, Mob. VII, 60 od 1. X 1483.

²⁵⁷ HAD, Cons. min. XXVI, 236 od 6. XII 1499.

²⁵⁸ HAD, Div. canc. LXXXIV, 99' od 4. X 1485; Isto, 99 (3. X 1485, lekar u Dubrovniku, Ot-rančanin).

²⁵⁹ HAD, Div. canc. LXXX, 22, 36, 67', 128, 130'; LXXXI, 6, 18', 143.

²⁶⁰ HAD, Sent. canc. XLI, 23', 24, 39', 40, 59, 65', 88', 120.

²⁶¹ HAD, Proc. not. VI, 66 od 3. IX 1481.

²⁶² HAD, Div. canc. LXXXI, 150, 150'.

²⁶³ HAD, Div. canc. LXXXII, 51' (3. X 1482), 83 (16. XI 1482).

²⁶⁴ HAD, Div. not. XLXV, 1 (14. VII 1480), 103' (21. IV 1481).

²⁶⁵ HAD, Cons. min. XXI, 239' od 2. VIII 1481.

prestalo je ortačko poslovanje s bojadisarom Đovanijem iz Đenove.²⁶⁶ Tada je bio još pun samopouzdanja, pa je kupio pola solda vinograda od opštinskog notara rodom iz Ređo di Kalabrija.²⁶⁷ Terencije je dao tri komada grube tkanine »kanavaci« podstrigivaču Mihoču Medniću, koji ih je jedne večeri krišom izneo iz Dubrovnika ne plativši carinu; carinici su kaznili Terencija oduzimanjem tkanine.²⁶⁸

U doba svoje solventnosti 1480. Terencije je bio punomoćnik Mikela de Pardo.²⁶⁹ Već oktobra 1481. Borisava je naplatila gvado i rubiju što je isporučio Frančesko Gaspari u ime nekih Urbinjana.²⁷⁰ Taj Urbinjanin, kao Terencijev punomoćnik, primio je novac nekih Terencijevih potraživanja.²⁷¹ Frančesko je kao zastupnik Đovanija Lukinog iz Urbina, podneo Terenciju (februara 1482), račun na 399 dukata, u kome je dvojici bojadisara trebalo obračunati 13 dukata i 35 dinara na osnovu zaloga (koralni »paternoster« i srebrna dugmad), dok je Đovani Lukin potraživao 147 dukata i 34 groša.²⁷² Tih dana Frančesko Urbinjanin sreo je s Terencijem i njegove obaveze prema Mikelu de Pardo: rečeno je da Gaspari naplati od devet Terencijevih dužnika u Dubrovniku 114 dukata i 39 dinara (po 38 groša za obračunski dukat), a da Terencije potom ostane dužan još 49 dukata, što bi otplatio u roku od šest godina.²⁷³ Kako Gaspari nije mogao svuda stići u sakupljanju Terencijevih potraživanja, ustupio je egzekuciju u jednom slučaju (za 54 dukata i 2 groša) Firentincu Trojanu Lukinom; pare je trebalo preko dubrovačkog suda izvući od suknara Đurda Milatovog.²⁷⁴

Iz porodice Arduini 90-ih godina oglosio se samo Frančesko, čiji je pravni zastupnik u gradu pod Srđem bio Jeronim, sin Monalda Vigantija; on je imao da od Rade, sina bojadisara Tristana, potraži 355 dukata i 33 dinara. U isto vreme od Arduinija i od jednog Gundulića neki dubrovački brodar tražio je devet dukata i 34 dinara za prenos 69 truba tkanina iz Pezara u Dubrovnik.²⁷⁵

U poslednjoj dekadi XV stoleća u Dubrovniku je stalno ili povremeno boravilo nekoliko sitnih privrednika iz Pezara. Bernard Bat. de Liparis tražio je na dubrovačkom sudu 339 dukata i 33 groša od pomenutog Rade Tristanovog.²⁷⁶ Dubrovački zanatlija (»figerolus«) primio je u jednogodišnju službu kalfu istoga zanata iz Pezara.²⁷⁷ Neki Tomazeo Pezarac bio je u jednom slučaju (oktobra 1493) svedok u Dubrovniku. Bez Firentinaca se ni tada nisu mogli zamisliti međugradski kontakti. Majstor Mikele, sin mareskalka Andrea, tužio je sina majstora Bernarda iz Riminija da mu je ostavio 318 komada gvožđa kad je polazio u Pezaro, a primio je od njega samo pozajmicu od 15 dukata, dok su sve njegove ostavljene stvari vredele 34 dukata i 10 dinara; u raspravi je pomenuto da je primio i nekih 15 dukata za nekakvo drvo.²⁷⁸ Isti majstor Mikele, i sam mareskalk, 1499. građanin Pezara, bio

²⁶⁶ HAD, Div. canc. LXXXI, 138 od 26. XI 1481.

²⁶⁷ HAD, Div. not. LXV, 14' – 5 od 14. VIII 1480.

²⁶⁸ HAD, Mob. IV, 128.

²⁶⁹ HAD, Proc. not. VI, 8 – 9' od 8. III 1480.

²⁷⁰ HAD, Div. canc. LXXXI, 119 (13. X 1481).

²⁷¹ Isto, 165' i 166 (9. II 1482).

²⁷² HAD, Div. canc. LXXXI, 166' – 8 od 9. II 1488.

²⁷³ HAD, Div. canc. LXXXII, 113 – 3' od 8. II 1483.

²⁷⁴ HAD, Sent. canc. XLIII, 132 od 21. II 1483.

²⁷⁵ HAD, Mob. XIV, 30 at (19. II 1495); XV, 135 at (26. X 1496).

²⁷⁶ HAD, Sent. canc. LIV, 37' od 19. II 1495.

²⁷⁷ HAD, Div. not. LXXI, 121' od 25. II 1492.

²⁷⁸ HAD, Sent. canc. LVII, 83' – 4 od 6. IV 1498.

je u službi dubrovačke opštine; uzeo je na osmogodišnje naukovanje jednog dubrovačkog momčića.²⁷⁹ Dubrovački izvoznik Marin M. Cicer, kao punomoćnik, radio je s Mantovancem Bartolomeom de Majnoldis, koji je često bio prisutan u Pezaru, te je tu nastao i akt o kome se u dubrovačkom notarijatu interesovao Petar Iv. Rogičević.²⁸⁰

Ne treba propustiti da se kaže da je u Pezaru u vremenu od 1490. do 1536. postojala slovenska bratovština čiji su predstojnici nosili već italijanska imena, ali se kod nekih od njih još osećalo slovensko poreklo. Slovena je bilo i u mesnom dominikanskom samostanu. Pezaro je za Slovene, a posebno za Slovence, bio najznačajnije crkveno središte u Marki.²⁸¹

Na samom početku XVI veka dubrovački letopisci su zabeležili da je sin pape Alesandra VI Borhe svukao kardinalsku rizu te je postao kapetan francuskog kralja, ali pošto tamo nije ostvario svoje namere, vratio se u Italiju i zauzeo je grad Pezaro.²⁸²

U prvom desetleću stoleća nastavljeno je oživljavanje poslovanja između Dubrovnika i Pezara. Proširio se asortiman proizvoda u pravcu sajamskog grada Marke, ali zabeležene količine ipak nisu bile velike. Tu robu su prihvatili poslovni partneri u Pezaru, želeći da se pri pravljenju računa prekomerno okoriste i misleći da Dubrovčani nisu dovoljno upoznati sa cenama. Frano Bonadje iz Pezara, prime rice, primio je neki vosak i sklavine te je posle prodaje, svakako na godišnjem vašaru, račun za vosak (1385 libara) uvećao za 8% u svoju korist; u jednoj stavci je smanjio težinu voska za 27 libara; prodaju 15 bala sklavina je označio s pet dukata za balu, mada se ona prodavala po 6 pa i 7 dukata.²⁸³ Godine 1505. za prevoz svitka voska od Dubrovnika do Pezara plaćalo se šest dinara.²⁸⁴ Izvozilo se i nešto koža. Pored drugih, jedan Firentinac je u Ankonu i u Pezaro ekspedovao obrađene ovčije kože, montonine.²⁸⁵ Pet dubrovačkih patricija i jedan pučanin ugovorili su putovanje jedne dubrovačke karavele od 80 »kola« nosivosti za Artu ili za Patraski zaliv; ako se ne bi mogla nabaviti pšenica i ječam, patrun je trebalo da primi valoneu koju bi prevezao u Pezaro ili u Rimini; prevoznina za šišarke bi iznosila 30 dubrovačkih dinara za miljar.²⁸⁶ Jedna »kolumna« od 12 dubrovačkih plemića i četiri pučana najmila je neku dubrovačku karavelu od 75 »kola« i s deset mornara da na Siciliji kupi pšenice, koju bi za trećinu iskrcala u Dubrovniku, a ostalo bi ponela u Marku i istovarila u dva mesta, od Pezara do Monte San'Andelo.²⁸⁷ Novi artikal

²⁷⁹ HAD, Div. not. LXXVIII, 189 od 13. VII 1499.

²⁸⁰ HAD, Div. not. LXVIII, 130 od 12. VII 1488.

²⁸¹ F. Gestrin, Forma di vita religiosa ed istituzioni religiose degli slavi nella Marche (secc. XV – XVII) e gli influssi italiani sulla riforma in Slovenia, zbornik: »Le relazioni religiose e chiesastico-giurisdizionali, atti del Congresso di Bari 29–31. ottobre 1976, Roma 1979, 176, 183, 184.

²⁸² Annales ragusini anonymi item Nicolai Ragnina, digessit Sp. Nodilo, Zagreb 1883, 83.

²⁸³ HAD, Mob. XVII, 171 (29. X 1502); Sent. canc. LXII, 209'–10 (24. VIII 1502); Div. canc. XCVI, 18 (18. V 1502).

²⁸⁴ J. Tadić, Organizacija dubrovačkog pomorstva u XVI veku, Istorijski časopis I, Beograd 1949, 101–4.

²⁸⁵ HAD, Div. not. LXXXII, 28 (14. VI 1503). — J. Tadić, Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII – XVI v., knj. II, Beograd 1952, 59, 62–3; V. Đurić, Dubrovačka slikarska škola, Beograd 1963, 153. — O dovozu balkanskih koža u Pezaro, Ankonu i Fano vid.: F. Gestrin, Il commercio dei pellami nelle Marche del XV e della prima metà del XVI secolo, in A. M. D. S. P. I. A., n. s., anno 82 (1977), 255–75.

²⁸⁶ HAD, Div. not. LXXXII, 97 (1503); B. Hrabak, Rimini, 32.

²⁸⁷ HAD, Div. not. LXXXII, 38'–9 od 1. XII 1506.

dubrovačkih trgovaca na pezarskom sajmu bio je pamuk. Ciprijan Mar. Lukarević je preko punomoćnika izvezo četiri vreće (sa 700 libara) u vrednosti od 51 dukat.²⁸⁸

Tkanine su i dalje predstavljale ne samo glavni nego često i jedini predmet izvoza iz Pezara, odnosno preko njega u Dubrovnik. Uvoznik je, na primer, bio i Jeronim, sin Monalda Vigantija, u poslovnoj sprezi sa Frančeskom i Paolom Arduini; četiri veronska sukna Jeronim je primio od delovođe Arduinâ, Mikela Anđela Strajnara.²⁸⁹

Dubrovačke lađe su i dalje operacionalizovale potrebe poslovnih ljudi povezanih s Pezaram. Jedan lekar iz Kornjeta (Corgnetto), Šemuel iz Pezara i dva španska Jevreja ugovorili su s jednim dubrovačkim pomorcem da ove s njihovom robom i stvarima prebaci u Solun; na uzvratnoj plovidbi u Pezaro karavela bi prevezla 52 ili 53 konja; lađa bi morala mirovati i subotom i za vreme osmodnevnog svetkovanja Pashe; patrun je primio obavezu da putnike i njihove zavežljaje čuva od razbojnika, posebno noću, i da na putovanju za novac Jevreja nabavlja hranu; ugovor je, kao brodarev jamac, morao da garantuje Silvester Zamanja. Zanimljivo je da su se za seobu odlučila i dva Jevrejina, starosedeooci u Pezaru i njegovoj okolini.²⁹⁰ Za braću Arduine Jeronim M. Viganti je zakupio prostor karavele od 90 »kola« nosivosti Jakoba Antičevića za prevoz sicilijanske pšenice u Dubrovnik i u luke od Barija do Riminija, tačnije u dva pristaništa vojvode Valentina; patrun je primio 1260 dukata, jer je važio i kao krcač, a vozarina je imala da iznosi šest dinara za dubrovački star.²⁹¹ Bilo je slučajeva da su Pezarci izvozili prehrambene proizvode u mletačke gradove od Boke do Bojane; Pezarac Baldo Marioti, primerice, sporazumeo se na Krfu s jednim tamošnjim pomorcem za utovar na jonskom otoku Kefaloniji i za istovar u Baru i Kotoru; prevoznina je imala da iznosi 40 dukata po 50 akči i 30 aspri preko toga.²⁹² Pezaro je predstavljao konjunkturu luku za dubrovačke plovne objekte, te je grip s opštinskim kurirom saopštavao nalog pomorcima u Pezaru, Ankoni i Ortoni (pristaništu za sajamsko mesto Lančano).²⁹³

Pezarci su prvih godina XVI veka bili vrlo slabo zastupljeni u gradu pod Srđem. Zabeležen je marangon Mikele.²⁹⁴ Matea, sina Mikela de Pardis, zastupao je prema nekim Pucićima za 150 dukata jedan Urbinjanin.²⁹⁵ Pezarci su počeli više pažnje poklanjati sajamskim mestima u samoj Marki, na primer Senigaliji, gde je o njima vođen poseban registar.²⁹⁶

U narednoj deceniji izričitih dokumenata o plovidbi za Pezaro gotovo da nema ili su vrlo retki, no to ne znači da je pomorski promet na liniji Dubrovnik-Pezaro prestao. Jedan akt iz 1514. govori o utovaru na marsilijani patruna Venecijanca (od 500 centenara nosivosti, sa četiri člana posade) tereta za Rekanati, Ankonu i Pezaro; robu drugih trgovaca brod nije smeo primiti, a verozarina je određena na 30 dukata.²⁹⁷

²⁸⁸ HAD, Mob. XXI, 82' od 12. XI 1500.

²⁸⁹ HAD, Div. not. LXXXI, 156' od 18. VII 1502.

²⁹⁰ HAD, Div. canc. XCVI, 157–7' od 19. III 1503. — O Jevrejima u Pezaru vid.: S. Anselmi, Ancona e le Marche nel Cinquecento, 132.

²⁹¹ HAD, Div. not. LXXXII, 105' od 17. III 1503.

²⁹² HAD, Div. canc. XCIX, 207' od 15. V 1507.

²⁹³ HAD, Cons. min. XXVII, 85' od 25. VI 1501.

²⁹⁴ HAD, Lett. Lev. XIX, 33 od 8. X 1504.

²⁹⁵ HAD, Div. not. LXXXVIII, 103–4 od 18. XI 1509.

²⁹⁶ E. Termite, Ragusei e Schiavoni a Senigallia tra '400 e '600, Ragusa e il Mediterraneo, a cura di A. Di Vittorio, Bari 1990, 155.

²⁹⁷ HAD, Div. canc. CV, 88.

Dubrovački izvoz pokazivao je standardne oblike. Vosak i kože izvezao je i jedan Dubrovčanin poreklom od balkanskih Sasa, za vrednost od 200 dukata.²⁹⁸ Kordovan i montonine koje su odlazile u Marku iskrcavane su u prvom redu u Pezaru. Godine 1513. Jakob Hanzić se u ime brata Miha obavezao da će u Pezaru Franu Ant. Biciću poneti 2000 kordovana, u balama od po deset koža.²⁹⁹ Poznati Katalonac u Dubrovniku Peroto Torilje (Toriglie) otpremio je na jednoj lokrumskoj lađi (od 18 »kola« nosivosti) barletske soli u Ankonu Kataloncu Petru Masi (Massa), ili u Pezaro odnosno u Senigaliju.³⁰⁰ Jedan dubrovački pomorac s brodom od 90 »kola« (ili 1400 pezarskih modija) nosivosti, prema sporazumu s jednim Gučetićem, ugovorio je prenos soli na karaveli svoga brata s Krfa, Kefalonije ili Sicilije za Pezaro; rizik na plovidbi primio je dubrovački pomorac, a brodarina je iznosila po 18 dukata za svakih sto pezarskih modija.³⁰¹ Iz Barlete je tada prevožena i pšenica, a iz Molfete ulje za Pezaro i Veneciju; jedan lopudski prevoznik je utovar u Molfeti obavio zamenivši osam milijara olova, što je dobio za gotov novac.³⁰² Ulje u Pezaro je doturano i iz dalekog Otranta; zanimljivo je da je tu ekspediciju pripremio na jednoj lađici iz Marke trgovac iz Milja (Muđe, južno od Trsta).³⁰³ Dovozom olova u Pezaro bavili su se i Luka i Marin Nik. Menčetići (1513), angažujući u prevoženju (1515.) brodarka Antonija Codenta (Zogentto) iz mletačke Kjođe.

Novi proizvod za Pezaro predstavljala je sirova sila. Firentinac iz Pezara Ričardo Karl. Mancini (Manzini) primio je od jednog Gundulića iz Ankone menicu na 233 dukata, s tim da je isplati za šest meseci; Mancini je došao u Dubrovnik pred održavanje pezarskog sajma da bi kupio svilu (»seta stravai«), dobivši od svojih partnera pred pezarski sajam još 1100 dukata iz Firence; menica je bila trasirana na Pezaro i prispela je kad se on nalazio u Dubrovniku, tako da ju je sa zakašnjenjem primio; o tome su svedočili u gradu pod Srđem Paolo Arduini iz Pezara i Valerio Mutioli iz Urbina.³⁰⁴ Za sinjora Pezara njegov je poklisar preko Dubrovnika sproveo pet vrsnih konja nabavljenih u Vrhbosni.³⁰⁵

U leto 1513. jedan Tudizije je nekom lopudskom navom dovezao građevinsko i brodogradilišno drvo iz Pezara.³⁰⁶ Ono svakako nije poticalo iz samog Pezara ili okoline i predstavlja izuzetak u prometu.

Menični saobraćaj između Pezara i Dubrovnika dobijao je na intenzitetu, jer su se veze granale a opasnost od pirata povećavala. Antun Radonjić zvani Bicić, koji je mnogo radio s Ankonskom Markom, posebno s Rekanatijem, bio je glavni punkt na koji su trasirane menice. Marta 1503. dobio je menični nalog da za osam dana po prijemu pošte isplati jednom Gradiću 277 mletačkih dukata, što je najpre odbio.³⁰⁷ U vezi s tom menicom intervenisao je na dubrovačkom sudu Jero Rad. Gradić, koji je za Bicićev račun primio za poslovanje u Pezaru pomenuti novac od Pavla Mar. Gradića, te je menicom tražio povraćaj vrednosti.³⁰⁸ Bicić nije naplatio

²⁹⁸ HAD, Sent. canc. LXXVI, 277' – 8 od 20. XII 1514.

²⁹⁹ HAD, Div. canc. CIV, 284'.

³⁰⁰ HAD, Div. not. LXXXVIII, 183–4 od 7. VIII 1510.

³⁰¹ HAD, Div. not. XCI, 167' od 20. VI 1514.

³⁰² HAD, Div. not. XC, 46' – 7 od 25. V. 1512.

³⁰³ HAD, Div. not. XC, 169' od 4. II 1513.

³⁰⁴ HAD, Div. canc. CVI, 55' od 2. XI 1515.

³⁰⁵ HAD, Cons. min. XXX, 154 od 14. VI 1510.

³⁰⁶ HAD, Div. not. XC, 63' od 10. VII 1513. — Vid. detaljne punomoći načinjene u Pezaru 1513. u vezi s nekim Firentincima: Mob. XXVI, 151:

³⁰⁷ HAD, Div. not. LXXXII, 102 od 14. III 1503.

³⁰⁸ HAD, Mob. XIX, 127 od 20. VIII 1505.

ni 26 mletačkih dukata jednom dubrovačkom brijaču, po nalogu iz Pezara (decembra 1512. godine).³⁰⁹

Na sajmu u Pezaru, kaogod i na godišnjem vašaru u Rekanatiju, unovčavale su se, razume se po izvesnom odbitku nominalne vrednosti, obligacije poznatijih poslovnih ljudi. Dve takve obveznice na 151,75 dukata, što je trebalo da plati Firentinac Romul Đov. de Čiko (Cicho), uputio je na sajamsku berzu (dnevni tečaj) finansijeru Romulu pomenuti Ričard K. Mancini.³¹⁰

Zapaža se ponovo velik broj punomoćstava. Dubrovčani su obično imenovali svoje sugrađane u Pezaru ili Marki da se pobrinu za naplatu njihovih potraživanja.³¹¹ U jednom slučaju zastupnik je bio dužan da iz Dubrovnika pođe na Hvar da bi oslobodio šest veronskih sukana i balu i po jagnječih kožica koje je zadržao hvarski knez, odnosno jedna naoružana barka u hvarskoj luci; ukoliko intervencija na licu mesta ne bi uspela, opunomoćenik je imao da ide u duždev grad.³¹² Pezarcari su svoje pravne predstavnike imenovali iz redova Pezaraca, Urbinjana ili drugih Italijana u gradu pod Srdem. U jednom slučaju zastupnik Pezaraca je dalje odredio kao operacionalizatora Jera M. Vigantija da obezbedi interes brata i sestre iz Pezara u visini od 190 dukata.³¹³ Mateo Mik. iz poznate porodice de Pardis postavio je jednog Urbinjanina.³¹⁴ Građani Urbina, grada na kopnu, bili su uopšte popularni među Pezarcima i Riminijcima u Dubrovniku. Nadbiskupov »faktor« Rajmondo Dentili (Gentilis) označio je poznatog dubrovačkog apotekara Jakopa Đulijanovog da sakupi neka dobra u Pezaru i Ankoni.³¹⁵ Frančesko (s bratom Paolom) Arduini odredio je svog sugrađanina Lodovika Marotera (Marottero) da naplati neke dugove, posebno od pomorca Jakoba Antičevića.³¹⁶ Frančeskov sin Pandolfo imao je svog poverenika u licu Bernarda Gasparovog.³¹⁷ Ovaj je bio svedok u nekom sporu između jednog dubrovačkog krznara i jednog krojača, pri čemu je krojač slovio kao punomoćnik, a parnica se mogla voditi u Pezaru i u drugim većim italijanskim trgovačkim središtima.³¹⁸ Spor Jeronima Froncija (Frontii) iz Pezara s jednim bojadisarom vodio je za Jeronima Laktancije de Albicis (Lactantius de Albizis).³¹⁹

Bez žalbi i tužbi na dubrovačkom sudu nije moglo biti ni početkom XVI stoleća, mada su parnice bile retke, jer je pravim trgovcima više odgovarala nagodba preko arbitara koji su bili njihovi prijatelji ili poslovni partneri. Neke sitne žalbe ticale su se putovanja u Pezaro i u Ankonu.³²⁰ Sin pokojnog Antuna Bičića tužio je

³⁰⁹ HAD, Sent. canc. LXXV, 26' od 18. II 1513.

³¹⁰ HAD, Div. not. XCI, 6'–7 od 21. V 1513.

³¹¹ HAD, Proc. not. XI, 76' (26. VIII 1507), 119 (26. IX 1508) (i Mikele Andelov iz Pezara koji je poslovao u Bariju); XII, 163 (16. VI 1515, za izvođenje na sud za interese Stijepa Jun Gradića i Ričarda Mancinija).

³¹² HAD, Proc. not. XIII, 112 od 26. V 1514. — Ladom je upravljao Pezarac Nikolo Mereki (Merechi). Venecijanci nisu rado gledali trgovačko jačanje gradova papske Ankonske Marke.

³¹³ HAD, Div. not. LXXXIII, 27' od 31. X 1503.

³¹⁴ HAD, Proc. not. XI, 32'–4 at od 16. XII 1509.

³¹⁵ HAD, Proc. not. XI, 40'–2 at od 31. VIII 1511.

³¹⁶ HAD, Proc. not. Xb, 33–4 at (19. X 1508); XI, 25'–5 at (4. XII 1508).

³¹⁷ HAD, Proc. not. XII, 8–9 od 20. II 1514.

³¹⁸ Isto, 131' od 28. IX 1514.

³¹⁹ HAD, Div. canc. CI, 95' od 22. V 1509.

³²⁰ HAD, Mob. XXVI, 72, 108; XXXIX, 155.

zastupnika svog brata u vezi s novcem perudanskog trgovca Alviza Fr. de Alfanis, prema jednom aktu Lorenca Ant. de Monte Lauro, naseljenika u Pezaru.³²¹

U prvim godinama stoleća dosta značajan činilac dubrovačke pijace u radu s ljudima iz Marke bio je Jeronim M. Viganti. S Pezarcem i apotekarom u Dubrovniku Đovani-Batistom Fr. Červelijem (Cervelli) trebalo je da primi od jednog dubrovačkog krojača 17 dukata i 8 dinara kao i pet topova turske abe, što je krojač primio od Červelija.³²² Dakle, i prosta turska tkanina mogla je biti zanimljiva za stranca, jer se dosta trošila u siromašnim porodicama, a time je mogla proizvesti sigurnu dobit. Jeronim je za braću Arduini izveo na dubrovački sud dvojicu dubrovačke braće za dug od 40 dukata.³²³ Braća Arduini su na Jeronima slali robu i stvari španskih Jevreja koji su preko Pezara i Dubrovnika odlazili u otomanske zemlje; Stela, žena Šeloma, i njen brat Vita, Avantisov sin, primili su od Jeronima četiri bale svile i druge predmete što su Frančesko i Paolo ukrkali u Pezaru na karavelu Jakoba Antićevića.³²⁴ Sin ranije značajnog poslovnog čoveka Pezarca Terencija, Paolo bio je sasvim beznačajni privrednik; početkom 1502. okončao je delovanje s nekim dubrovačkim bojadisarom.³²⁵

Braća Frančesko i Paolo Arduini, samo ponekad fizički prisutni u gradu sv. Vlaha, imali su tu dosta razgranate poslove i tri-četiri ponomoćnika. Neko vreme vodili su kompaniju s Jakobom i Marinom Auce (Auze).³²⁶ Na jednu sudsku presudu koju su zadobili protiv Marina Cv. Turčinovića on je apelovao i Malo veće je prihvatilo njegove razloge.³²⁷ U jednom sporu punomoćnik Urbinjanin imenovao je za zastupnika u Pezaru oca Pandolfa i brata Paola Frančeskog.³²⁸ Treći opunomoćenik, Pezarac Mikele A. Strener, vodio je parnicu protiv jednog Dubrovčanina zbog 19,5 dukata u vezi s nekom stipsom i tartarom.³²⁹ Čak je i Jeronim Viganti za pomenutu braću tužio nekog suknara da bi isplatio 27 dukata i 18 dinara za vunu primljenu preko obveznice.³³⁰

Sve je manje bilo u Dubrovniku onih stručnih ljudi Pezaraca koji su obično nosili titulu magistra. To je, primerice, bio Bernardo Gasparov, kancelar Dubrovačke opštine,³³¹ mareskalk Mikele³³² i privrednik Antonio de Bon³³³. U nekim je zanatima kod izradevina zahtevan onaj kvalitet i vrste izrade koji je postignut u Veneciji, Pezaru i Faenci.³³⁴ Neki Pezarci su održavali poslovne veze s Dubrovnikom, ali su živeli u zavičajnom gradu (Antonio Fr. Bonadie, Baldo Marcotti).³³⁵ Za

³²¹ HAD, Sent. canc. LXXX, 15 od 14. II 1517. — Pomenuti Antun dobio je rešenje o zapleni nekih stvari u Pezaru, no maja 1514. je Miho Hanzić uspeo da rešenje u rukama Marka, kancelara u Dubrovniku, sekvestruje (J. Tadić, Građa o slikarskoj školi, 914).

³²² HAD, Div. canc. XCIX, 51' (28. VII 1506). — O Jeronimu kao članu antuninske porodice vid.: Genealogia dei cittadini ragusei (Cingria), fol. 267'.

³²³ HAD, Sent. canc. LXV, 238 od 20. VIII 1505.

³²⁴ HAD, Div. not. LXXXII, 108 od 20. III 1503.

³²⁵ HAD, Div. canc. XLV, 187 od 18. II 1502.

³²⁶ HAD, Proc. not. XI, 25'–6' od 4. XII 1508.

³²⁷ HAD, Cons. min. XXIX, 27 od 31. VII 1504.

³²⁸ HAD, Proc. not. XI, 153'–4 od 13. X 1509.

³²⁹ HAD, Sent. canc. LXVII, 107 od 31. VII 1506.

³³⁰ HAD, Sent. canc. LXVIII, 28' od 23. II 1507.

³³¹ HAD, Proc. not. XI, 121.

³³² HAD, Div. canc. XCVIII, 124'; XCVII, 86–6'; Cons. rog. XXVIII, 210 (1. VI 1500).

³³³ HAD, Mob. XVII, 166' od 24. X 1502.

³³⁴ HAD, Cons. rog. XXXII, 259 od 19. VII 1513 (uslov za majstora Bartolomea, figura iz Reda di Kalabrija).

³³⁵ HAD, Div. canc. XCVI, 18 od 18. V 1502.

ove varošane iz Ankonske Marke Apulija je bila privlačna, bogata agrarnim proizvodima. Pezarcac Mikele Anđelov u Bariju imao je za punomoćnika jednog Dubrovčanina, preko koga je nastojao da dođe do svojih 30 dukata.³³⁶

Firentinci su i u početnim decenijama XVI veka bili značajan činilac u kontaktima Dubrovčana i Pezara. Bartolomeo i Rajnaldo Đov. de Ceki (Zechi), naseljeni u Pezaru, pismom su izjavili da su dužnici Rafa Fed. Gučetića za 162 dukata, i to za tri džaka bibera upućenih im preko Đovan' Antonija Scupreale (?); za taj novac su primili obavezu marta 1509. da ga isplate na velikom majskom sajmu u Lančanu.³³⁷ Jednom drugom Gučetiću, Franu Marinovom, bio je dužan Firentinac Ričardo K. Manconi 233 dukata, i to jednom menicom kojom je trebalo platiti robu u Dubrovniku; tu je menica bila upućena na Gučetića iz Ankone, da bi se isplatila tri svežnja svile »stravaj« Nikoli N. Kastratiju u ukupnom iznosu od 1116,67 dukata, s tim da se Gučetiću novac namiri u Firenci; pismo je bilo sastavljeno u Pezaru pred Paolom Arduinijem i Valerijem de Mucinijem (Muzini) iz Urbina.³³⁸ Menica je mogla biti trasirana za isplatu na Pezaro i iz većeg centra, kakav je tada bila Venecija. Na primer, kad je umro u Veneciji krznar Vito Radašinović, Daniel M. de Spečaribus (Speciaribus), koji je radio u velegradu na lagunama, uputio je pismo staraocima zaostavštine u kome im je naznačio da će primiti 75 dukata menicom od Nikole Luk. de Stefano, kome je novac stavljen na raspolaganje još maja 1514, tako da se on javljao kao dužnik.³³⁹ U Pezaru, Ankoni i u drugim varošima Marke bavio se (1507) Dubrovčanin Marin Vukčević, nekad firentinski dragoman u Turskoj, koji je i dalje poslovao uz Firentince; njega je 1506. i prvih dana 1507. osudio dubrovački sud da plati dug Marinu Gradiću; ovaj je preko Šiška Fr. Đurđevića, kao zastupnika, nastojao da dođe do svog novca.³⁴⁰ Karlo Korsio (Corsius) iz Firence zasporio se s Frančeskom de Silvestris (Sylvestris) iz Pezara, poverenikom Rajnalda Pompeo, brata i naslednika Anđela Pompeo iz Pezara, te su za arbitre izabrali Jeronima Monaldova, nekog Kardea (Cardeus) Firentinca i Đovanija de Florio (verovatno Manfredonca).³⁴¹

Sajamska mesta Rekanati i Pezaro postala su punktovi za obračun i samih Dubrovčana kad je određivao neodložno plaćanje ili pretvaranje dugovane svote u dugoročan dug; takve pogodbe obavljane su pred svedocima i zainteresovanim punomoćnicima.³⁴² Marin Vukmirović javio se Franu Radosava Đuraševiću u Dubrovniku iz Pezara, pošto mu od dolaska sa rekanatskog sajma (u jesen 1510) nije pisao a bio je u Bolonji; Đurašević mu je slao kabanice, koje je Vukmirović sve primio i prodao za gotov novac delom u Pezaru a delom u Bolonji; potom je jednu partiju bosanskog srebra založio u Pezaru za 92 dukata (srebro nije prodao svaka-ko, jer se nadao boljoj transakciji s plemenitim metalom ili je očekivao njegovu bolju cenu); potom je hitno oputovao u Firencu; rekanatski vašar je bedno prošao, pa je Vukmirović poslao Franu svega sedam i po dukata a nije mogao da nabavi ono o čemu je Frano pisao.³⁴³ U Pezaru su poslovni bilansi mogli biti udešeni i u kući pezarskih poslovnih ljudi kakvi su bili Batista de Čiroleris (Chiroleris), Vinčenco Buroteli (Burotelli), Alesandro Bart. de Bekaris (Bechariis); jedan takav

³³⁶ HAD, Proc. not. XI, 119 od 26. IX 1508.

³³⁷ HAD, Div. canc. XCI, 95' od 22. V 1509.

³³⁸ HAD, Div. canc. CVI, 55' od 2. XI 1515.

³³⁹ HAD, Div. not. XCII, 20 od 16. I 1515

³⁴⁰ HAD, Proc. not. XI, 64 od 3. V 1507.

³⁴¹ HAD, Div. canc. XCVI, 22' od 28. V 1502.

³⁴² HAD, Div. canc. CIX, 24 od 6. VIII 1509.

³⁴³ HAD, Div. canc. CIII, 192' od 13. V 1512.

spor dugovanja raščišćen je s ostatkom od 230 dukata, što je valjalo platiti Franu Ant. Bičiću, od čega odmah sto dukata u Dubrovniku; akt o tome ozvaničio je pezarski notar Marin de Rikaneto (Ricanetto).³⁴⁴ Petar Gučetić i Vinčenco A. Buratello, pezarski trgovci, na jednom poslovnom sastanku razmatrali su spor Jakoba Nik. Crijevića i Stijepa Bart. Crijevića, stanovnika Pezara; rođačka kompanija je imala dosta značajan obrt (1175 dukata i 32 bolonjina), razmenjujući kože za tkanine; pored ostalog, pominju se 28 peča firentinskog sopramana u sedam bala, 12 karkasonskih topova u četiri bale, 300 litara šećera, šest sanduka sapuna s 2319 litara, šest litara šafrana, 30 turskih sedala, više uzdi i doboša; rešenje toga spora ozvaničio je Paolo Arduini, tadašnji dubrovački konzul u Pezaru.³⁴⁵ Jedan pregled međusobnih poslovanja obavili su Dominko i Mato Rusk. Pucići iz Dubrovnika i Mateo Nik. de Pardo, pezarski trgovac, kao punomoćnik Urbinjanina Batiste Čirionisa (Cyrionis) (prema ovlašćenju koje je Bernardo Gaspari, pezarski građanin, sastavio u Pezaru); ustanovljeno je da su Pucići kreditori za 150 dukata, od čega bi bili namireni za 30 dukata i 6 groša preko Ankone posredstvom Arbanasa Laktancija Vidre iz Urbina.³⁴⁶ U jednom aktu koji se odnosi na Luku i Marina Nik. Menčetiće govori se da su poslali u Pezaro olova preko Antonija Coganeto (Zoganetto) iz Kjode, patruna marsilijane od 25 »kola«, davši ovom pravo, ako ne bi mogao uploviti u reku, da tovar iskrca na morskom žalu, a potom uđe u reku pomoću barki; vozarina se u tom slučaju ne bi povećala, nego bi ukupno iznosila 36 dukata.³⁴⁷

U to doba bilo je više stalno naseljenih Dubrovčana u Pezaru. To su bili, pored već pomenutih: Petar Mar. Gučetić³⁴⁸, Nikola Đ. N. Gučetić, koji je poslovao i u Ankoni i drugde u Marki³⁴⁹, Antun Radivoja Radišić³⁵⁰, pa verovatno i Alojz i Luka Drag. Gučetići³⁵¹ i Nikola L. Stijepov, punomoćnik inženjera Paskoja Milićevića³⁵². Tu treba pribrojati i dubrovačke momke koji su uzeti za famule u Pezaru³⁵³, mada valja reći da su pojedini odrasliji Pezarcu bili u službi svojih zemljaka u Dubrovniku.³⁵⁴ U Pezaru su u to vreme umrli majstor Kristofor Radov, krojač, krajem 1514. godine,³⁵⁵ i plemić Nikola T. Prodančić u leto 1515. godine,³⁵⁶ možda obojica u kakvoj rednji zaraznih bolesti. Stijepo Bartolov se toliko naturalizovao da mu je prezime već potpuno italijanski zvučalo (de Cecuis); njegov arbitar u sporu s jednim Dubrovčaninom takode je bio Pezarcac (Vincenzo A. Buratelli).³⁵⁷ U to vreme (1513) u Pezaru je uredovao dubrovački konzul.³⁵⁸

³⁴⁴ HAD, Div. canc. CVII, 56–7' od 5. III 1517.

³⁴⁵ HAD, Div. canc. CV, 239–42 od 11. VII 1515.

³⁴⁶ HAD, Div. not. LXXXVIII, 103'–4 od 18. XII 1509.

³⁴⁷ HAD, Div. not. XCII, 27 od 16. II 1515.

³⁴⁸ HAD, Proc. not. XII, 102' od 16. I 1514.

³⁴⁹ HAD, Proc. not. XI, 76' od 26. VIII 1507.

³⁵⁰ HAD, Mob. XIX, 158' od 29. X 1505 (bio je dužan 200 dukata Paskoju Milićeviću, poznatom dubrovačkom graditelju).

³⁵¹ Da utera 345 dukata kao ostatak potraživanja od Marina Iv. Nalješkovića (Div. not. LXXXI, 4' od 13. X 1501).

³⁵² ³⁵³ HAD, Div. not. LXXXIII, 7 od 3. X 1503.

³⁵⁴ HAD, Div. not. XCV, 31' od 5. XI 1519.

³⁵⁵ HAD, Proc. not. XII, 42 od 1. I 1515.

³⁵⁶ HAD, Test. not. XXXI, 153–3' od 12. IX 1515.

³⁵⁷ HAD, Div. canc. CX, 239–42 od 10. VII 1515.

³⁵⁸ HAD, Lett. Lev. XVIII, 143; L. Lume, L'archivio storico di Dubrovnik, Roma 1977, 58.

III. Privredne veze Dubrovnika i Pezara 1520 – 1600

Za prve decenija XVI veka o Pezaru postoje korisne vesti i u velikom »dnevniku« (tačnije, svodu registiranih izveštaja spoljnopolitičke i vojne službe i upravnih tela) Marina Sanuda, mada za Pezaro nema ni izdaleka toliko koliko za neka druga mesta Ankonske Marke i osobito za Feraru. Za drugu polovinu februara 1524, recimo, zabeležene su velike poplave u nekim varošima srednje Italije, kao što su Rim, Pezaro i Fano.¹

U toku treće, četvrte i pete decenije stoleća već je počeo da se osetno smanjuje dovoz robe iz Dubronika u Pezaro, mada je dopremanje naročito sirovina stočarskog porekla donekle povećano kad je reč o Veneciji, Ankoni, Lančanu i Barleti. Vosak je postao veran pratilac dubrovačko-pezarskih ekonomskih dodira. Samo, tu se kao izvoznici ne pominju samo Dubrovčani. Neki Dovani-Batista iz Urbina primao je vosak u samom Pezaru od Ivana Menčetića te mu je sredinom juna 1527. ostao dužan 56 dukata.² Vosak ukrcan (marta 1535) na brod Nikole Đurice iz Slanog za Pezaro, inače imovinu Pavla Mar. Gradića, osigurali su za 300 dukata dva dubrovačka patricija.³

Valonea je, izgleda, u to vreme počela da dobija bolje kupce u velikim kožarskim središtima koja su počela da se obrazuju na istočnoj obali Italije. Na primer, saecija Kristofora Petrova iz Slanog (65 »kola« nosivosti, sa deset mornara) valonske hrastove šišarke otpremila je (1539) u Ankonu, Veneciju i Feraru.⁴

Dubrovačke lađice najčešće su odlazile u Marku da utovare tkanine; jedna barka je (avgusta 1526) za Frana P. Benešu imala da se u Pezaru javi Petru Mar. Gučetiću i da od njega primi sukna u Ankoni ili Pezaru.⁵ Lopudsku navu »Sv. Marko« osigurao je jedan Mesinjanin za plovidbu u Ankonu, Pezaro i Senigaliju s mesinskom svilom.⁶ Zauzimajući pozicije u unutrašnjem međuitalskom pomorskom saobraćaju, dubrovački pomorci su prihvatili da prevoze i kabastu, manje vrednu robu. Patrun gripa (od 30 »kola« nosivosti, sa sedam mornara) iz Slanog, Petar Stjepov, prevezio je (1544) neko drvo iz Peskice za Pezaro, pa je u Dubrovniku primio samo osam škuda brodarine.⁷ Zapaža se veće angažovanje pomoraca iz Slanog u opsluživanju pezarskog tržišta, jer su patruni iz starijih središta i veće tonaže prešli na unosnije pomorske linije. Treba zapaziti da od kraja 30-ih godina počinje da jača i pezarsko trgovačko brodogradnja. Desilo se da je pezarski brodar jedne pedotine, Frančesko Pajaco (Paiazo), vozio (1539) za potrebe Dubrovnika.⁸ Firentinac Đovani-Batista Bart. Leonardi u svoje ime i u ime Bartolomea de Spinelisa (Spinellis), svoga zemljaka, uzeo je u Pezaru na plovidbu jednu marsilijanu (od 1500 mletačkih stara nosivosti) čiji je patrun bio Dubrovčanin; zadatak ovoga bio je da ukrca do 1500 stara pšenice i da je preveze u Ankonu Stefanu Boninkazi (Bonincasa), kome je trebalo da isporuči 1250 stara.⁹ Firentinci u Pezaru, udruženi s nekim

¹ I diari di Marino Sanuto, vol XXXV, Venezia, 484, 26. II 1524.

² HAD, Div. canc. CXVI, 133' od 24. VIII 1528. — Svedoci pisanju obligacije u Pezaru 17. juna 1528. bili su Andrija Sorkočević i neki Bartolomej (Isto).

³ HAD, Div. not. XIII, 67–7' od 8. III 1535.

⁴ HAD, Div. canc. CXXV, 105–5' od 5. II 1539. — »Naul« za Dubrovnik iznosio je 100, za Veneciju 200, za Feraru 180 a za Ankonu 160 dukata (Isto).

⁵ HAD, Div. canc. CXIV, 270 od 2. VIII 1526.

⁶ HAD, Div. not. XCIX, 195 od 23. XII 1527.

⁷ HAD, Div. not. CVIII, 43 od 23. VIII 1504.

⁸ HAD, Div. not. CV, 343 od 24. VII 1539.

⁹ HAD, Div. canc. CXXI, 175–6 od 28. III 1534. — Zajam brodaru za izvođenje plovidbe bio je značajan — 140 dukata i 16 bolonjina.

Dubrovčanima, obavljali su za ove utovar na dubrovačke brodove. To je, na primer, Bačo (Baccius de Albizis) radio za Stijepa Mart. Crijevića, koristeći i lađu Lopudanina Paskoja Stipanovića; s njim je u Ankoni zaključio ugovor Crijević da, kad ovaj zatraži, pomorac treba da mu ustupi 75 % prostora lađe.¹⁰ I pored toga što je domaća pezarska mornarica jačala, za dovoz elementarne hrane kakva je pšenica uzimane su za prevoz dubrovačke lađe, posebno kad je trebalo ići u osmanlijske zemlje, kao 1533–4. ekonomske godine u Patras, Dragomesto i u susedna pristaništa.¹¹ Neki Pezarci osigurali su jednu dubrovačku saeciju za plovidbu u Pezaro.¹²

Svoje trgovačke brodove Pezarci su gradili na velikom tržištu dobrog i žilavog drva, u Senju, i to još 1514. godine. Baldo de Marioto, koji je tada boravio u Senju, ustupio je Marinu Ivanovom zvanom Korteze sa Lopuda šest »karata« (četvrtinu) svoje karavele koja se nalazila u riječkoj luci, a bila je sagrađena na senjskom skveru, i to za 175 dukata.¹³

Uobičajena problematika vezana za pozajmljivanje novca ili za odbranu ličnih prava bila je zastupljena među Pezarcima u Dubrovniku 20-ih, 30-ih i 40-ih godina. Tako je jedan dubrovački apotekar prezentirao nekom Alesandru Pezarcu neki založeni deo ženske odeće za svega jedan dukat.¹⁴ Bilo je izlaženja pred dubrovačke sudije zbog nenaplaćenih potraživanja. Na primer, jedan Ravenjanin tužio je Pezarca Antonija Jakopovog i Britija, sina Frančeska Britijevog, apotekara, za nenamirene 23 škude.¹⁵ Frančesko Britijev tražio je preko suda 31 dukat.¹⁶ Apotekar Frančesko Britijev još nije konsolidovao svoje poslovanje, te je i sam bio insolventan dužnik dvojice stranaca za 80 dukata; da bi obeštetiio svoje verovnike on im je stavio na raspolaganje deo svojih stvari koje su se nalazile u nekom suterenskom magacinu.¹⁷ Pjetro-Paolo de Saračenis (Saracenis), kao punomoćnik Venecijanaca Jeronima Gabatija, potegao je prava svog principala na dva »karata« nave Lopudanina Marina P. Drkoličića, koje je Đovani Bjondo, Pezarčev dužnik, prodao jednom Nalješkoviću; tražio je da se novac iz ugovorene kupoprodaje najpre upotrebi za isplatu duga.¹⁸ Punomoćnici ni u to vreme nisu bili retki u poslovanju i u potrebama Pezaraca u Dubrovniku. Magdalena, udova Pjetra Gucija (Gutti), pezarskog trgovca koji je živeo u Dubrovniku, imenovala je Matea, jednog od svojih sedam sinova, za svog pravnog zastupnika.¹⁹ Faktor Britija Pezarca odredio je za svog opunomoćenika Firentinca Zanolija Bartolovog, da od jednog Lopudanina ubere sedam i po cekina.²⁰ Taj Zanolije je zajedno s Antonijem-Jakopom Jakopovim iz Pezara bio udeoni vlasnik u kompaniji koja je imala apoteku u Dubrovniku, čije su druge dve trećine pripadale Frančesku Britijevom i Pavlu, sinu magistra Bartola sa Raba.²¹ Ortački poslovi Pezaraca u to vreme nisu bili retki u gradu pod Srđem.

¹⁰ HAD, Sent. canc. XC, 262' od 21. X 1528.

¹¹ B. Hrabak, Izvoz žitarica iz Osmanlijskog carstva, 160.

¹² HAD, Div. not. XCIX, 215'–16 od 20. II 1528. (2%).

¹³ HAD, Div. canc. CXI, 279–9' od 2. VI 1523. — Kao svedok aktu od 14. januara 1514. potpisao se neki Miho iz Kotora. Marin je u Senju imao svega 30 dukata gotovine te mu je pozajmljeno 145; taj kredit nije isplatio ni za devet godina (Mob. XXIX, 72' od 29. IV 1523).

¹⁴ HAD, Div. canc. CXI, 194' od 16. VI 1524.

¹⁵ HAD, Sent. canc. CXI, 42' od 7. IV 1546. — Đovani Fr. Britijev zadužio se marta 1538. kod jednog Bobaljevića na 73,5 dukata (Deb. LXXXI, 159).

¹⁶ HAD, Sent. canc. CV, 135 (20. XI 1540); CVIII, 175' (28. XI 1543).

¹⁷ HAD, Div. canc. CXXVII, 56'–7 od 10. II 1541.

¹⁸ HAD, Sent. canc. XCII, 96 od 31. XII 1529.

¹⁹ HAD, Proc. not. XVI, 10'–12 od 16. XI 1535.

²⁰ HAD, Proc. not. XVI, 91 od 10. III 1541.

²¹ HAD, Div. canc. CXXVII, 68'–8' od 21. II 1541.

Dužnik jednog Pezarca, Gucija, vodio je poslove s Marinom. D. Gučetićem i kad je ovaj umro, uredno je okončao poslovanje s pokojnikovim nasljednicima; s njim ipak nije bilo nešto u redu kad je bilo potrebe da se načini inventar njegovih stvari.²² Pezarcac Đovani-Batista B. de Faktorilis (Factorilis) ustupio je Pavlu Nik. Lukareviću i Gabrielu de Gabrielis svoju saeciju, svakom po pola, s tim da mu meni-com šalju polovinu ostvarene zarade.²³

U Dubrovniku je i tada bilo zanatlija i drugih s naslovom magistra. Jakopo Jakopov bio je suknar; primio je 150 dukata od nasljednika nekog Bunića s kojim je radio.²⁴ Porodica Tristani, čijih je nekoliko generacija radilo na bojenju tkanina, bila je poreklom iz Pezara.²⁵ Godine 1534–6. ordinirao je u gradu sv. Vlaha lekar Lodoviko iz Pezara; imao je samo 30 dukata godišnje plate i u slučaju pojave kuge bio je obavezan da obilazi bolesnike.²⁶

Među Pezarcima u Dubrovniku bilo je uglednih ljudi, mada generacije pome-nutih decenija nisu bile prebogat. Alesandro Barijev (Barii) vodio je poslove s Marinom Gučetićem a bio je izabran za presuditelja u sporu između dvojice Dubrovčana.²⁷ Bilo ih je, međutim, koji nisu na najbolji način predstavljali svoj grad. Antonio-Jakopo Jakopov iz Pezara, kao brat i nasljednik Alesandrov, posle neuspešnog mirenja van parnice, prepustio je vođenje spora pred sudom drugom; Đovani-Batista, sin Galeaca Jakopovog, takođe iz Pezara, nije očekivao da će se omdah ići na sud, te je protestovao što ga tužitelj uznemirava pozivima pred »konzule« kad su se stvari mogle mirnim putem rešiti. Tri nedelje ranije, tužitelj je s jednim drugim bratovljevim dužnikom stvar okončao arbitrima.²⁸ Neki Marin Pezarcac dopao je tamnice i kad se iz nje obratio Velikom vijeću da mu se oprost i krivica, Senat je prihvatio da se molba za milost dalje prosledi, predlažući da se Marin oslobodi uzâ, ali odmah protera s dubrovačkog područja.²⁹

S druge strane, bilo je poviše Dubrovčana koje su poslovi vezivali za Pezaro u vremenu od 1520. do 1550. Godine 1531. za konzula Dubrovčana u toj varoši prihvaćen je tamošnji Dubrovčanin i plemić Marin Petr. Gučetić.³⁰ Petar Mar. Gučetić bio je ne samo »stanovnik«, nego i punopravni građanin Pezara. On je (1527) prodao svom sinovcu Marinu četiri zlatice (solda) zemlje u zavičaju za 400 dukata.³¹ Petar Dubrovčanin bio je patrun neke marsilijane.³² On je Antuna Radovog iz Lozice primio za mornara na dve godine.³³ U Pezaro su dovodeni momci i devojke kao posluga.³⁴ Tomazo de France (Franze), Pezarcac, uzeo je jednog dubrovačkog dečka na 12 i neku Stanu za služavku na osam godina; po običaju Italijana, nikakva završna nagrada za rad nije bila predviđena, niti udaja u slučaju devojke.³⁵

²² HAD, Div. canc. CXXXV, 123; CXXXVII, 15 at.

²³ HAD, Div. not. XCIX, 216' od 20. II 1528.

²⁴ HAD, Div. canc. CXXXVII, 17–17' od 3. I 1552.

²⁵ HAD, Div. not. CXII, 173' (1535).

²⁶ HAD, Cons. rog. XCI, 259; XLII, 18'; R. Jeremić — J. Tadić, Prilozi II, 151; Z. Kesterča-nek, Iz povijesti dubrovačke farmacije, 256–7.

²⁷ HAD, Div. canc. CXXXI, 66' od 17. XII 1545.

²⁸ HAD, Div. canc. CXXXVII, 69, 48'–9; Sent. canc. CXVII, 136.

²⁹ HAD, Cons. rog. XLIV, 130', 136', 161.

³⁰ HAD, Cons. rog. XL, 266 od 7. VI 1531.

³¹ HAD, Div. not. XCIX, 133', 135, 135'–6' (u Pezaru).

³² HAD, Div. canc. CXV, 32' od 24. IX 1526.

³³ HAD, Div. not. XCVIII, 47' od 10. V 1524.

³⁴ HAD, Div. canc. CXVI, 31 od 14. V 1528.

³⁵ HAD, Div. not. XCIX, 69' od 9. VI 1526.

Ni u drugoj polovini XVI veka Pezaro nije bio pošteđen rivalstva sila koje su se u Italiji i oko nje borile za prevlast, mada nije bio tako izložen kao, primerice, Ferara, pa i Rimini. Predstavnici porodice Malatesta iz Romanje, kao i stoleće ranije, nisu smetnuli s uma da mogu uspostaviti svoju vlast i u gradovima susedne Ankonske Marke, gde su dugogodišnji gospodari bili prvosveštenici iz Rima. Đakomo Malatesta je 1564, ne manje gonjen od pape Pija IV nego ranije, iskoristio priliku koju je omogućila mletačka sinjorija, te se popeo na vlast u Pezaru, ali se tu nije mogao dugo zadržati, nego je pošao u Francusku.³⁶ Pre njega, duka Urbina zavladao je i Pezaram. Bio je to Gvidobaldo II, povezan s Medičima; iz Pezara je marta 1553. pisao Kozimu I.³⁷

Pedesetih i kasnijih godina, u vreme ozbiljne krize u pogledu nabavke žitarica, i odnosi Dubrovnika s Pezaram bili su u znaku te problematike. Poslovni ljudi iz Pezara u to doba rado su svraćali u Albaniju, najpre naročito severnu, a potom u Valonu. Pezarcac Frančesko Boldoni, sopstvenik marsilijane, primio je od Vinčenca Ridolfi iz Urbina i od magistra Jeronima iz Pezara 350 škuda da ih uloži (1554) u arbanašku jevtinu pšenicu te da dođe u grad sv. Vlaha. Jednom iz Pezara dovezao je hlebno zrno iz Bojane i Lješa u Ulcinj jedan Ulcinjanin. Neki, pak, Firentinac, po računu ortaka i u Rimu, unajmio je neku marsilijanu s Rijeke (600 stara nosivosti) da u Valoni ukrca zrnevlje za Rimini, Pezaro i Senigaliju, prema odluci donesenoj u Ankonu. Kad je Pezaro postradao zbog ratne akcije, Dubrovnik je (novembra 1557) uputio Pezarcima izvesnu količinu žita kao pomoć.³⁸ Ponekad su Pezarcaci dobijali od Valonaca proizvode na veresiju, a dužnički odnos bi bio ustanovljen u Dubrovniku, gde su se Turci osećali kao u vlastitoj kući. Neki Marko Tomazo izjavio je u dubrovačkoj kancelariji da je dužnik Sulejmanu Aliji za 78 talira (po 35 dubrovačkih dinara), što se obavezao da će naknaditi za tri meseca; kao hipotekarna osnova za isplatu duga imala je da posluži Markova marsilijana (od 500 stara nosivosti), a pored toga za njega je jamčio obuçar iz Dubrovnika Augusto Augustini de Roso (Rosso).³⁹ Dubrovačke vlasti išle su na ruku jačanju kontakata Pezaraca s Valoncima. Marta 1577. najviše upravno telo u gradu pod Srđem odlučilo je da se nađe nava koja bi robu prevezla iz Dubrovnika u Senigaliju ili Pezaro, zatim bi pošla u Valonu s tkaninama koje bi patrunu predali dubrovački trgovci koji su tada boravili u Pezaru.⁴⁰ Na putu za Valonu brodovi Pezaraca koristili su se uslugama dubrovačkih kalafata i marangona.⁴¹

Od agrarnih proizvoda koje su Dubrovčani izvozili u Pezaro treba pomenuti lan, u XV veku uvožen iz Pezara. Jedan dubrovački Jevrej in je (novembra 1556) predao jednom brodaru 12 džakova lana da preveze u Pezaro; patrun je bio iz Umbrije.⁴²

Iz Pezara su dalje stizale tkanine u Dubrovnik, razume se u tranzitu iz Toskane. Neki Pezarcaci, kao M. Monaldi, prevezli su u grad pod Srđem i svilu koja je sa severa stizala u Ankonu.⁴³ Pored drugih materija za bojenje tkanina, iz Pezara je

³⁶ Stefano Parti, *Cronache de' Malatesti*, a cura di Maria Teresa Bianchi, Rimini 1989, 26.

³⁷ *Carteggio universale di Cosimo I Medici IV*, Inventario, a cura di G. Giambianco e D. Toccafondi, Firenze 1990, 85.

³⁸ B. Hrabak, *Izvoz žitarica iz Osmanlijskog carstva*, 524.

³⁹ HAD, Div. canc. CLXXIX, 28. od 5. II 1590.

⁴⁰ HAD, Cons. rog. LXIV, 44' od 28. III 1577.

⁴¹ HAD, Lam. for. CVIII, 187' od 14. IV 1554.

⁴² HAD, Div. not. CXV, 74' – 5 od 27. XI 1556.

⁴³ HAD, Noli IX, 20 – 1 od 20. I 1573.

stizala i »grana«; neki Florio Pompei je (1576) isporučio bojadisaru Tristanu Tristani, rodom takođe iz Pezara, izvesnu količinu te tvari.⁴⁴

Već je rečeno da su tokom prve polovine XVI stoleća i Pezarci obratili veću pažnju izgradnji svog brodogradnje. Posebno su građene marsilijane, omanji plovni objekti sposobni da se primaknu i plićoj obali. Vlasnik takve lađe Francisko Orančini (Oranici) iz Pezara vodio je (decembra 1556) neku parnicu u Dubrovniku.⁴⁵ Pezaro je postalo i mesto kupoprodaje broskog prostora. Na primer, milanski građanin Ambrozio Bicorejo (Bizoreius) je (februara 1556) kupio dva »karata« nave »Santa Maria Viva« zajedno s pravom patrunstva; manja 1557. on je sve to prodao Lekić Đov. Rampini, koji je održavao vezu sa Đenovom.⁴⁶ Pezarski pomorci su ponekad dovozili robu iz svoje varoši u grad sv. Vlaha, u čijoj razvijenoj službi osiguranja su se rado osiguravali. Brodari, kao Antonio Jakopov i drugi, obično su obezbeđivali trup i prevoznu zaradu svojih lađa, pa i na šestomesečni rok,⁴⁷ dok bi trgovci obezvređivali od pune štete tovar; za šest meseci moglo se obaviti bar dva jadranska putovanja ili jedno iz mesta gde je valjalo dugo čekati na utovar, na primer, pri krcaju žitarica u Albaniji. Đozefo i Tristano Tristani osigurali su svoj gvado, s ukrcajem u Pezaru ili Ankoni na bilo čijoj lađi; 12 osigurača u Dubrovniku garantovalo je isplatu osigurane vrednosti (500 dukata) u slučaju udesa, primivši premiju po stopi od 2%.⁴⁸ Niska stopa bi svedočila da je Jadran tada bio relativno slobodan od gusara i teškog nevremena pri plovidbi. Pezaro, međutim, i dalje nije imao dovoljno plovila, te su se u Pezaro doseljavali brodari sa strane, na primer Anđelo Đenaro (Gennaro) iz Kjođe, koji su takođe navraćali u Dubrovnik i tu se zaduživali za manje svote.⁴⁹ Neki drugi italijanski pomorci svedočili su u Dubrovniku u vezi s poslovima Dubrovčana u Pezaru, poimence da je (januara 1574) neki akt u Pezaru potpisao Frano Zamanja.⁵⁰

Pezarci su u Dubrovniku ulazili u dugove i prema zajmodavcima iz drugih sredina. Tomazo Pompei, s boravkom u gradu pod Srđem, izjavio se dužnikom Firentinca Bartolomea Pešonija (Pescioni) za 250 škuda, što je bio ostatak od 400 škuda, prema nekoj presudi koju je Firentinac zadobio; na ime zaloga Pezarc je u dubrovačkoj carinarnici smestio 40 džakova gvada, što je eventualno u korist Bartolomea imao da proda Federiko Ođerini (Ogerini) iz Venecije; isti Pezarc bio je dužnik i Đovanija Boetija iz apulijskog grada Leče, koji se tada takođe nalazio u Dubrovniku, i to na 80 škuda, što je predstavljalo cenu volujskih koža (»sekatica«), ove je trgovac iz Leče kupio za veću svotu od Firentinca, te je za 80 dukata preprodao Pezarcu; od sume od 80 dukata Pezarc je imao da odmah plati 25 škuda i to u Ankoni, kamo je Boetije putovao na nekoj lopudskoj lađi.⁵¹ Ankonjani su bili povezani s Pezarcima u kupovini nekretnina. Pezarc Jakopo Ant. Jakopi, stanovnik Dubrovnika, prodao je Čezaru de Ludovicis (Cesaro de Ludovizis), ankonskom trgovcu svoju kuću u pezarskom kvartu Santo Jakopo, na širokoj varoškoj ulici, između crkve franjevačkog samostana i reke; kuća je imala četiri sobe, od kojih dve u voltama kao i sobu-salu, dok su dve sobe bile iznad volata; cena za takvu ugled-

⁴⁴ HAD, Sent. canc. CXLI, 48 od 30. IV 1576.

⁴⁵ HAD, Sent. canc. CXXI, 176 id 2. XII 1566.

⁴⁶ HAD, Div. not. CXIII, 117 od 7. V 1557.

⁴⁷ HAD, Div. canc. CXLIII, 136–7; CXLIV, 93–3'; CXLV, 172–3.

⁴⁸ HAD, Div. canc. CXVIII, 124'–5 od 13. III 1564.

⁴⁹ HAD, Div. not. CXVIII, 55–5' od 13. IX 1569.

⁵⁰ HAD, Int. canc. III, 200 od 24. I 1576.

⁵¹ HAD, Div. canc. CLXII, 128 od 18. VI 1570.

nu kuću bila je znatna — 1500 škuda (po 20 groša za škud); ankonskog trgovca pri kupovini predstavljao je Kremonac Marino de Sfondratis, poznati dubrovački kancelar.⁵²

Ni u pomenuto vreme punomoćnici Pezaraca ili Pezarci pravni zastupnici nisu bili retki. Pezarak Đulijano Kacaro Atenelo (Cazaro Attenello) bio je opunomoćnik-faktor nadbiskupa Nikole Gučetića, koji je na zahtev jednog Beneša morao da kasira neku prodaju.⁵³ Gaspar Čeroli (Cerolli), pezarski plemić koji se nalazio na papskoj kuriji u Rimu, bio je ovlašćen od jednog Getaldića da poradi na naplati neke svote od jednog Buće.⁵⁴ Bilo je i punomoći načinjenih u Pezaru. Leonora, kći Fabricija Mančinja (Fabritius Mancini), kao naslednik oca, uz saglasnost muža Pjetra Jak. Avinjonija, odredila je za svog pravog zamenika Pavla Gučetića da bi uredio pitanje nasleđa don Santa Sodedei (?), rođaka svog muža. Ista gospođa je nekoliko nedelja kasnije imenovala svojim punomoćnikom jednog Bobaljevića da sakupi dobra pomenutog don Santa, uz pismo pezarskih vlasti.⁵⁵ Jedan Nalješković ovlastio je opštinskog oglašivača da za njega sabere potraživanja na koja je imao prava u Pezaru i Barleti.⁵⁶

Pedesetih, 60-ih i 70-ih godina u Dubrovniku su živeli Pezarci raznih zanimanja. U leto 1558. primljen je u jednogodišnju službu kao opštinski fizik Čezare iz Pezara.⁵⁷ Umesto jedne godine Čezare Bucakerino (Buzacherino) ostao je mnogo leta kao lekar-plaćenik; tačno osam godina kasnije, vlasnica kuće u kojoj je stano- vao, udoва Benka Primojevića, saglasila se da 198 dukata, što je Čezare potrošio na znatna poboljšanja u stanu, odbije od kirije.⁵⁸ Frančesko Britijev, apotekar, bio je maja 1553. već pokojni, ali je njegova zaostavština dugovala Zenobiju Bartoliju, dubrovačkom Firentincu, kad je ova svoja potraživanja za određeni iznos ustupio drugom Firentincu u Dubrovniku.⁵⁹ Kapetan Đovani-Batista de Cankis (Zanchis) bio je fortifikacijski inženjer, koji je u jesen 1571. podneo dubrovačkom senatu maketu-model novih utvrđenja grada.⁶⁰ Ludoviko Otanijani da Verno bio je mareskalk u Dubrovniku. On je od Pezarca Jeronima Peregrinija primio 500 potkova i 3000 gvozdenih klinaca za 13 dukata. Drugi mareskalk rodом iz pezara jamčio je za Tomaza Pompei kad je na zahtev Lovrijenca Gučetića nametnut sekvestar nad Jeronimovom imovinom u rukama Oapla Trisanija, Patruna skiraca. Lodoviko se zadužio kod Santa Lundadoa iz Pezara, mareskalka u Dubrovniku, na sedam dukata i 14 dinara, s tim da isplata bude u maju 1568; reč je o 368 potkovicа koje su tada prodavane po dva dukata za sto komada.⁶¹ Aleksandro Jakopov bio je tkač iz Pezara, kome je Vijeće umoljenih (aprila 1556) dozvolilo da otvori radnju za proizvodnju sukana od španske vune, uz poštovanje dubrovačkih odredaba o toj tkačkoj delatnosti; njemu je u tome pomogao Dubrovčanin Petar Stijepov još dok je Alesandro bio u Pezaru, jer mu je pozajmio deset dukata bez plaćanja kamata, o čemu je svedočio »kirograf«.⁶² Pezarci su bili i vlasnici brodskih udela u Dubrovni-

⁵² HAD, Vend. canc. LXXV, 129 (22. IV 1568); Div. canc. CLVII, 17 (26. XI 1571).

⁵³ HAD, Sent. canc. CXXVII, 91 od 1562.

⁵⁴ HAD, Proc. canc. III, 140'—2, 187'—8.

⁵⁵ Isto, 162 i 164 (3. XI 1583) te 203—4' (13. I 1584) i 215'—6 (7. II 1584).

⁵⁶ HAD, Proc. canc. IV, 70—0' od 28. VIII 1584.

⁵⁷ HAD, Cons. rog. LIV, 166' od 8. VII 1558.

⁵⁸ HAD, Div. not. CXVII, 163—3' od 26. VII 1566.

⁵⁹ HAD, Div. not. CXII, 241'—2' od 15. V 1553.

⁶⁰ HAD, Cons. rog. LX, 201 od 5. X 1571.

⁶¹ HAD, Div. canc. CLII, 218, 169; CLIII, 82.

⁶² HAD, Cons. rog. XLIX, 152' (18. IV 1550); Div. not. CV, 130.

ku. Antonio Jakopo Jakopov imao je na jednoj seaciji od 500 »kola« nosivosti 15 »karata«, a dva Dubrovčana devet.⁶³ Isti Antonio zajedno s jednim stanovnikom Dubrovnika primio je od poznatog Lorenca Minijatija, Firentinca koji je najviše živeo u Ferari, 30 škuda i 28 dinara bez plaćanja interesa.⁶⁴

Pezarci su se i pomenutih decenija sudili u Dubrovniku. Antonio Jakopi (1552) podneo je tužbu protiv ostavštine apotekara Britija za neki dug, zatim protiv Petra Ivanova zbog nekih zadužnica i kao punomoćnik pokojnog brata protiv jednog Italijana, tražeći naplatu duga.⁶⁵ Radi putovanja u Pezaro Bračanin Marin Đurin, nekad matrun marsilijane, dobio je 10 dukata (1564) na ime plovidbenog zajma od Dunja Jer. Gučetića; Bračanin nije otplovio, nego je pobegao s novcem, na što je Gučetić potegao njegovog zastupnika, Ivana Bunića.⁶⁶

Dubrovčanâ je tada u Pezaru bilo znatno manje nego ranije. Frano Gundulić već je smatran nekadašnjim građaninom Dubrovnika, a građaninom Pezara; njemu je data »vera« (1574) zbog dugova.⁶⁷ U Pezaru je 1558. vođen sudski proces protiv Vicence Jurjeve, a po tužbi Natala Kl. Gučetića, već stanovnika Pezara; Vicencin punomoćnik bio je Ovidotino Rajmondino, o čemu je bio obavešten i tadašnji dubrovački konzul u Pezaru, ser Augustino; akti o suđenju registrovani su potom u dubrovačkoj kancelariji, jer je Vica verovatno prešla da živi u rodnom gradu.⁶⁸

Ima svega nekoliko dubrovačkih dokumenata koji se odnose na Pezaro poslednje dve decenije XVI stoleća. Jedna parnica se odnosi na pšenicu i bob što je Tomazo Pompei 1578. kupio te prodao po Dubrovniku.⁶⁹ Ima slučajeva osiguranja broda Petra Gučetića iz Pezara na liniji Dubrovnik-Pezaro.⁷⁰

U uslovima punog posustajanja Dubrovčana u vezama s Pezalom javili su se pezarski Jevreji. Neki od njih su postavili punomoćnike u Dubrovniku, na primer David Sabile Daniela Buona, takođe Pezarca, da ovaj odmah postavi dvojicu levantskih Jevreja, s boravkom u Veneciji, za svoje opunomoćenike.⁷¹ Haim Pezaro je preko dvojice dubrovačkih Jevreja osiguravao kože i drugu robu iz tračke luke Rodosta.⁷² I dubrovački Jevreji imali su svoje agente i ljude u Pezaru, uostalom kao i ranije. Pezaro je bio punkt velikog dela Jevreja iz Ankone kad ih je odatle prograo papa Pavle IV.⁷³

IV. Zamiranje dubrovačko-pezarskih odnosa oko 1620. godine.

Mada je Dubrovčana u Pezaru bilo tokom prve polovine XVII stoleća i mada su oni nastavili da posećuju pezarski sajam, Republika je zatvorila svoje konzularno predstavništvo pre izbivanja kandijskog rata (1645).¹ Konzul 1600. bio je Lučia-

⁶³ HAD, Div. canc. CXXXV, 241–1' od 11. IV 1551.

⁶⁴ HAD, Div. canc. CXLIX, 193 od 1. III 1563.

⁶⁵ HAD, Sent. canc. CXVII, 169–70, 11' i 136.

⁶⁶ HAD, Sent. canc. CXXX, 104; CXXXII, 104; Noli et sicurtà IV, 228.

⁶⁷ HAD, Cons. rog. LXII, 197 od 20. II 1574.

⁶⁸ HAD, Div. canc. CLII, 19–24' (1567).

⁶⁹ HAD, Sent. canc. CXLI, 48 od 2. IV 1588.

⁷⁰ HAD, Cond. rog. LXXXIII, 161 od 1593.

⁷¹ HAD, Proc. canc. II, 215'–17 i 217–18 (avgusta 1581).

⁷² HAD, Noli et sicurtà XXXV, 106'–7 od 20. III 1597.

⁷³ J. Tadić, Jevreji u Dubrovniku do polovine XVII stoljeća, Sarajevo 1937, 53, 163, 282, 284–9, 300, 321.

¹ I. Mitić, Konzulati, 50.

no Gotin, koji je dobio zadatak da sredi posao nekih Bobaljevića.² Još 1639. javio se na sajmu jedan Gundulić s pravom da sakuplja biskupske prihode od te privredne priredbe.³ Pezaro je predviđan kao eventualno sudsko mesto u sporovima dubrovačkih Jevreja oko obligacija njihovih sunarodnika iz Ankone.⁴ Dubrovački brodovi plovili su uz pezarsku obalu, te je novembra 1617. pod Pezarom neki dubrovački galeon doživeo brodolom na plovidbi iz Trsta za Ankonu.⁵ Izvesnu aktivnost pokazivali su i Pezarci u Dubrovniku i njegovom zaleđu. Srebrni novac Pezara, Parme i Modene u velikoj količini (4574 komada) osiguran je prilikom transporta iz Dubrovnika za Skoplje, zajedno s 30 truba karizeja (po 20 dukata komad).⁶ Jedan Englez prodao je u Dubrovniku jednog Crnca Pezarcu Đufredu di Đufedis (Giufredis).⁷ Jedan Brindizijac osigurao je brod na plovidbi u Pezaro po visokoj stopi od 5%,⁸ što znači da je u severnom delu Jadrana bilo gusara.

Veće odsustvo Dubrovčana u Pezaru i Pezaraca u gradu sv. Vlaha uslovalo je veću primenu rada preko punomoćnika. Na primer, Antun Medo je preko jednog Dubrovčana koji je stanovao u Ankoni, kao zastupnika, nastupio u sabiranju potraživanja od pet dužnika, od kojih je Toma Lukareli (Lucarelli) bio iz Pezara.⁹ U sporu s Domenikom Imali iz Fanoa Pezarcac Enriko Grifo (Griffo) je na dubrovačkom sudu imao predstavnika, o čemu su svedočila dva svedoka kad se postavilo pitanje autentičnosti punomoćja. Nešto kasnije Enriko je imenovao Đunja Nik. Sorškočevića pravnim zastupnikom da se pojavljuje na sudu u uterivanju njegovog novca od dubrovačkih dužnika.¹⁰ Dva stričevića iz porodice Bobaljevića, kao naslednici svog brata Andrije, koji je bio poverilac Pezarca Tomaza Lučarelja (Luciarelli), postavili su četvrtoga Bobaljevića da ostvari njihova potraživanja.¹¹ Marko Antonio Gučetić, već kao pezarski nobil, opunomoćio je u Dubrovniku Ivana Mar. Gundulića; Mark'Antonio, sin Pjetra Gučetića, kao izvršilac naloga ostalih Gučetića, imao je u Dubrovniku pouzdanika u licu nekog imenjaka koji je dobio zadatak da obavi sudsku raspravu s nekim dubrovačkim Gundulicima i s voditeljem ekonomskih poslova nadbiskupa.¹²

Od dubrovačkih plemićkih porodica svoj otuđen ogranak u Pezaru imali su Gučetići (kao stariji) i Bobaljevići (kao mladi žitelji Pezara). Jedan legat Stijepa Iv. Gundulića govorio je o velikoj svoti od 1100 dukata, u kome novcu je dugovao i Junije Gučetić iz Pezara.¹³ Prvih godina XVII stoleća najvideniji Bobaljević u Pezaru bio je Andrija, brat Marinov, koji je za punomoćnika u Dubrovniku imao Nikolu i Luku Đun. Sorškočevića.¹⁴ Marin Bobaljević, poslovno povezan s nekim Manelima

² HAD, Lett. Pon. VIII, 65' od 23. IX 1600.

³ HAD, Div. for. LX, 88 od 24. X 1639.

⁴ HAD, Div. for. CVI, 215–17' od 21. VII 1671.

⁵ HAD, Int. canc. XVIII, 189–90 od 16. VI 1618.

⁶ HAD, Noli et securtà XLV, 1–3 od 29. VII 1603.

⁷ HAD, Div. not. CXXIX, 215 od 29. VII 1600.

⁸ HAD, Noli L, 186 od 14. XI 1613.

⁹ HAD, Proc. canc. XI, 71–1' od 5. I 1603.

¹⁰ HAD, Int. canc. IX, 283–3' od 19. XII 1606; Proc. canc. XVI, 81 od 10. III 1607.

¹¹ HAD, Proc. canc. XIII, 174–4' od 30. IV 1604.

¹² HAD, Proc. canc. XXXVIII, 167'–8; XIX, 153–4'. — U to vreme notar koji je overavao akta i slao ih u Dubrovnik zvao se Tenencije Alberti (Proc. not. XIX, 153–54; XVI, 184–4' (29. VII 1607: Vizula udova Marka And. Bobaljevića).

¹³ HAD, Test. not. LI, 192; Mob. XLIX, 1 at (14. I 1604).

¹⁴ HAD, Proc. canc. XIV, 250–0'; XII, 6 (23. VII 1602).

(Manelli) u Veneciji, preko ovih je tražio da treći partner, Ivan St. Gučetić, u Dubrovniku izvrši obračun za poslate mu tkanine i drugu robu.¹⁵

Dubrovčani su imali sporova i s nekadašnjim Jevrejinom iz Pezara Haimom i njegovim drugom Rubenom Askvinici (Asquinizzi), koji su poslovali u luci Rodosto; njima su neki Jevreji slali svilene tkanine preko dubrovačkog pomorca Ivana Kolende.¹⁶

Kao što se može zaključiti, aktivna dubrovačko-pezarska saradnja, ne računajući povremeni odlazak na pezarski sajam i boravak preseljenih Dubrovčana u Pezaru, trajala je do 1620. godine, kad se na Sredozemlju zaključuju oni procesi koji su karakteristični za XVI vek. Sasvim izuzetno, Dubrovačka opština se novembra 1735. i maja 1737, na osnovu informacija iz Pezara o mogućnosti kupovine žita, obratila priorima i konfalonijerima Pezara.¹⁷

V. Pezarci u Dubrovniku — verovnici i dužnici

Izlažući rad privrednika iz Pezara u gradu sv. Vlaha, naročito tokom XV stoleća, na mnogo mesta govoreno je o njihovim obično robnim pozajmicama dubrovačkim zanatlijama i drugima, nekad uz polaganje zaloge a ponekad u drugim transakcijama, te kad njihov poslovni interes nije mogao da se potpuno ostvari, primenjivano je »predstavljanje« zaloge dužniku pred predviđenu dražbu, sekvestar vrednosti, prijava sudu štete radi vanparničke nagodbe ili i vođenje parnica. Ponekad je napomenuto da su i vrlo poznati pezarski trgovci i zelenaši u gradu pod Srđem mogli biti dužnici. Pored zadužnica sastavljenih potpuno privatno, tj. mimo opštinske administracije, postojala su i zaduženja notirana u opštinskim knjigama »Dugova«. Kad se izvrši njihova minuciozna analiza, postavlja se važno pitanje — da li su Pezarci bili kreditori razvitka dubrovačke urbane ekonomike i, ako su delimično imali tu ulogu, u kojoj meri i kad su je imali. Odmah treba reći da se veliki deo zabeleženog novčanog saobraćaja odnosio na međusobni rad Italijana u Dubrovniku, te takve svote treba odbiti kod odgovora na pitanje o kreditiranju dubrovačke privrede, jer je dobit od rada u Dubrovniku odlazila u Italiju, a nije se ogledala u nekim trajnijim investicijama.

Kao što su relativno kasno uspostavljene dubrovačko-pezarske privredne veze, tako su se i Pezarci kasno javili na dubrovačkom novčanom tržištu preko opštinskih regulativa. Pezarci su počeli izdavati novac ili robu na poček tek juna 1430. To je najpre bio Santo Arduini, čiji bilans izdavanja vrednosti 30-ih godina izgleda ovako:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1430	4	938 duk 54 1/2 din.	XIV, 406,' 406,' 432, XV, 12.
1431	6	1177 8	XV, 40, 57,' 119,' 127,' 140, 155.
1432	7	342 403	XV, 163, 167, 172, 208,' 210, 214.
1436	3	369 1/2 12	XVII, 213' - 4, 221, 222.

Od drugih Pezaraca kreditora javili su se samo Antonio Arduini sa zajmom od 104 dukata i 27 dinara¹ i Monaldo A. Vignanti s 11 dukata i 22 dinara.²

¹⁵ HAD, Div. for. XXV, 24 - 4' od 7. VIII 1612.

¹⁶ HAD, Sent. canc. CLXVI, 63 od 25. V 1601.

¹⁷ HAD, Lett. Pon. LIV, 80 - 0' (10. X 1735), 243' - 4 (14. V 1737).

¹ HAD, Deb. XV, 32 od 12. II 1431.

² HAD, Deb. XV, 254 od 30. VIII 1432.

Santo je u isto vreme bio i dužnik: na 400 dukata kao zastupnik pezarskog nadbiskupa,³ jednog Italijana bez oznake svote,⁴ jednom Italijanu na 170 dukata,⁵ jednom Praćaninu na 75 dukata i 26 groša⁶ i kao punomoćnik Venecijanaca Antonija Nik. de Gracio (Gratio) na 115 dukata i 33 dinara za deset vreća »robije«, što je primio od Firentinca Đovanija Riki, a što je pripadalo Rikijevom dužniku Uguconiju (Uguzonio) iz Padove.⁷ Od drugih Pezaraca tada se kao dužnik u Dubrovniku javio samo Manjo (Magnus) Mateov, bojadisar, na 12 dukata.⁸

Vrednosti koje je Santo izdavao nisu uvek njemu pripadale, nego ih je stavljao na raspolaganje i kao zastupnik drugih iz Pezara, na primer nekog bačvara Antonija Fasko (1431:24 dukata). Godine 1435. Santo se javlja kao građanin Venecije, ali sa stalnim boravkom u Dubrovniku⁹ i kao takav nastavio je da alimentira sirovinama i novcem male dubrovačke privrednike.

Santov »reiting« pozajmljenih vrednosti 40-ih godina poznaje iznose:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1442	1	60 duk.	Deb. XXI, 153.
1445	1	975	Deb. XXII, 158.
1447	24	1752 duk. 154 gr.	XXIII, 26, 26, 26', 27', 28, 29, 29, 30', 35, 43, 84, 93, 96, 97, 98', 99', 110', 122, 123, 125, 125', 127, 128, 147;
1448	9	608 duk. 133 gr.	XXIII, 169, 172'; XXIV, 21, 47', 84, 86, 90; XXV, 20', 20',
1449	11	408 duk. 11 gr.	XXV, 25, 27, 28', 29', 30, 40, 47, 47', 69, 75';

Drugi novčar Pezara u gradu pod Srđem 40-ih godina bio je Monaldo A. Vigganti, sam ili kao kompanjon svog rodaka Paola Tomazijeva iz Kamerina. Ta poslovna družba izdala je sledeće vrednosti:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1444	1	247 duk. 12 gr	Deb. XXII, 9.
1445	1	4 duk.	XXII, 88,'
1447	12	1210 duk. 934 gr. 1 peča od 50°	XXIII, 6, 6', 16, 47, 71, 94, 118,' 122,' 124, 132, 146, 146,'
1448	13	1049 duk. 176 gr.	XXIII, 155,' 163, 164, 197', XXIV, 65, 66, 67, 72, 76,' 76,' 79,' 101,'
1449	7	351 duk. 153 gr.	XXIV, 107, 130,' 146, 172,' 178; XXV, 1,' 52.

Početakom 1449. Monaldo i Paolo iz Kamerina zadužili su se kod jednog Gučetića na 500 dukata.¹⁰ Svota je očigledno data u gotovu i bila je veća od svih sitnih veresija koje su oni dali u toku te godine. Izlazi da su Dubrovčani i njihove dužnike i njih kreditirali te godine.

³ Isto, 43' od 20. III 1431.

⁴ HAD, Deb. XVII, 225' od 30. I 1436.

⁵ HAD, Deb. XV, 212 od 24. V 1432.

⁶ HAD, Deb. XVII, 209' od 2. I 1436.

⁷ Isto, 212' od 4. I 1436.

⁸ HAD, Deb. 22' od 28. I 1434.

⁹ HAD, Deb. XVII, 209'.

¹⁰ HAD, Deb. XXIV, 108 od 16. I 1449.

Pedesetih godina se nešto proširio krug davalaca obrtnih sredstava, a time su se i same svote uvećale. Kreditni kapacitet Santa Arduinija računao je s robnim kreditima (jer se neke cifre ponvaljaju) i pokazuje sledeće iznose:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1450	17	1230 duk. 279 gr.	Deb. XXV, 98, 98, 132, 132,' XXVI, 3b, 3b, 3b, 12, 12,' 15, 15,' 18, 19, 19, 29,' 74,'
1451	1	40 duk. 32 gr.	Deb. XXVI, 102;
1452	44	2205 duk. 741 gr. 13 sukana od 50°	Deb. XXVII, 87,' 87,' 89,' 89, 90, 90,' 93,' 93,' 94,' 95, 95, 97, 98,' 98,' 98,' 98,' 99, 101, 101,' 102, 102,' 102,' 102,' 102,' 102,' 102,' 102,' 103,' 103,' 104, 104,' 107, 108,' 108,' 159'.
1453	13	914 duk. i 257 gr. sukno od 50°	Deb, XXVII, 185; XXVIII, 34, 36, 36, 40, 41, 45, 50, 50, 50, 50, 51, 51, 55, 58;

Njegov rođak Jakopo izdao je sledeće svote u vidu pozajmica:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1451	4	139 i po duk. i 40 gr.	Deb. XXVI, 192, 197,' XXVII, 5, 10.
1453	30	1642 duk. i 299 gr i 18 sukana	Deb, XXVII, 173, 176, 179, 189, 195; XXVIII, 46,' 47, 48,' 90, 90, 91, 102,' 116, 119, 119,' 119,' 123, 125,' 130,' 135, 137, 138,' 142, 151, 163, 163, 175, 177,' 180;
1454	1	338 i po duk. i 4 gr. i 12 sukana	Deb, XXVIII, 183,' XXIX, 13,' 17,' 23, 42, 43,' 45, 58, 67,' 98, 122;

Na dve obligacije Jakopo je izdao novac kao punomoćnik Santov u visini od 39 dukata. Jakopo je izvezio ovčija runa (böldroni), pa je to u Pezaru prodavao Santo; u letu 1453. sto takvih runa išlo je u Pezaro za 3 dukata i pet groša; ako je Santo uspeo da postigne bolje cenu, iznos preko ovog limita trebalo je da se obračuna u korist dubrovačkog isporučioća Marina B. Kaboge.¹¹

Treći zajmodavac u Dubrovniku iz redova Pezaraca 50-ih godina bio je Monaldo A. Viganiti. Njegove pozajmice daju sledeću sliku:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1450	15	283 1/3 duk. i 42 gr. i 14 sukana	Deb. XXV, 3b,' 4, 36, 49,' 58,' 99,' 99,' 99,' 99,' 99,' 106,' 125, 132, 136,' 143,' 186;
1451	4	175 duk. i 7 gr.	Deb, XXVI, 92, 124, 135,' 188';
1452	1	57 duk. i 19 gr.	Deb. XXVII, 128';
1453	6	199 1/2 duk. i 99 gr.	Deb. XXVIII, 2, 19,' 25,' 25,' 94, 123,'
1454	9	640 duk. i 128' gr.	Deb. XXIX, 30 81, 84, 97, 100,' 100,' 101, 136,' 141,'
1455	9	1300 duk. i 83 gr.	Deb. XXIX, 146,' 151,' 170,' XXX, 31,' 35, 49, 56, 58a, 61q.
1456	10	319 duk. i 90 gr.	Deb. XXX, 110,' 146,' 161,' 166,' 170, 170,' 173, 175,' 181, 182;
1457	7	394 duk. i 38 gr.	Deb. XXXI, 80,' 82,' 101,' 137.

¹¹ HAD, Deb. not. XXVIII, 92' od 18. VII 1453.

Monaldo je bio i dužnik. Njegove obaveze u tom smislu bile su: 1450 — 100 ceka, 1452 — 600 dukata i 5 groša, 1453 — 406 dukata i 51 groš. 1454 — 176 dukata i 2 groša, 1455 — 399 dukata i 6 groša, 1456 — 103 dukata i 1 60 groša, 1457 — 128 dukata i 4 groša.¹² Aprila 1459. okončao je poslovnu zajednicu s Radoslavom Sirkovićem i njegovim sinom Ostojom.¹³

Četvrti Pezarc koji je u to doba poslovao robnim kreditima bio je apotekar Simon Đovanijev. Njegova tablica kredita je sledeća:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1450	4	71 duk. i 3 miljara crnog sapuna	Deb. XXV, 176, 200; XXVI, 38, 40;
1451	1	115 perpera	Deb. XXVI, 139;
1452	9	82 duk. 250 gr. 12 sukna od 50°	Deb. XXVII, 33, 37, 37, 53, 67, 89, 97, 97;
1453	9	246 duk. i 29 gr. i 101 sukno	Deb. XXVIII, 42, 127, 162, 162, 175, 183, 189, 194;
1454	1	41	Deb. XXIX, 124,;
1455	3	54	Deb. XXIX, 173, XXX, 41, 51'
1457	1	40	Deb. XXXI, 22,;
1459	1	25 perpera	Deb. XXXIII, 46;

Simon je dosta koristio dubrovačko novčano tržište, nekih godina mnogo više nego što je tom tržištu dao novca. Juna 1452. dobio je na veresiju 1570 litara voska i 131 dukat, 1453 — 96 dukata, 1454 — 518 dukata i 14 peča vunelih tkanina od 50 tkačkih jedinica.¹⁴ Slično je februara 1451. kupio polovinu barke od jednog Lopudanina,¹⁵ jednom krčmaru je dao 550 dukata da pazari u Arti uz dve trećine dobiti kapitalu¹⁶; primao je da kao »cesionar« uteruje tude dugove,¹⁷ pristajao je da bude jamac pri zaduživanju.¹⁸ Poslovao je s Frankom Prodančićem i zajednički rad su okončali tako što je Franko bio dužan da preda trećem četiri sukna od 50 jedinica širine.¹⁹ S Pjetrom Skačijem zvanim Koso (Cosso) iz Leče (Lecce) trebalo je da od jednog drugog iz grada Leče primi 46 dukata i 12 dinara, i to za 26 dukata firentinskih štofova, a za ostatak sapuna i ulja, sapuna po 9 dukata miljar i ulja po 9 i po groša star.²⁰

Šezdesetih godina naročito je često davao robu na veresiju Pezarc Terencije de Terenciis. Takva njegova delatnost se statistički može izraziti na sledeći način:

¹² HAD, Deb. not. XXV, 99 od 10. I 1450.

¹³ HAD, Deb. XXVII, 24' (12. I 1452); XXVII, 176 i 179' (2. i 8. I 1453); XXIX, 23: XXX, 106 i 182' (22. I i 28. VI 1456); XXXIII, 189 (10. XI 1459) i 35 (13. IV 1459).

¹⁴ HAD, Deb. not. XXVII, 85 (26. VI 1482); XXVIII, 123, XXVIII, 162 i 179 (10. XI i 29. XII 1453), XXVIII, 20, 28, 61, 63, 65, 113, 121, 122.

¹⁵ HAD, Deb. not. XXVI, 109 (23. II 1451).

¹⁶ Isto, 133' (14. IV 1451).

¹⁷ HAD, Deb. not. XXX, 56.

¹⁸ HAD, Deb. not. XXVIII, 158' (6. X 1453).

¹⁹ HAD, Deb. not. XXIX, 87'.

²⁰ HAD, Deb. not. XXIX, 6' (9. II 1454).

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1462	5 3	55 duk. 42 gr. (sam) 43 duk. 17 gr. (sa ortacima)	Deb. XXXV, 112, 127, 129, 131, 134; XXXV, 103, 126, 131,
1463	5 9	66 duk. 48 gr. (sam) 181 duk. 174 gr. (sa ortacima)	XXXV, 136, 137, 137, 148, 154, 157; XXXV, 161, 164, 168, XXXVI, 20, 24, 30, 31, 53;
1464	22	159 duk. 839 gr. (sam)	XXXVI, 65, 79; 80, 86, 91, 97, 107, 112, 112, 117, 122, 123, 123, 126, 134, 135, 135, 139, 139, 152, 153, 178;
	2	9 duk. (sa ortakom)	XXXVI, 60, 65,
1465	13	206 duk. 204 gr.	XXXVI, 171, 171, 173, 177, 177, 187, 189, XXXVII 5, 5, 11, 21, 44 (5 duk. su mletački);
1466	10	67 duk. 74 gr.	XXXVII, 74, 74, 83, 83, 107, 125, 131, 131, 143, 153;
1467	12	118 duk. 144 gr.	XXXVII, 157, 157, 157, 160, 164, 173, 173, 178, 183, 184, 185, 187;
1469	16	359 duk. 4540 gr.	XXXVIII, 60, 60, 64, 64, 65, 65, 65, 71, 84, 102, 102, 102, 103, 107, 108.

Monaldijev kreditni program bio je u sedmoj dekadi siromašan:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1460	4	14 duk. 42 gr. 378 perp.	Deb. XXXIV, 171, 173, 180, 183;
1462	4	123 duk. 15 gr. 36 perp.	XXXV, 2, 3, 57, 7;
1463	1	51 perper	XXXV, 137;
1465	3	180 perp.	XXXVII, 16, 25, 42;
1466	2	75 perp.	XXXVII, 64, 129;
1469	1	40 perp.	XXXVIII, 77;

Apotekar Simon samo je četiri menice na 82 dukata predao na naplatu katalonskom trgovcu Huanu Sparteru.²¹

U ovoj deceniji Monaldo je i sam pozajmljivao novac:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1460	2	366 duk. 424 gr.	Deb. XXXIV, 18, 178;
1462	1	70 duk.	XXXV, 34
1465	1	155 duk.	XXXV, 163
1466	1	120 duk.	XXXVII, 67

Kao što se može videti, Monaldo Viganti je kudikamo više uzeo nego što je uneo u novčanu dubrovačku pijacu.

Terencijevi ortaci ili ljudi za koje je on radio bila su braća Nikoluči iz Urbina.

Jednom je Perudanac Marioto del Torto naplatio po računu trgovaca de Madistris neki dug uz proviziju od 6%.²²

²¹ HAD, Deb. not. XXXV, 197 od 3. VII 1463.

²² Isto, 133' - 4 od 28. XII 1463 - 1462.

Terencijevi potencijali sitnih pozajmica, obično dubrovačkim majstorima, pokazuju u osmog deceniji stoleća sledeće iznose:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1470	35	517 duk. 484 gr.	Deb. XXXVIII, 133, 151, 155, 162, 167, 174, 176, 177, 177, 178, 179, 182, 186, 186; XXXIX, 3, 18, 24, 24, 25, 26, 29, 32, 32, 33, 39, 41, 42, 45, 47, 47, 48, 73, 102,
(u dve kompanije) 4 + 13: 207 duk. 285 gr. 1 sukno 70°			XXXVIII, 152, 170, 171, 171, XXXIX, 6, 8, 12, 17, 25, 30, 33, 83, 94, 128, 128, 131, 131,
1471	29	217 duk. 163 gr.	XXXIX, 125, 126, 128, 130, 146, 168, 169, 170, 177; XL, 4, 5, 5, 6, 10, 12, 16, 22, 25, 31, 36, 39, 44, 44, 45, 45, 46, 46, 52,
(u dve kompanije) 1 + 4: 167 duk. i 22 gr.			XXXIX, 190, 196; XL, 31, 50,
1472	25	302 duk. 180 perp. 297 gr.	XL, 68, 71, 83, 89, 92, 102, 108, 109, 112, 114, 118, 119, 125, 129, 143, 180, 190, 192, 193, 197; XLI, 8, 11, 13, 14, 17, 48, 67;
1473	17	233 duk. i 129 gr.	XLI, 97, 99, 123, 134, 146, 148, 168, 190, 192, XLII, 3, 16, 16, 23, 59, 61, 82, 84;
(sa 1 ortakom) 3 91 duk. 51 gr.			XLII, 70, 70, 80;
1474	10	110 duk. 157 gr.	XLII, 119, 155, 181, 182, 192, 194, 194, 195, XLIII, 2, 10, 77;
1475	16	288 duk. 220 gr.	XLIII, 85, 90, 99, 100, 112, 136, 147, 148, 150, 153, 153, 154, 156, 160; XLIV, 1, 42;
1476	23	393 duk. 361 gr.	XLIV, 82, 88, 88, 99, 99, 100, 124, 136, 136, 136, 138, 138, 138, 139, 178, XLV, 29, 32, 35, 39, 45, 53, 54, 60;
1477	23	296 duk. 242 gr.	XLV, 109, 129, 129, 131, 155, 158, 163, 163, 174, 187, 188; XLVI, 5, 6, 18, 19, 56, 64, 66, 73, 74, 86, 95, 98 (u tri upisa ne razaznaje se cifra).
1478	21	217 duk. 50 perp. 138 gr.	XLVI, 105, 106, 106, 109, 110, 111, 113, 124, 129, 141, 141, 143, 149, 173, 175, 195, XLVII, 6, 15, 33, 33, 62.
1479	11	171 duk. 100 perp. 84 gr.	XLVII, 72, 98, 100, 111, 111, 126, 134, 138, 146, 189;

Od ostalih zajmodavaca rodom iz Pezara treba pomenuti: Monalda A. Viganti-ja za 30 dukata u 1472. i pet libara i tri aksade srebra 1473. godini.²³ i jednog člana porodice de Pardo u 1476. sa svotom koja se ne može iščitati.²⁴ Terencije se jednom (1474) zadužio na 75 dukata.²⁵

Nestankom Terencija de Terenciis s dubrovačke tržne scene nestalo je zajmodavca u gradu pod Srđem iz Pezara. U toku 1480. Terencije je u pet pozajmica izdao 91 dukat i 67 dinara,²⁶ a sledeće godine u sedam navrata 32 dukata, 107 dinara

²³ HAD, Deb. XLI, 35' i 179.

²⁴ HAD, Deb. XLV, 71.

²⁵ HAD, Deb. XLII, 167'.

²⁶ HAD, Deb. not. XLVIII, 17', 18, 23, 63, 66.

i jedno sukno od 50 tkačkih jedinica.²⁷ U narednoj deceniji braća Frančesko i Paolo Arduini preko punomoćnika (Bernard Bat. de Liparis) izdali su 1495. godine 114 dukata i 36 groša, a tri godine kasnije 104 dukata i 15 groša.²⁸ Kako se cifre češće ponavljaju izgleda da je reč ne samo o robnim kreditima, nego i o veresijskoj prodaji istog artikla.

U prvoj dekadi XVI stoleća braća Arduini, s punomoćnikom (Lodoviko Mar- keti iz Pezara, Jeronim Mon. de Vigantibus) ili bez njega, bili su najznačajniji za- jmodavci u gradu sv. Vlaha rodom iz Pezara. Njihova trgovinsko-novčarska delat- nost pokazuje sledeću dinamiku:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1505.	2	168 duk.	Deb. LXIV, 23.
1506.	3	33 duk. 47 gr.	LXV, 36, 56, 61.
1507.	2	64 duk. 5 gr.	LXV, 90, 141, 1
1508.	1	14 duk. 36 gr.	LXVI, 186.
1509	1	15 duk. 16 gr.	LXVII, 8, 1

Razina njihovih zajmova nosi karakteristiku sitne prodaje robe na počec u sti- lu Terencija; možda je ponekad neko od braće i dolazi u Dubrovnik da rasproda robu.

Istih godina, svakako konjunktturnih, posle zaključka tursko-mletačkog rata, kao kreditor javlja se i sin Monalda A. Vigantija Jeronim:

godina	broj zaduženja	iznos pozajmica	signatura
1505.	2	215 duk.	Deb. LXIV, 46, 84.
1506.	5	327 duk.	LXV, 61, 68, 69, 71, 71.
1508.	1	200 duk.	LXVI, 3, 1

Najveći iznos (200 duk.) tiče se prodaje na veresiju gvada. Izgleda da ponavlja- ne svote i kod Arduinija upućuju na gvado.

U drugoj deceniji XVI veka naslednici Frančeska Arduinija dali su naslednici- ma jednog dubrovačkog bojadisara 306 duk. i 9 groša, i to preko Bernarda Gaspa- reva iz Pezara, dubrovačkog kancelara.²⁹ Braća Arduini u isto vreme zadužila su se kod Antonija de Bovadies iz Pezara, svakako Španca, na deset dukata, verovatno ne u robi.³⁰

Tridesetih godina Pezarci u Dubrovniku bili su izrazito zajmoprimci. Ankonio Jakopov je to postao već 1506. na 20 dukata.³¹ Aleksandro i Antonio Jakopovi zadu- žili su se kod jednog Gundulića na 75 dukata.³² Mario de Fabriciis (de Fabriciis) primio je 30 dukata.³³ Apotekar Đovani Franč. Brici (Britii) ostvario je 1538. jedan kredit na 73 i po dukata, a naredne godine četiri zajma na 295 dukata i 30 dinara.³⁴

²⁷ Isto, 77, 86, 92, 103, 129, 140, 150.

²⁸ HAD, Deb. not. LVII, 28; LIX, 205, 205'.

²⁹ HAD, Deb. not. LXX, 157 od 2. V 1514.

³⁰ HAD, Deb. not. LXII, 69 od 29. X 1502.

³¹ HAD, Deb. not. LXXXI, 54 od 2. XII 1506.

³² HAD, Deb. not. LXXXI, 52 od 23. XI 1536.

³³ Isto, 85 od 24. IV 1537.

³⁴ Isto, 159, 217; LXXXII, 40, 46, 66'.

Od toga vremena Pezarci kreditori su se na dubrovačkoj novčanoj pijaci mogli javiti samo slučajno.

VI. Identitet materije za bojenje gvada i njen izvoz iz Pezara, Urbina i Riminija za Dubrovnik u XV i XVI veku

U svom rečniku G. Stuli je gvado (glastro) (*Isatis tinctoria*) označio samo kao »travu za bojenje« i dao je njene domaće nazive: fabrovník, šilina (sulina) void.¹ U svojoj knjizi o dubrovačkim zanatima D. Roller je pretpostavio da »suhi listovi imaju tamno plavu boju«. O tehnološkoj upotrebi gvada pisao je: »Upotrebljava se za bojenje tako da se lišće stavi u vodu da fermentira i nakon toga se upotrebljava kao plava boja u različitim tonovima. »Gvado se koristio u mešavini sa žutim drvom za dobijanje određene žute boje. Prema njemu, velike bojadisaonice u Dubrovniku bojile su vunu i sukno samo u gvadu. Ako je trgovac dao boju, bojenje je stajalo perper od bačve; ako je boju stavljao bojadisar, za sukno od 50 tkačkih jedinica obojeno u tamno plavo (turchino) davalo se dva perpera i šest dinara, za nebeski plavo (celestre) pet perpera, za plavo azuro četiri perpera i šest dinara. Plaćanje je moglo biti u gotovu ili tkaninama. Dubrovačka Republika se brinula o kvalitetu sirovina za bojenje te su stoga prodavci morali predavati u Komori uzorke svoga gvada; od svake vreće ostavljao se uzorak kod komorskog pisara, koji je zabeležio težinu i znak paketa isporuke; trgovci su morali dati mustru od svake vrste dovezene robe u težini od 400 libara. Bilo je zabranjeno bojenje istim gvadom izvan opštinskih bojadisaonica. Gvadom se nisu smele bojiti raše i kape istkane od krijumčarene vune.²

Serđo Anselmi uopšte nije pomenuo Pezaro kad je govorio o prometu agrarnim proizvodima Ankonske Marke.³ Radeći kabinetski, na osnovu istraživačkih rezultata drugih, on nije ni mogao znati za zanimljive okolnosti s gvadom. Nasuprot njemu, kad obrađuje trgovinske veze Dubrovnika i Marke u XIV i XV veku, Ignac Voje pominje gvado, ali njegovu tehnološku prirodu i promet ne dodiruje. U svojoj knjizi o tkaninama u dubrovačkoj privredi Dušanka Dinić-Knežević smatra da je gvado poreklom s Istoka, kao i indigo, mada su ga Dubrovčani nabavljali u Italiji, pa je vredela njegova cena kao u Marki. Za bojenje ljubičastom bojom korišćen je lakmos »oricello«, uvožen iz vizantijskih zemalja (Romanija).⁴

Poslednja ispitivanja italijanskih botaničara i tehnologa razlikuju se od ovih navoda. Đordo Mančini (njegove pretke istoga prezimena pominjemo u radu) piše da je plava boja koja se dobijala od gvada bila najomiljenija i da je poslužila za nežne azurne tonove Rafaelovih slika. Nalazi da se gvado upotrebljavao za bojenje do XVIII veka. Gvado je bila biljka žučkastog cveta, a rasla je na padinama Apenina, pa je u srednjem veku sabirana za industrijsku upotrebu u Marki, Romanji i Toskani. Berba i prerada lišća te biljke predstavljala je jednu od najunosnijih privrednih grana u tim regijama. Postojali su mlinovi s teškim okruglim kamenovima koji su pritiskali lišće i od njega stvarali vlažnu masu koja je skidana s postelji-

¹ G. Stulli, *Raguseo Vocabolario italiano-illirico-latino*, Ragusa 1810, coarte III, tomo 1, 710. — M. Spremić (Dubrovnik i Aragonci 1442–1495), Beograd 1971, za gvado daje naziv sač, a za »robiju« — broč.

² D. Roller, *Dubrovački zanati u XV i XVI stoljeću*, Zagreb 1951, 58–9, 62, 63, 66.

³ S. Anselmi, *Le relazioni economiche tra Ragusa e lo stato Pontificio; una schema di lungo periodo*, *Nuova Rivista Storica*, anno LX, fase. V–VI, Milano–Roma–Napoli, Città di Castello 1976, 525; I. Voje, n. d., 277.

⁴ D. Dinić–Knežević, *Tkanine*, 193.

ce i kamenja mlina, oblikovana je u oveće grudve i sušena na rešetkastim, koso postavljenim ramovima. Od biljke se skidalo samo lišće, koje se kao takvo nije sušilo, nego pritiskalo da bi se dobila vlažna masa na oblikovanje. Mančini pretpostavlja da su se osušene grudve mogle drobiti u prah, pa se tako transportovati bojadisarima. Taj način s gvadom su prvi primenjivali Francuzi u XIII stoleću.⁵

Jedan drugi autor produžio je sakupljanje gvadovog lišća i dalju preradu do kraja XIX veka, dok se sada sakuplja samo ruj (scotanium). Gvado je biljka koja uspeva do visine od 1000 metara, ima je po padinama i u naše vreme, ali retko raste kao divljaka. Žuti cvetovi nalaze se na šibljastoj visokoj biljci. O radu mlinova za gvado pisao je jedan pisac (G. Boccardini) još 1882. Mlinovi su radili kao vodence ili vetrenjače, a bili su slični mlinovima za ulje. Postojala su dva žrvnja, jedan stalan a drugi pokretljiv. Primerci tog kamenja mogu se naći oko Montefjore (Forli), a nekad su glavne izvozne luke gvada bili Rimini i Pezaro. Ipak, statuti primorskih gradova Marke i Romanje ne pominju tu tvar. Dokumenti o gvadu mogu se za XVI vek naći u arhivu u Urbinu. U XVI stoleću strojevi za gnječenje lišća u pastu pominju se u Kasteldurantu (Casteldurante) kod Urbina i u Čezeni (Cesena, Romanja) 1586, gdje je jedan takav mlinski stroj obično opsluživao tri kuće. Notar Mačerate (Macerata) (čiji se spisi sada čuvaju u Arhivu Pezara) pominje i mala društva za proizvodnju i prodaju gvadovih grudvi.⁶

Gvado je prvi put upotrebljen za bojenje vunениh tkanina (waide, guède, pastel) u francuskim područjima Flandrije (Arras, Lile, St. Omer), a uspevao je u oblasti Henen-Lietar i Seklen (Hénin-Liétard, Seclin). Odatle su ga posebni donosioci skladištili u Arasu i preko posrednika prodavali po tkačkim središtima.⁷

Dubrovačka »Zelena knjiga« uključuje gvado u svoje odredbe tek 1454. kod uredbe o bojenju u radionicama; tu govori i o cenama usluga i o prodaji sirovine. Korekcija uredbe izvršena 1460. bliže je odredila postupak s upotrebom gvada kod raznih vrsta vuna i povećala je količinu garantne mustre kod isporuka na 420 libara, a kod bojenja sukana razne širine odredila je pojedinosti upotrebe gvada.⁸

Gvado se u privredi Dubrovnika javio ranije, čak pre kraja druge dekade XV veka, kad je u Dubrovniku zametnuta tkačka manufaktura. Inventar stvari pok. Frančeska Bartolomejovog iz Firence, koji je popisao zaostavštinu u njegovom magacinu na Prijekom Putu, u kući Martolice Rastića, navodi 58 bala gvada.⁹ Firentinac Antonio Lorencov, stanovnik Dubrovnika, avgusta 1424. predao je na čuvanje drugom Firentincu Bernardu de Belfradelis 38 bala gvada i osam bala »robije«. ¹⁰ Firentinac Frančesko Paolov zvaní Rete (Rette) nabavio je veće količine (1425) »robije« (sirovine za dobijanje crvene boje) te tri miljara i dva džaka gvada. Tada je izvesnu količinu gvada u Dubrovniku prodao Mikele iz Pezara Frančesku Paskučiju (Paschucci), dubrovačkom Firentincu.¹¹ Krajem 20-ih godina gvado je bojadisarima u gradu sv. Vlaha prodavao Urbinjanin Frančesko Vanjino (Vagni-

⁵ Il Resto del Carlino (Bologna 2. IX 1989. p. VIII, Girar la macina per Raffaello (G. Mancini).

⁶ D. Bisch, Le macine de gvado, Proposte e ricerche, XXIII, Ancona 1989, 63–70.

⁷ G. Espinas, La draperie dans la Flandrie française au Moyen Age, t. I, 315, 317, 330; II, 90–1, 92, 94, Paris 1923.

⁸ B. Nedeljković, Liber viridis, Beograd 1984, cc. 443, 458, 460, 499, 501; pp. 389, 399, 403, 440, 443.

⁹ HAD, Div. canc. LXXIV, 34 od 11. IX 1409.

¹⁰ HAD, Div. canc. XLIII, 22 od 26. VIII 1424. — Majstor za bojenje u gvadu: Div. canc. XLI, 260 (1418).

¹¹ HAD, Div. canc. XLIII, 215', 224 (31. X 1425); Div. not. XVIII, 67'–8' (6. VII 1633).

no).¹² I neki majstor Pjetro iz Urbina prodavao je tu materiju majstorima.¹³ Prve zanatlije u Dubrovniku, koje su počele da same, bez posrednika (na primer Belfradelija) poručuju gvado, bili su Urbinjani.¹⁴ Već je pomenuto da je Satno Arduini davao (1430) na kredit gvado, pored Frančeska Vonjina.¹⁵

Četrdesetih godina XV stoleća gvado se već uobičajio u dubrovačkom prometu. Korado Gabrielis iz Pezara prodao je dubrovačkom Napuljcu Anielu Čekapeše (Cechapesse) 129 bala gvada i devet bala »robije« po 16 dukata za miljar gvada i 30 dukata za miljar »robije«.¹⁶ Gvado je na veresiju (1447) prodavao i Lorenzo de Paucan (Pauzan).¹⁷ Prilikom prevoza nekog gvada iz Pezara u Askoli, on je ukvašen, te su tri mornara, kojima je roba oštećena, protestovali svom patronu.¹⁸ Jedan Veronjanin bojadisar uzeo je na veresiju gvada za 260 dukata i 11 dinara i obavezao se da će dug vratiti u suknenim trubama širine 50 tkačkih jedinica u boji »bale«.¹⁹ Neki Bunić primio je od Urbinjana Gabriela Nikolučija (Nicolucci) gvada i »robije« za 395 dukata (1448), ali zadužnici nije udovoljio ni za dve godine.²⁰ Faktoru Stjepa Zamanje, koji je na sajmu u Riminiju prodao voska, katalonske fuste su pri povratku u Dubrovnik oduzele 56 bala gvada i 4 džaka »robije«.²¹

Od 50-ih godina dokumenti o gvadu su česti u dobrovačkoj arhivskoj građi. Kod davanja kredita suknarima da bi se vratio dug u izrađenim suknima beleži se i bojenje u gvadu.²² Pored Urbinjana, kao prodavci te stvari javljaju se u Dubrovniku i Pezarci, na primer apotekar Simon Đovanijev.²³ Neki Monte iz Riminija založio je kod Karlučija (Carlutius) iz Manfredonije 72 džaka gvada za 300 dukata.²⁴ Riminijac Kristofor T. Dela Salsa obećao je Mati T. Buniću 38.500 libara gvada po meri Marke.²⁵ I neki majstori iz Ravene (Romanja) preuzimali su obavezu da isporuču gvado, na primer Antoniju Andrijinom 1100 libara po ceni od 11 dukata za miljar.²⁶ Kao što se vidi, pri znatno većoj ponudi i cena te sirovine je oborena, i to čak za 30%. Sekvestar gvada kao vredne materije koja se rado primala u zakup nije bio redak.²⁷ Nekad su potraživanja koja su izazvala sekvestar mogla biti prodana uz sniženu cenu; tako je jednu količinu za 29 dukata kupio Marioto del Torto.²⁸ Za-

¹² HAD, Deb. XIV, 137'; XV, 11, 36.

¹³ HAD, Div. not. XVI, 232 od 6. V 1430.

¹⁴ HAD, Div. not. XVI, 232 od 6. V 1430.

¹⁵ HAD, Deb. XIV, 372, 284.

¹⁶ HAD, Div. canc. LX, 25' od 19. IX 1446; M. Spremić, n. d., 278 (pisac se pita odakle bi mogao biti gvado). — Čekapeše je zauzvrat dao vune »santomateo« po 58 dukata za miljar (Isto).

¹⁷ HAD, Deb. XXIII, 80' od 2. VIII 1447:7088 miljara.

¹⁸ HAD, Div. canc. LXI, 145 od 20. VI 1448. — Vid. i sekvestar gvada za vrednost od 71 dukat (Isto, 58' od 22. II 1448).

¹⁹ HAD, Div. not. XXXI, 173 od 2. I 1447.

²⁰ HAD, Deb. XXV, 173' od 30. V 1450.

²¹ HAD, Lam. for. XVIII, 20/II od 9. VI 1444.

²² HAD, Deb. XXXIII, 36 i 185 (1459). — Gvado je svakako upotrebljen i za nebeski plavu boju: Isto, 36 (1459).

²³ HAD, Div. canc. LXV, 92' od 6. X 1455.

²⁴ HAD, Div. canc. LXVIII, 177' od 28. VIII 1459.

²⁵ HAD, Div. not. XLIII, 11 od 3. XI 1459: sa 500 libara gvada moglo se obojiti bar 12 truba — šest u azurnoj boji i šest u turkinu, a po širini: osam sa 50 tkačkih jedinica, dva sukna od 60 i dva od 70.

²⁶ HAD, Div. canc. LXIII, 69 od 12. I 1452.

²⁷ Isto, 219, 230; LXVIII, 123, 189.

²⁸ HAD, Div. canc. LXVIII, 123 od 17. V 1459.

log gvada se također pokazivao dužniku pred iznošenje na dražbu.^{29,30} Gvado je bio ne samo osjetljiv na vodu, nego su pri pomorskom tranzitu nastajale i druge havarije.³¹

Dok je u Italiji promet materijama za bojenje bio najčešće u rukama Jevreja,³² u Dubrovniku su trgovci, pa i zanatlije iz Marke, Romanje i nezaobilazni Firentinci držali marketing gvada i »robije«, podižući mu monopolistički cenu. Malo vijeće je (marta 1463) ustanovilo koliku carinu treba da plate Ankonjani koji dovoze gvado.³³ I poznati Pezarci u gradu pod Srđem uključili su se u unosni dovoz toga artikla. Monaldo Viganti je pri tome imao spor s Riminjcem Đovanijem Leonardovim za oko 65 miljara po meri Marke, što se nalazilo u 250 velikih vreća (koje su sadržavale čak do 400 litara), što je u prvokupnji stajalo samo 48 dukata i 19 dinara, što znači da mu je cena iznosila samo 7,4 dukata za miljar.³⁴ Jedna partija od 60 bala po računu Urbinjana Đovanija Nikolinog upućena je na raspolaganje Monaldu i već umrlom Benedetu Blazijevom iz Urbina, a za Nikolu Karlova, Firentinca, koji je stanovao u Pezaru; sirovina se nalazila na čuvanju kod te dvojice, ali su je oni mogli prodavati po ugovorenim uslovima, kako je to i ranije radio Benedetto.³⁵ Nikola Karlov je sam iz Pezara (1467) dovezao izvesnu količinu »pastela« u grad sv. Vlahu.³⁶ Gvado je u Dubrovniku zalagao i Riminjac Monte Riči (Ricius) zajedno sa jednim iz udaljenog Lančana (Lanciano), i to 300 džakova za 585 dukata.³⁷ Kad je umro Firentinac Frančesko Bartolomeov, u njegovoj radnji nađeni su naročito svila i svilena konfekcija kao i nešto gvada.³⁸ U jednoj kompaniji za bojenje sukana, koju je s dva Dubrovčana Mantonavac Galeaco Brunjoli zaključio s bojadisarom Frančeskom, sinom majstora Filipa, Mantovanac je bio dužan da obezbeđuje gvado, »robiju«, drvo i druge materijale za rad.³⁹ Dubrovčani nisu dozvoljavali da se iz njihovog lokala prenosi gvado u radionice stranaca majstora, na primer nekog bojadisara Antonija iz Ravene.⁴⁰ Izvoz gvada iz grada dozvoljavan je samo uz saglasnost Malog vijeća; to odobrenje tražio je Mato T. Bunić kad je (1462) izveo u Tarentsku kneževinu svega jednu vreću gvada i nešto »robije«.⁴¹

Bojenje je obavljeno u kacama, badnjima (»tino«) koji su apsorbovali po 500 litara gvada po meri Marke. Rad na takav način ugovorio je i Nikolo Karli, Firentinac, a pezarski stanovnik i skladištar, s Dubrovčaninom Matom Ilijinim zvanim Pes.⁴² U jednom takvom kvašenju po 500 litara od čabra, trebalo je obojiti čak i 15 truba vunjenih tkanina.⁴³ Pomenuti Pes »predstavio« je jednom Rastiću 26 miljara gvada mere Marke što je vredelo 267 dukata, i to 200 dukata sama roba u prvokupnji, sedam dukata carina i ležarina u magacinima i 60 dukata provizije za gvado i

²⁹ Isto, 11 (10. V 1459, 50 vreća u magacinu u zlatarskoj ulici); LXIX, 21' (5. XI 1459).

³⁰ Na primer, u 106 bala bilo je 26.000, a u 40 bala 8600 libara (Div. canc. LXVIII, 189').

³¹ HAD, Div. canc. LXV, 83 od 20. IX 1455.

³² G. Luzzatto, *Ekonomska povijest Italije*, Zagreb 1960, 344.

³³ HAD, Cons. min. XVI, 66' od 17. III 1463.

³⁴ HAD, Sent. canc. XXV, 92 (9. XI 1462); Div. canc. LXXI, 18 (22. III 1463).

³⁵ HAD, Cons. min. XV, 197' od 21. VIII 1461.

³⁶ HAD, Cons. min. XVII, 75 od 21. IV 1467.

³⁷ HAD, Div. canc. LXX, 101 od 17. VII 1461.

³⁸ HAD, Div. canc. LXXIV, 31' od 11. IX 1469.

³⁹ HAD, Div. not. XLIII, 139–9' od 20. VI 1460.

⁴⁰ HAD, Lamfor. XXXV, 11' od 19. VII 1461.

⁴¹ HAD, Cons. min. XV, 244.

⁴² HAD, Div. not. XLIV, 8'–9 od 24. X 1460.

⁴³ HAD, Div. canc. LXIX, 95'–6 od 3. V 1460.

nešto crvca.⁴⁴ Ovde su označeni komercijalni elementi u poslovanju s gvadom: miljar je u prvokupnji stajao samo 7,59 dukata miljar po meri Marke, 3,5% te osnovne cene odlazilo je na carinu i magacioniranje, a punih 30% primarne cene za proviziju, što je bilo iznad uobičajene trgovačke marže toga vremena u Dubrovniku. Neki bolji gvado iz Riminija iznosio je 14,67 dukata za miljar, svakako s troškovima i zaradom.⁴⁵ Gvado je 60-ih godina često zalagan, te posle isteka ugovorenog roka za otkup predstavljan vlasnicima pre iznošenja na licitaciju.⁴⁶ Moralo je biti i sekvestara.⁴⁷

Intenzivni promet gvadom nastavljen je u Dubrovniku 70-ih godina XV veka. Pezarc Terencije primio je (1477) za neke dubrovačke trgovce partiju od 190 bala gvada, što je braći Staj poslao Đovani Lukin iz Urbina.⁴⁸ Sekvestri gvada su primenjivani i 70-ih godina.⁴⁹ Bilo je i »prezentacije« založene robe.⁵⁰ Punomoćnici su služili i kod ostvarivanja prava na tu stvar. Pezarc Marko Antonio opunomoćio je, na primer, Antonija Korsa, takođe Pezarca, da protestuje Antonijaku (Antoniacus) Bern. Bikiju (Bichi) u Dubrovniku.⁵¹ Pomenuti Biki (de Bechis), rodom Firentinac, kao zastupnik Gregorija, Kristofora i Jakopa Greg. de Marsupinis, Firentinaca, kao delimičnih naslednika četvrtoga brata Đovanija (zvanog »Lo Sordone«), građanina Ankone, tražio je od Lucijana L. Bunića da podnese račun o 96 džakova gvada, poslatih mu na prodaju.⁵² I u osmoj deceniji stoleća promet gvadom nalazio se u Dubrovniku u rukama privrednika Pezara i Urbina, kojima su se, uz Firentince, priključili i neki Tranjici. Pezarc Terencije primio je od Đurda Staja 190 stara gvada u ime Đovanija Lukinov iz Urbina.⁵³ Tranjic Đovani Kaputo, kao punomoćnik Gaspara Bunenija iz Tranija, tužio se na Miha J. Kalića zahtevajući da vrati 32 vreće gvada, barel tirijake (za bojenje) i neke kape, što je bilo po Gasparovom računu.⁵⁴ Sukna bojena u gvadu za primljen novac sakupljali su naročito neki Bunići — Mato Tomašev i Nikole Ivanov.⁵⁵ Gvadom su svakako i tada bojene vunene tkanine u azurnoj i nebeskoj plavoj boji, koje su takođe uzimane na dug.⁵⁶

Takva praksa bojenja vunenih tkanina tonaliteta gvada, davanog za vunu na »kredit«, postojala je i naredne decenije.⁵⁷ Poslednjih 20 godina XV veka Pezarci i Urbinjani su takođe bili glavni prodavci gvada u gradu sv. Vlaha. Urbinjanin Frančesko Gasparov primio je neki gvado i novac za njega od imovine Pezarca Terencija.⁵⁸ Taj Frančesko prodavao je tu materiju i Pandulfa Arduinija.⁵⁹ Urbinjanin

⁴⁴ HAD, Div. canc. LXIX, 38 od 5. XI 1459.

⁴⁵ HAD, Div. canc. LXIX, 95'–6 od 3. V 1460.

⁴⁶ HAD, Div. canc. LXIX, 53' (19. I. 1460: 30 džakova za 56 dukata i 17 dinara), 148 (10. IX 1460: tri i po miljara po meri Marke); Div. not. LIII, 102 (iz Pezara, za 100 dukata Đurda Staja, založen kod Gaspara Benedetovog iz Tranija), 101' (ostatak gvada jednog nauklera depovan kod Đ. Staja s nekim svitama i barelom bojeve materije).

⁴⁷ HAD, Div. canc. LXIX, 130' (31. VII 1460).

⁴⁸ HAD, Div. canc. LXXVIII, 71 od 9. X 1477.

⁴⁹ HAD, Div. canc. LXXVI, 91, 91'; LXXV, 111'.

⁵⁰ HAD, Div. canc. LXXIX, 32 od 24. IX 1478.

⁵¹ HAD, Proc. not. V, 313 od 6. XII 1475.

⁵² HAD, Mob. IV, 102' (15. VII 1479); Div. canc. LXXIX, 160 (28. VII 1479).

⁵³ HAD, Div. canc. LXXVIII, 71 od 9. X 1477.

⁵⁴ HAD, Mob. IV, 147 od 9. X 1479.

⁵⁵ HAD, Deb. XXXIX, 192' (19. VIII 1471); XLI, 26 (oktobra 1472).

⁵⁶ HAD, Deb. XXXIX, 103; XLIII, 154; I. Voje, n. d., 277, 285–6.

⁵⁷ HAD, Deb. XLVIII, 152; LII, 197, 64, 144'–5 (Terencije); I. Voje, n. d., 277.

⁵⁸ HAD, Div. canc. LXXXI, 119 (13. X 1481), 119 (26. XI 1481).

⁵⁹ HAD, Sent. canc. XLI, 256 od 24. XII 1480.

Kristifor Gasp. Buso (Busso) dopremio je gvado nekim dubrovačkim bojadisari-
ma, pa i jednom Antoniju iz Reda.⁶⁰ To je činio i Egidio Đov. Kristofori, možda nje-
gov rođak.⁶¹ Prodaju te sirovine Matea de Pardo, stanovnika Pezara, obavio je
Rusko Ni. Pucić.⁶² Martin Đovanijev iz mesta Askoli priključio se takvoj prodaji u
Dubrovniku.⁶³ Pezarci su na dubrovačkim ladama s gvadom prevozili iz Marke i
vunu.⁶⁴ Čak je i jedan zlatar iz Venecije preko svog punomoćnika, rodom iz Mila-
na, isporučio Mati T. Buniću neki gvado i lan.⁶⁵ Na barki Luke Vule, koja je primi-
la (1486) teret u Ankoni, a zatim doživela pred pezarskom plažom brodomolom usled
bure, bilo je, pored nekih tkanina i druge robe i 323 vreće gvada.⁶⁶ Dubrovčani su,
dakle, odlazili i sami u Marku da nabave gvado, na primer i neki Petar Radonjić,
koga je sa 40 dukata poslao Drago Al. Gučetić.⁶⁷ Cena gvada je 80-ih godina najpre
varirala a potom se ustalila. Marta 1486. iznosila je 14 dukata za miljar, juna 1487
— 10 dukata, a septembra 1493. i novembra 1496. — 11 dukata.⁶⁸

U poslednjoj deceniji stoleća pri dovozu u Dubrovnik javio se i loš kvalitet
materije. To posebno vredi za jednu pošiljku od 20 miljara koju je iz Pezara uputio
Mateo de Pardo Ivanu Puciću od nove proizvodnje (jula 1491); to je bio kompenza-
cijski posao za deset svitaka voska, no trebalo je još doplatiti 95 dukata.⁶⁹ Bilo je
sporova oko sukana obojenih lošom bojom.⁷⁰ Kvalitet stvari je naročito stradao od
morske vode prilikom prevoženja.⁷¹

Tokom XVI veka vesti o dovozu gvada u Dubrovnik su sve rede, kao što se i
pomeni o Pezarcima manje sreću. Njih su u znatnoj meri počeli u toj grani trгови-
ne istiskivati Urbinjani koji su živeli na apeninskoj padini bogatoj gvadnom trav-
vom. Urbinski trgovac Gvido Đovanijev (novembra 1500) naplatio je u ime kompa-
njona vrednost gvada od dužnika Rodolfa, naslednika Đovanija Luk. Zakarija,
takode iz Urbina; među dužnicima nalazili su se i: Đovani Filipi, Đenovljanin i bo-
jadisar u Dubrovniku, kome je gvado uručio Lorenzo Đov. Čavi (Ciavi) iz Urbina,
Gvidov ortaka, zatim jedan bojadisar Dubrovčanin dužan za 37 dukata i Vlaho Iva-
nov za 8240 libri, što je primio od Frančeska Bufone (Buffone), Rodolfovog roda-
ka.⁷² Poslove oko dopremanja i prodaje sirovine zaključili su (avgusta 1507) Baldo
Marioti iz mesta Kastrodurante (kraj Urbina), inače stanovnik i građanin Pezara, i
jedan Dubrovčanin.⁷³ Drukčije je bilo u trgovanju Lodovika Marsete (Marsetta) iz
Pezara i Marina R. Teodorova za gvado koji je dat jednom bojadisaru; miljar je ta-
da (januara-februara 1509) stajao 13 dukata, a iz spora se vidi i odnos dubrovačke
mere i mere Marke: na 537 dubrovačkih libara išlo je 579 libara Marke.⁷⁴ Juna

⁶⁰ HAD, Div. not. LXXIII, 20' (16. IX 1493); Mob. XV, 211 (5. XII 1490).

⁶¹ HAD, Div. not. LXXVIII, 155 od 30. IV 1499.

⁶² HAD, Div. not. LXXXVI, 196 od 12. XI 1496.

⁶³ HAD, Div. not. LXXV, 139'; V. Man, Arhivska građa o staklu i staklarstvu u Dubrovni-
ku, Beograd 1979, 119; n° 236, 19. XI 1495.

⁶⁴ HAD, Sent. canc. LV, 208' od 27. XI 1496.

⁶⁵ HAD, Div. not. LXV, 173' od 23. X 1481.

⁶⁶ HAD, Mob. XVIII, 6 i 156; Sent. canc. XLVI, 215—6.

⁶⁷ HAD, Mob. IX, 64 od 8. X 1488.

⁶⁸ HAD, Mob. VIII, 48' (8. III 1486); Sent. canc. XLVII, 97 (6. VI 1487); Div. not. LXXIII,
20' (16. IX 1493); LXXXVI, 196 (12. XI 1496).

⁶⁹ HAD, Div. canc. LXXXVIII, 63'—4 od 19. VII 1491.

⁷⁰ HAD, Div. not. LXVII, 71 od 3. II 1487.

⁷¹ HAD, Div. canc. XCV, 29 od 6. II 1501.

⁷² HAD, Div. canc. XCVII, 142 od 4. VII 1504.

⁷³ HAD, Div. not. LXXXVI, 165 od 27. VIII 1567.

⁷⁴ HAD, Mob. XXI, 16' at od 10. II 1509.

1510. neki Renaldo iz Areca prodao je Marinu Radaljeviću 476 pezarskih libara gvada za 5 dukata i 23 dinara.⁷⁵ Jedna saecija iz Slanog (od 20 »kola« nosivosti, s pet mornara) ukrcala je u Pezaru 200 vreća gvada Vinčenca Ridolfa, Urbinjanina.⁷⁶ Pezarci su u Dubrovniku dovozili i »robiju« i verzino za bojenje u crveno.⁷⁷ Slučaj brodoloma jedne hvarske lađe koja je nosila i 50 džakova gvada zabeležen je 1526. godine.⁷⁸

Protiv opasnosti na moru u drugoj polovini stoleća počelo se kod prenosa gvada iz Pezara ili Ankone primenjivati osiguranje; stopa je u dva slučaja iznosila samo 2%, a osigurane su svote od 600 i 500 škuda.⁷⁹ U godinama 1550–1555. u plisanju gvada na dubrovačkoj pijaci za Enrika Bartolinija iz Pezara radio je Mato Lovr. Sorkočević; utovar je obavljen u Riminiju i u Pezaru, a bale su bile mnogo manje, od 160, 170 i 200 litara.⁸⁰ Bilo je i velikih vreća: takvih 33 obuhvatalo je 13.089 libara, što je sa troškovima u Ankoni i Pezaru vredelo 264,5 dukata; u drugoj isporuci devet džakova sadržavalo je 2760 libara, ukrcanih u Ankoni, a vredeli su 61 škudu i pet dinara. Isti trgovac, Augustino Roso, slao je (1559) u Dubrovnik pšenicu iz Senigalije. Koju nedelju kasnije poslao je dubrovačkom bojadisaru Rusku Etorovu »robije« u zamenu za bivolje kože, a zatim i pet-šest vreća gvada, koji je tada mnogo poskupio i miljar je plaćen 21 škudu.⁸¹

Poslednji podatak o dovozu gvada iz Marke u Dubrovnik odnosi se na 1622. godinu, kad su oficijali vunarskog zanata uvezali tu bojevu materiju iz Ankone.⁸²

Zaključak

Najvažnija pozicija u odnosima između Dubrovnika i Pezara sastojala se u tome što je preko Pezara išao tranzit iz Firence za Dubrovnik i za centralne balkanske zemlje. Pezaro je u toj funkciji bacio u zasenak Ankonu oko 1420. i upravo otad stvarno i postoje dubrovačko-pezarske redovne veze. Dubrovčani su bili više zainteresovani u Pezaru nego Pezarci u Dubrovniku. Od poslednje decenije XV veka interes Pezarca je dalje opao, a od 1570–1620. zamiru privredni odnosi između dva grada. Dubrovčani su lako podlegali asimilaciji u Pezaru. Kad su počeli da slabe kontakti između Dubrovčana i Pezaraca, njih su zamenili Jevreji, posebno oni iz Pezara.

Privrede dvaju gradova bile su dosta komplementarne. Iz Dubrovnika su najprije dolazili proizvodi rudarstva (srebro, olovo, carmisium) i vosak, kasnije kože i vuneni plaševi (sclavinae), retko kabanice i egipatski biber. Iz Pezara je stizalo žito, vino, lan, gvado (biljna materija za bojenje tkanina u plavo) i vuna iz južnijih italijanskih oblasti. Dubrovnik je za Pezarce bio značajan svojim brodovima, jer ih Pezarci nisu imali dovoljno ni posle 1530, kad se podiže pezarska mornarica. Dubrovčani povezuju Pezaro s drugim italijanskim oblastima dovlačeći žitarice, so i drvo, a posebno su bili značajni za saobraćaj s Albanijom, Epirom i Jonskim os-

⁷⁵ HAD, Mob. XXIII, 79' od 10. VI 1510.

⁷⁶ HAD, Div. not. CIX, 49'–50 od 7. IX 1546: naul je u Dubrovniku iznosio 32 škude (Isto).

⁷⁷ HAD, Div. not. CIII, 173'–4' od 22. XI 1535.

⁷⁸ HAD, Sent. canc. XCIII, 255–5' od 16. XII 1530.

⁷⁹ HAD, Div. canc. CXL, 185 (21. III 1555); CXLVIII, 124'–5' (3. III 1562).

⁸⁰ HAD, Int. canc. III, 8 od 23. I 1574.

⁸¹ HAD, Div. canc. CXLIX, 31–2 od 26. VI 1563.

⁸² HAD, Noli L, 11 od 12. IV 1622.

trvima, gde su ih znali i odakle su naročito dovozili hrastove šišarke za štavljenje koža (valonea). Od dubrovačkih pomoraca Pezarce su naročito opsluživali najpre Lopudani, a kasnije oni iz Slanog.

Najtipičniji Pezarci u Dubrovniku bili su apotekari, koji su se naveliko bavili svakovrsnom trgovinom. Od njih su bili najpoznatiji Monaldo Viganti i Simon. Glavni oslonac u poslovanju Pezaraca u Dubrovniku bili su Firentinci, a najpre nešto i oni iz Prata. Zanatlija iz Pezara je bilo malo u Dubrovniku. Najčešće pominjeni Pezarc u gradu sv. Vlaha bio je Terencije de Terentiis, sitan zajmodavac-zele-naš (dobit 25%), koji je za kredite uzimao razne stvari u zalog. Pezarci su i sami uzimali kredite od Dubrovčana, tako da se teško može govoriti o nekom stvarnom pezarskom finansiranju dubrovačke privrede.

Takvom tipu privrednika nisu bili naročito potrebni dubrovački mladići i devojke kao radna snaga. Mnogo su se više služili punomoćnicima koji su kupili njihova potraživanja i izlazili često na dubrovački sud. Ipak, kao i drugi Italijani u Dubrovniku, poslovanje Pezaraca u tom gradu se u velikoj meri iscrpljivalo u odnosima s drugim Italijanima. Pezarci su se manje disciplinovano ponašali u Dubrovniku od ostalih svojih zemljaka. Za obe strane u međusobnim odnosima značajnu je ulogu igrao menični promet, a za Pezarca u Dubrovniku i korišćenje razvijene dubrovačke službe osiguranja tranzita.

Bogumil Hrabak

TRADE RELATIONS BETWEEN PESARO AND DUBROVNIK TILL 1700

Summary

Pesaro was an important stop for the Ragusan merchants on their way from Florence to Dubrovnik and even farther to the central Balkan parts. Around 1420 Pesaro was given priority over Ancona and from then on the true Dubrovnik-Pesaro regular commercial relations were established. The Ragusans had more interest in Pesaro than the other way round. With the last decade of the 15th century the interest of Pesaro decreased even more and from 1570–1620 their economic relations ceased to exist. The Ragusans assimilated easily in Pesaro. As the relations between the two towns were slowly coming to an end the Jews, especially the ones from Pesaro took over the Ragusans' part.

The two economies were quite complementary. Dubrovnik exported mining products (silver, lead, carmisium), wax, leather and woolen blankets (*sclavinae*) followed, and sometimes cloaks and Egyptian pepper. Pesaro exported cereals, wine, guado flax (material of herbal origine used for dyeing cloth in blue) and also wine from southern Italian provinces. Pesaro made profit out of Ragusan ships for they themselves did not have a sufficient number not even after 1530, the year the Pesaro navy rapidly enlarged. The Ragusans connected Pesaro with other Italian parts, transporting cereals, salt and timber. Their regular routs to Albania, Epir and Ionic islandes made them well-known. These parts offered oak-galls for tanning pelts (*valonea*). Seamen from Lopud and later from Slano were the ones who most frequently contacted with Pesaro.

The most prominent Pesarians in Dubrovnik were pharmastists indulged in all kinds of trade such as Monardo Viganti and Simon. The Pesarian trade in Dubrovnik mostly supported by the Florentines and merchats from Prato. There were not many craftsmen from Pesaro in Dubrovnik. Most frequently mentioned Pesarian in the town of St. Blase was a certain Teretius de Terentiis, a small-time usurer (25% profit) who in return for credits took various pawns. The Ragusans acted as creditors too, Pesaro never really being of much financial support to Dubrovnik. They had no actual need for Ragusan labour. They made better use of procurators who collected their credits and debits and represented Pesaro at the Dubrovnik Court of Law. It has already been mentioned that the Pesarians were not the only Italians Dubrovnik had commercial relations with. The Pesarians were certainly the ones to behave more freely and with less decency in Dubrovnik than their fellow countrymen. Transport ties were of significance for both parties. The Pesarians in Dubrovnik had the advantage of using the Ragusan well developed system of ensuring safe transit.